Florilegium Patristicum

tam veteris quam medii aevi
auctores complectens

Ediderunt
Bernhardus Geyer et Theodorus Klauser

Fasciculus XLIV

S. Clementis Romani Epistula ad Corinthios quae vocatur prima graece et latine

Recensuit, apparatu critico instruxit

Carolus Th. Schaefer
S. Theologiae Doctor
in Academia Brunsbergensi professor ordinarius

…e Sumptibus Petri Hanstein
MCMXLI

BR
63
F4
v.44

Digitized by the Internet Archive
in 2025 with funding from
Graduate Theological Union

https://archive.org/details/epistulaadcorint44unse

Florilegium Patristicum
tam veteris quam medii aevi auctores complectens

Ediderunt

Bernhardus Geyer
S. Theologiae Doctor
in Universitate Bonnensi professor ordinarius

et

Theodorus Klauser
S. Theologiae Doctor
in Universitate Bonnensi professor

Fasciculus XLIV

Bonnae Sumptibus Petri Hanstein
MCMXLI

Clemens Romanus.

S. Clementis Romani Epistula ad Corinthios quae vocatur prima graece et latine

Recensuit
apparatu critico instruxit

Carolus Th. Schaefer
S. Theologiae Doctor
in Academia Brunsbergensi professor ordinarius

ALMA COLLEGE LIBRARY
208
F664

Bonnae Sumptibus Petri Hanstein
MCMXLI

CLgA

41622

BR
63
F4
v. 44

INDEX

Praefatio 1
§ 1. De origine et auctore epistulae 1
§ 2. De testibus textus 3
§ 3. De praecipuis editionibus 5
§ 4. De apparatu critico 6
Epistula Clementis ad Corinthios 7
Index locorum Sacrae Scripturae 71

SIGNA ET COMPENDIA

	Includunt	+	= addit, addunt
( )	lectionem similem tantum,	om.	= omittit, omittunt
[ ]	lacunam codicis suppletam,	~	= transponit, transponunt
< >	verba ab editore addita,	def.	= deficit, deficiunt
††	verba delenda.	dub.	= dubius, dubii
	Significant	et.	= etiam
*	lectionem codicis priorem,	parr.	= et loci paralleli
corr	lectionem codicis correctam,	s., ss.	= sequens, sequentes
***	lacunam interpretationis.	vl	= varia lectio

Imprimatur. In Arce Dominae Nostrae, die 14. Decembris 1940.
J.-Nr. 6802. MARQUARDT, Vicarius generalis.

PRAEFATIO

Inter veneranda antiquitatis christianae monumenta praeter sacros Novi Testamenti libros epistula illa, quam S. Clemens ecclesiae Romanae nomine ad Corinthios scripsit, et aetate et auctoritate primum locum obtinet. Dolendum tamen est iuvenes theologiae studiosos in hoc libro pretiosissimo, qui medio et inferiore usque ad saeculum XVII aevo plane deperditus videbatur, etiam nostris temporibus nondum eam operam collocare qua dignus est. Quam ob causam editorum Florilegii Patristici voluntati haud invitus obsequens hanc editionem paravi ea mente, ut textum graecum denuo castigatum et locupleti apparatu critico instructum una cum interpretatione latina a Germano Morin inventa omnibus promptum modico pretio praeberem. Pauca saltem de indole et historia huius epistulae ac de ratione editionis nostrae licet praefari.

§ 1. DE ORIGINE ET AUCTORE EPISTULAE.

1. Scribendi ansam ecclesiae Romanae praebuit seditio in ecclesia Corinthiorum orta, qua nonnulli presbyteri iniuste a munere suo deiecti erant (c. 44). Quare Romani sua sponte tres viros spectatae fidei Corinthum miserunt, qui litteras ad ecclesiam perferrent et de prospero quem exspectabant rerum eventu quam celerrime ipsos certiores facerent (c. 65).

Initio epistulae scriptor post salutationem, cur tardius scribat, exponit et bonam famam Corinthiorum praedicat (cc. 1. 2), quam nunc invidia et contentione maculatam esse aegre fert (c. 3). Deinde ad omnes virtutes, imprimis humilitatem, oboedientiam, concordiam acquirendas eos hortatur (cc. 4—36). Tum postulat, ut discidii auctores de peccato satisfaciant et omnes se presbyteris rite constitutis subiciant, orationem pulcherrimam addens (cc. 37—61). Denique summam epistulae comprehendit, nuntios commendat, se bene de Corinthiis sperare declarat (cc. 62—65).

2. Quo tempore haec epistula scripta sit, sine magna difficultate erui potest. (a) Veri simile est eam iam S. Ignatio Antiocheno, qui temporibus Traiani (a. 98—117) gloriosam mortem occubuit, notam fuisse; nam Romanis scribens *alios docuistis* (3, 1) epistulam nostram spectare videtur. — (b) S. Polycarpus Smyrnaeus in litteras, quas paulo post mortem S. Ignatii ad Philippenses dedit, multa ex epistula nostra verbotenus fere transtulit. — (c) Hegesippus circa annum 180 in libro nunc deperdito, qui inscriptus erat Ὑπομνήματα, Eusebio (H. e. 3, 16) teste dixisse videtur seditionem Corinthiacam Domitiano imperante (a. 81—96) ortam esse. — (d) Ex epistula ipsa patet eam *propter subitas ac sibi invicem succedentes calamitates*

et casus adversos, qui ecclesiae Romanae *acciderunt, tardius* scriptam esse (c. 1, 1), id est tempore persecutionis vel brevi post. (*α*) Ista persecutio non illa esse potest, quae temporibus Traiani ubique terrarum Christianos vexavit; nam e cc. 1—3 sequitur ecclesiam Corinthiacam bona pace semper usam esse atque adhuc frui. (*β*) Sed et persecutio Neroniana non est illa, quam auctor c. 1, 1 respicit; nam sine dubio persecutio, cuius memoria in cc. 5 et 6 celebratur, Neroniana est, et ab auctore satis clare discernitur ab illis calamitatibus, quarum in c. 1, 1 mentio fit; ex cc. 42—44 apparet aetatem omnium fere apostolorum, non solum Petri et Pauli, ab auctore ad praeterita referri; non pauci presbyteri ab apostolis ipsis constituti iam defuncti sunt, et etiam presbyteri a Corinthiis deiecti *μεμαρτυρημένοι πολλοῖς χρόνοις* appellantur (c. 44, 3); ecclesia Corinthiorum *ἀρχαῖα* vocatur c. 47, 6; viri c. 63, 3 commemorati, qui *a iuventute usque ad senectutem inculpate in* ecclesia *versati erant*, temporibus Neronis Romae nondum fuerunt. (*γ*) E contrario ex c. 5, 1 iure conicitur nonnullos ex aequalibus Petri et Pauli superstites esse; e c. 44, 3 apparet presbyteros adhuc in ecclesia esse ab apostolis ipsis constitutos. — Iure igitur plerique viri docti epistulam nostram vel imperio Domitiani — qui inde ab anno 93 in bonos quosque saevire coepit — exeunte vel imperio Nervae ineunte scriptam esse censuerunt, id est annis 93—97.

3. Quis nomine ecclesiae Romanae hanc epistulam scripserit, ex ea ipsa non apparet. Sed omnes veteres CLEMENTEM aliquem eam exarasse consentiunt; hic non discernendus est ab illo, qui episcopus Romanus vel secundus vel tertius vel — id quod veri simillimum videtur — quartus a Petro numeratur. Testimonia autem antiquissima haec sunt:

(a) HERMAE Pastor (c. a. 150), vis. 2, 4, 3: *Γράψεις οὖν δύο βιβλαρίδια καὶ πέμψεις ἓν Κλήμεντι καὶ ἓν Γραπτῇ. πέμψει οὖν Κλήμης εἰς τὰς ἔξω πόλεις, ἐκείνῳ γὰρ ἐπιτέτραπται. Γραπτὴ δὲ νουθετήσει τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανούς· σὺ δὲ ἀναγνώσῃ εἰς ταύτην τὴν πόλιν μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τῶν προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας.* (Dubium non est, quin huic loco memoria epistulae nostrae eiusque auctoris subsit.)

(b) S. DIONYSIUS Corinthius in epistula c. a. 170 ad Romanos scripta dicit: *Τὴν σήμερον οὖν κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν, ἐν ᾗ ἀνέγνωμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἕξομεν ἀεί ποτε ἀναγινώσκοντες νουθετεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἡμῖν διὰ Κλήμεντος γραφεῖσαν* (apud EUSEB. H. e. 4, 23, 11).

(c) S. IRENAEUS Lugdunensis, Adv. haer. 3, 3, 3 (c. a. 180): *Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν· τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. διαδέχεται δ' αὐτὸν Ἀνέγκλητος, μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑορακὼς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος, στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκ-*

κλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει . . . (apud Euseb. H. e. 5, 6, 1—3).

(d) Clemens Alexandrinus (ca. 150—215), qui nostra epistula persaepe utitur, Clementem auctorem nominat Strom. I, VII, 38, 8; IV, XVIII, 111, 1; VI, VIII, 65, 3; quem etiam *apostolum* appellat Strom. IV, XVII, 105, 1.

(e) Origenes c. a. 225—30 ea, quae exstant in c. 20, 8 nostrae epistulae, *Clementem apostolorum discipulum* scripsisse dicit (De princ. 2, 3, 6; cf. etiam Select. in Ezech. 8, 3).

Ut Origenes (Comm. in Jo. l. VI, 54 [36]), ita etiam Eusebius (H. e. 3, 15. 16; cf. 3, 4, 9) et Hieronymus (Adv. Jovin. 1, 12; De vir. ill. 15) Clementem nostrum eundem esse coniciunt atque illum, cuius S. Paulus (Phil. 4, 3) meminit. Iidem (Origenes, Hom. in ep. ad Hebr. apud Euseb. H. e. 6, 25, 14; Eusebius, H. e. 3, 38; Hieronymus, De vir. ill. 5) et Filastrius (Haer. 89) testantur opinionem fuisse Clementem nostrum etiam epistulam ad Hebraeos scripsisse. At non nostrum est de talibus coniecturis, vel de narrationibus incertis et fabulosis, vel de scriptis auctori nostro falso attributis disputare; et de episcopatu Clementis fusius tractare libelli angustiis vetamur. Qualis ingenii ille fuerit, epistula eius testatur: vir vere dignus, qui ecclesiae Romanae nomine loqueretur.

§ 2. DE TESTIBUS TEXTUS.

Ad textum recensendum non solum codices graeci, sed etiam interpretationes nobis praesto sunt; quibus accedunt testimonia Clementis Alexandrini et quorundam aliorum scriptorum.

I. CODICES MANU SCRIPTI.

A = Codex Alexandrinus graecus, nunc Londinensis Musei Britannici (MS. reg. I. D. V—VIII), membranaceus, saec. V, praeter Vetus et Novum Testamentum epistulam nostram (fol. 159 a—168 a) et secundam Clementis epistulam quae vocatur continens. Deest unum folium, quod textum inde a c. 57, 7 usque ad c. 63, 4 continebat; passim marginibus laesis et atramento vetustate corrupto litterae et vocabula exciderunt; complures paginae gallarum tinctura imprudenter infusa adeo maculatae sunt, ut vix legi possint. Ea pars codicis, qua nostra epistula continetur, a. 1879 Londinii a curatoribus Musei Britannici phototypice edita est: Facsimile of the Codex Alexandrinus. Vol. IV: New Testament and Clementine Epistles.

H = Codex Hierosolymitanus graecus bibliothecae S. Sepulcri, membranaceus, a Leone notario scriptus a. 1056, continens epistulas Barnabae, I (fol. 51 b—70 a) et II Clementis, Doctrinam XII apostolorum, Corpus Ignatianum; optime conservatus est. Codicem invenit Philotheos Bryennios metropolita Serensis et edidit in libro qui inscribitur: *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης αἱ δύο πρὸς Κορινθίους ἐπιστολαί. Ἐν Κωνσταντινουπόλει* 1875. Foliorum epistulas Clementinas continentium editionem phototypicam J. B. Lightfoot volumini primo editionis suae secundae (de qua vide infra) pag. 425—475 adiecit.

L = Codex Latinus olim monasterii Florinensis, nunc maioris seminarii Namurcensis, membranaceus, saec. XI; continet post varias scrip-

turas Clementi falso attributas epistulam Clementis ad Corinthios fol. 104 b—117 a. Epistulam nostram invenit et edidit GERMANUS MORIN: Sancti Clementis Romani ad Corinthios epistulae versio latina antiquissima. (Anecdota Maredsolana, vol. II.) Maredsoli 1894. — Veri simillimum est hanc interpretationem latinam iam saeculo secundo confectam esse.

C^1 = Codex Copticus Berolinensis bibliothecae rei publicae (MS. orient. Fol. 3065), olim monasterii Sinutis Aegyptii, chartaceus, saec. IV/V, continens epistulam Clementis tantum in dialectum achmimicam versam. Desunt quinque folia, quae continebant cc. 34, 5—42, 2; quod restat, bene conservatum est. Codicem edidit CAROLUS SCHMIDT: Der erste Clemensbrief in altkoptischer Übersetzung. (Texte und Untersuchungen XXXII 1.) Lipsiae 1908.

C^2 = Codex Copticus Argentinensis bibliothecae universitatis (tab. copt. 362—385), chartaceus, saec. V/VIII; exstant reliquiae tantum, quae praeter Jac. 1, 13—5, 20 et Jo. 10, 1—13, 12 epistulae Clementis capita 1, 1—26, 2 in dialectum achmimicam, modo a codice Berolinensi saepe differente, conversa continent. Etiam ea, quae supersunt, valde mutilata sunt. Editionem curavit FRIDERICUS ROESCH: Bruchstücke des ersten Clemensbriefes. Argentorati 1910.

S = Codex Syriacus Cantabrigiensis bibliothecae universitatis (Add. Mss. 1700), membranaceus, scriptus Edessae a. 1170; continens Novi Testamenti interpretationem Harclensem (sine Apocalypsi) et, inter Epistulas Catholicas et Corpus Paulinum, epistulas Clementis I et II. Codicem invenit R. L. BENSLY a. 1876; lectiones eius variantes primus divulgavit J. B. LIGHTFOOT a. 1877 (vide infra); editionem epistularum Clementis a R. L. BENSLY praeparatam post mortem eius publicavit R. H. KENNETT: The Epistles of S. Clement to the Corinthians in Syriac, Cantabrigiae 1899.

Inter hos testes Codex Alexandrinus auctoritate eminet; nullus autem talis est, ut eum per omne fas ac nefas sequi liceat. Ubi A et H dissentiunt, consensus testium $LC^1(C^2)S$ plerumque, sed non semper, rem decernit; nonnunquam $LC^1(C^2)S$ codicibus AH anteponendi sunt. Verba scriptoris saepius e consensu codicis A cum una vel duabus interpretationibus cognoscuntur quam testimonio codicis H una vel duabus versionibus confirmato; interdum ab uno interprete solo conservata sunt. Quotiens loci e Vetere Testamento allegantur, illi testes, qui magis cum versione LXX interpretum concordant, plerumque suspecti sunt. Regula omnibus casibus accommodata dari non potest, sed singula propriis rationibus sunt diiudicanda.

II. SCRIPTORES.

CLEMENS ALEXANDRINUS in Stromatibus ex epistula nostra multa, modo expressis verbis, modo tacite excerpsit; sed, cum in scriptis allegandis semper liberrime versetur, ibi tantum ad textum recensendum usui est, ubi cum uno saltem alio teste convenit. Editione usi sumus OTTONIS STAEHLIN, Lipsiae 1905/09; indicem omnium locorum ex epistula nostra allegatorum ibidem invenies in volumine IV (1936), p. 27 s.

Praeterea in apparatu nostro appellantur: S. BASILIUS MAGNUS, De Spir. S. 29 (MG 32, 201), p. 63. — S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS, Cat. 18, 8 (MG 33, 1025), p. 32. — S. HIERONYMUS, In Is. 52, 13 (ML 24, 505), p. 21. — Fragmentum c. 33, 2—6 complectens, quod in codice Vat. Graec. 1553 fol. 22 ad LEONTIUM et JOHANNEM refertur (cf. J. B. LIGHTFOOT [vide infra] I^2, p. 188 s.), a CAROLO HOLL autem (Fragmente vornicänischer Kirchenväter aus den Sacra Parallela [Texte und Untersuchungen XX 2], Lipsiae 1899, p. 1) ad S. JOHANNEM DAMASCENUM; cf. p. 38. — NICONEM monachum saec. XI e codd. Paris. Reg. 2418. 2423. 2424 J. B. COTELIER (Ss. Patrum qui temporibus apostolicis floruerunt etc. opera, Parisiis 1672) allegat; cf. p. 20.

§ 3. DE PRAECIPUIS EDITIONIBUS.

Epistulae Clementis notitia in ecclesia occidentali iam a saeculo quinto, in oriente inde a temporibus Photii magis magisque evanuisse videtur, donec codex Alexandrinus a. 1628 a Cyrillo Lucari patriarcha Alexandrino Carolo I Angliae regi dono missus virorum doctorum animos iterum ad illam convertit. Editionem principem PATRICIUS YOUNG, eiusdem regis bibliothecarius, a. 1633 Oxonii curavit. Ab hac editione, quamquam vitiis haud paucis laborabat, omnes posteriores pendent usque ad HENRICUM WOTTON, qui codice Alexandrino iterum inspecto a. 1718 Cantabrigiae textum multo meliorem publici iuris fecit. GUILELMUS JACOBSON curis ter repetitis a. 1838—1863 Oxonii pro emendatione textus non frustra contendit. CONSTANTINUS TISCHENDORF, quaecumque veteris scripturae assequi potuerat, Lipsiae a. 1867 et 1873 ad codicis Alexandrini modum edidit. Interim novam huius testis collationem JOSEPH BARBER LIGHTFOOT instituerat; editionem primam a. 1869 Londinii et Cantabrigiae publicavit. TISCHENDORF et LIGHTFOOT aliis vix quidquam laboris in codice Alexandrino investigando reliquerant; dolendum tamen erat, quod ille testis unicus multis modis corruptus et mutilatus facultatem textus in integrum restituendi non dabat. Primam editionem completam PHILOTHEOS BRYENNIOS tandem codicis Hierosolymitani auxilio a. 1875 publici iuris fecit. Utroque teste graeco OSCAR DE GEBHARDT et ADOLFUS HARNACK nixi sunt (Patrum Apostolicorum opera, fasc. I part. II ed. secunda, Lipsiae 1876), item ADOLFUS HILGENFELD (Clementis Romani epistulae; ed. secunda, Lipsiae 1876). Codicis syriaci lectionibus a J. B. LIGHTFOOT in appendice, quam editioni suae primae a. 1877 adiecerat, publicatis ad recensendum textum graecum primus FRANCISCUS XAVERIUS FUNK a. 1878 usus est, deinde LIGHTFOOT ipse (The Apostolic Fathers, Part. I: S. Clement of Rome; vol. I. II, editio secunda, Londinii 1890). Testem latinum primus RUDOLFUS KNOPF editioni textus

graeci instituendae adhibuit (Der erste Clemensbrief [Texte und Untersuchungen XX 1], Lipsiae 1899). FUNK a. 1901 epistulam iterum edidit (Patres Apostolici, vol. I, Tubingae). Codice coptico Berolinensi iam H. HEMMER (Les Pères apostoliques, Parisiis 1909) usus est; testem quoque copticum Argentinensem consuluerunt KIRSOPP LAKE (The Apostolic Fathers, Londinii 1917) et CAROLUS BIHLMEYER (Die Apostolischen Väter, I. Teil; Tubingae 1924).

Commentarii: FUNK, GEBHARDT-HARNACK, LIGHTFOOT (vide supra); R. KNOPF (Handbuch zum Neuen Testament, Ergänzungsband p. 41—150) Tubingae 1923; A. v. HARNACK, Einführung in die alte Kirchengeschichte, Lipsiae 1929.

Interpretationes modernae: Latine: FUNK, GEBHARDT-HARNACK (vide supra). — Germanice: FR. ZELLER, Die Apostolischen Väter (Bibliothek der Kirchenväter 35), 1918, p. 17—69; L. A. WINTERSWYL, Der erste Klemensbrief, Friburgi 1940; KNOPF, HARNACK l. c.; G. KRUEGER in: E. HENNECKE, Neutestamentliche Apokryphen (Tubingae 1924 [2]), p. 482—502). — Anglice: K. LAKE l. c.; W. K. L. CLARKE, The first Epistle of Clement to the Corinthians, Londinii 1937. — Gallice: HEMMER l. c.; ed. secunda 1926.

Conspectus librorum: GEBHARDT-HARNACK l. c. p. XVIII—XXIV; U. CHEVALIER, Répertoire, Bio-Bibliographie vol. I (Parisiis 1905), 948—951; O. BARDENHEWER, Geschichte der altkirchlichen Literatur I^2 (Friburgi 1913), p. 126—130; B. ALTANER, Patrologie (Friburgi 1938), p. 52.

§ 4. DE APPARATU CRITICO.

Lectionum variantium apparatum non quidem damus omnino completum, sed tamen locupletem et prioribus uberiorem, qui ad indolem et affinitatem testium penitus perspiciendam sufficiat.

Quotiens C^1 citandus est, etiam C^2 profertur, si exstat; e silentio ergo tunc concludere licet C^2 deficere.

Lectiones a textu graeco nostro diversae, quae a solo teste L exhibentur, in apparatu graeco non citantur; quare interpretatio latina continuo comparanda est.

Textum latinum damus hac ratione:

(a) conservata sunt omnia quae, etsi contra legem grammaticam sunt, ab ipso interprete posita videntur;

(b) correcta sunt, quae menda scribarum videntur esse; lectiones codicis in apparatum inferiorem reiectae sunt;

(c) neglectae sunt, quotiens contra recte scribendi praecepta tantum sunt, hae commutationes litterarum saepissime occurrentes: ae : e, e : i, i : y, oe : ae, uu : u; b : p, ci : ti, f : ph, ff : f, k : c, l : ll, mp : m, n : m, p : pp, q : qu, t : th, x : xs; littera h supervacanea.

Multum nostra interfuit demonstrare, quae rationes inter testes nostros et varias versionis LXX interpretum lectiones intercedant. Signum „LXX“ in apparatu nostro semper indicat textum ab ALFREDO RAHLFS (Stutgardiae [1935]) editum.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἡ παροικοῦσα Ῥώμην τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ παροικούσῃ Κόρινθον, κλητοῖς ἡγιασμένοις ἐν θελήματι θεοῦ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ παντοκράτορος θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη.

1. *Διὰ τὰς αἰφνιδίους καὶ ἐπαλλήλους γενομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ περιπτώσεις, βράδιον νομίζομεν ἐπιστροφὴν πεποιῆσθαι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων παρ' ὑμῖν πραγμάτων, ἀγαπητοί, τῆς τε ἀλλοτρίας καὶ ξένης τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ θεοῦ, μιαρᾶς καὶ ἀνοσίου στάσεως, ἣν ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν καὶ περιβόητον καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀξιαγάπητον ὄνομα ὑμῶν μεγάλως βλασφημηθῆναι.* 2. *τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς τὴν πανάρετον καὶ βεβαίαν ὑμῶν πίστιν οὐκ ἐδοκίμα-*

INCIPIT EPISTOLA CLEMENTIS AD CORINTHIOS

Ecclesia Dei consistens Romae ecclesiae Dei consistenti Corinthi, vocatis sanctis in voluntate Dei per Dominum nostrum Iesum Christum. Gratia vobis et pax ab omnipotente Deo per Christum Iesum abundet.

1. Propter subitaneos alios atque alios casus et impedimenta quae contigerunt nobis, tardius videmur curam egisse de quibus desideratis, carissimi mihi, et de aliena et extera electorum Dei inmunda et nefanda seditione, quam paucae personae superbae et petulantes in tantum temeritatis incensi sunt, ut etiam sanctum et praedicabile ⟨et⟩ omnibus hominibus dignum amoris nomen vestrum valde est laesum. 2. Quis enim, e peregre cum venit ad vos, omnium virtutum et stabilitam fidem vestram non pro-

---

Inscriptio: *Κλ. πρ. Κορ. ᾱ* H: . . . *Σ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Ā* A: om. C[1]: deficit C[2]: *Epistula catholica Clementis discipuli Petri apostoli ad ecclesiam Corinthiorum* S.

5 *ἡγιασμένοις* AH: *sanctis* vertunt LC[1]S **8** *ἀπὸ*] + *τοῦ* H, *τοῦ πατρὸς* C[1] **12** *ἡμῖν*] *καθ' ἡμῶν* H **13** *περιπτώσεις* AC[1]S: *περιστάσεις* H: *impedimenta* L] + *ἀδελφοὶ* A, *ἀγαπητοὶ* (om. l. 16) S **15** ~ *πραγμάτων παρ' ὑμῖν* H **18** om. *καὶ ἀνοσίου* C[1] **23** *βλασφημηθῆναι* AC[1]C[2]: *βλασφημεῖσθαι* H: *βλαφθῆναι* LS **25/26** ~ *βεβ. καὶ πανάρ.* C C[2]

L: **4** chorinthum **6** ihesum xpistum *(sic semper!)* **20** incessi **21** *om.* et

σεν; τήν τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν οὐκ ἐθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν οὐκ ἐμακάρισεν; 3. *ἀπροσωπολήμπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε καὶ ἐν τοῖς νομίμοις τοῦ θεοῦ ἐπορεύεσθε, ὑποτασσόμενοι τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ τιμὴν τὴν καθήκουσαν ἀπονέμοντες τοῖς παρ' ὑμῖν πρεσβυτέροις· νέοις τε μέτρια καὶ σεμνὰ νοεῖν ἐπετρέπετε· γυναιξίν τε ἐν ἀμώμῳ καὶ σεμνῇ καὶ ἁγνῇ συνειδήσει πάντα ἐπιτελεῖν παρηγγέλλετε, στεργούσας καθηκόντως τοὺς ἄνδρας ἑαυτῶν· ἔν τε τῷ κανόνι τῆς ὑποταγῆς ὑπαρχούσας τὰ κατὰ τὸν οἶκον σεμνῶς οἰκουργεῖν ἐδιδάσκετε, πάνυ σωφρονούσας.*

2. *Πάντες τε ἐταπεινοφρονεῖτε μηδὲν ἀλαζονευόμενοι, ὑποτασσόμενοι μᾶλλον ἢ ὑποτάσσοντες, ἥδιον διδόντες ἢ λαμβάνοντες, τοῖς ἐφοδίοις τοῦ Χριστοῦ ἀρκούμενοι καὶ προσέχοντες· τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐνεστερνισμένοι ἦτε τοῖς σπλάγχνοις, καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν.* 2. *οὕτως εἰρήνη βαθεῖα καὶ λιπαρὰ ἐδέδοτο πᾶσιν καὶ ἀκόρεστος πόθος εἰς ἀγαθοποιΐαν, καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου ἔκχυσις ἐπὶ πάντας ἐγί-*

bavit, et prudentem et quietam in Christo pietatem vestram non miratus fuit, et magnificum et hospitale instar vestrum non praedicavit, aut consummatam et cautam scientiam vestram non beatificavit? 3. Sine personarum enim acceptione omnia faciebatis et in legitimis Dei ambulabatis, obaudientes praepositis vestris et honorem dignum tribuentes senioribus vestris et iuvenibus modica et sancta intellegere permittentes, et mulieribus ⟨in⟩ innocenti et casta conscientia omnia facere iubebatis, ut amarent, sicut decet, viros suos, ut in regula obauditionis essent constitutae, domum suam caste regere docebatis cum prudentia.

2. Omnes enim vos humiliabatis, nihil in superbia facientes, obaudientes magis quam iubentes, et libenter dantes magis quam accipientes, alimentis Christi contenti et adtendentes; et verba illius in pectore habebatis et in visceribus vestris, ut et passiones illius ante oculos vestros fuerint. 2. Sic alta pax et inpinguis dabatur omnibus, et insatiabilis amor ad benefaciendum, et plenitudo Spiritus Sancti lar-

13/20 cf. Tit. 2, 4—5 **25** cf. Act. 20, 35 **33** cf. Joel 3, 1; Act. 2, 17; Rom. 5, 5; Tit. 3, 5 s.

2 *εὐσέβειαν*] + *ὑμῶν* LC^1 **5** *γνῶσιν*] + *ὑμῶν* LC [C^2] **7** om. *ἐν* A | *νομίμοις* L ClemAl: *νόμοις* AH: dub. C^1S **9** *ὑμῶν* ALS: om. HC^1 **11** *ἡμῖν* H **13** *γυναιξὶν*] + *ὑμῶν* C^1 | *καὶ σεμνῇ* AH: om. LC S **26** *Χριστοῦ* HLC [C^2]S: *θεοῦ* A **28** *ἐπιμελῶς* AHS: om. LC^1: dub. C^2 | *εστερνισμενοι* A **29** *σπλάγχνοις*] + *ὑμῶν* $LC^1[C^2]$

3 fuerit **4** hospitalem **7** beatificaverit **15** *om.* in | innocentia **20** castae **27** et^2 *L:* ei *Morin*

νετο· 3. μεστοί τε ὁσίας βουλῆς ἐν ἀγαθῇ προθυμίᾳ μετ᾽ εὐσεβοῦς πεποιθήσεως ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς τὸν παντοκράτορα θεόν, ἱκετεύοντες αὐτὸν ἵλεων γενέσθαι, εἴ τι ἄκοντες ἡμάρτετε. 4. ἀγὼν ἦν ὑμῖν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὸ σώζεσθαι μετ᾽ ἐλέους καὶ συνειδήσεως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. 5. εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι ἦτε καὶ ἀμνησίκακοι εἰς ἀλλήλους. 6. πᾶσα στάσις καὶ πᾶν σχίσμα βδελυκτὸν ἦν ὑμῖν. ἐπὶ τοῖς παραπτώμασιν τῶν πλησίον ἐπενθεῖτε· τὰ ὑστερήματα αὐτῶν ἴδια ἐκρίνετε. 7. ἀμεταμέλητοι ἦτε ἐπὶ πάσῃ ἀγαθοποιΐᾳ, ἕτοιμοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. 8. τῇ παναρέτῳ καὶ σεβασμίῳ πολιτείᾳ κεκοσμημένοι πάντα ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ ἐπετελεῖτε· τὰ προστάγματα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ κυρίου ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς καρδίας ὑμῶν ἐγέγραπτο.

3. *Πᾶσα δόξα καὶ πλατυσμὸς ἐδόθη ὑμῖν, καὶ ἐπετελέσθη τὸ γεγραμμένον·* Ἔφαγεν καὶ ἔπιεν, καὶ ἐπλατύνθη καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. *2. Ἐκ τούτου ζῆλος καὶ φθόνος, ἔρις καὶ στάσις, διωγμὸς καὶ ἀκαταστασία, πόλεμος καὶ αἰχμαλωσία. 3. οὕτως ἐπηγέρθησαν οἱ ἄτιμοι ἐπὶ τοὺς ἐντίμους, οἱ ἄδοξοι ἐπὶ τοὺς ἐν-*

gior erat in omnibus; 3. et eratis pleni sanctae mentis bono proposito, cum pia confidentia expandentes manus vestras ad Deum omnipotentem, rogantes eum ut propitius esset vobis, si quid ignorantes peccaretis. 4. Sollicitudo erat vobis die ac nocte pro omni fraternitate, ut salvi essetis cum misericordia et cum bona conscientia cum numero electorum Dei. 5. Sinceres et integri fuistis, nihil mali sentientes ad invicem. 6. Omnis scissura et contentio odio vobis erat; et propter delicta fratrum vestrorum luxistis, et peccata illorum vestra esse iudicastis. 7. ****** ******************** Parati in omni opere bono, 8. omni decore cultus ornati, omnia in timore Dei consummastis; praecepta et iustitiae Dei in latitudine cordis vestri inscribebantur.

3. Omnis gloria et altitudo data est vobis, et consummata est scriptura: *Edit et bibit, et incrassavit se et elatus factus est, et recalcitravit dilectus*. 2. Ex hoc zelus et invidia, et contentio et contumacia, et persecutio et inconstantia, et proelium et captivitas. 3. Sic exsurrexerunt vulgares contra honoratos, non glo-

18 cf. Tit. 3, 1; II Tim. 2, 21 **23** cf. Prov. 7, 3; 22, 20 **27** Dt. 32, 15 **33** cf. Is. 3, 5

---

1 *ὁσίας*] *θείας* H **3** *ἐξετείνατε* A **5** *ιλεως* A **6** *ἄκοντες* AHC^1C^2 (L?): *ἑκόντες* S **9** *μετ᾽ ἐλέους*] *μετὰ δέους* H | *συνειδήσεως*] + *ἀγαθῆς* LC^1C^2 **10** *αὐτοῦ* AHC^2S: *θεοῦ* L: om. C^1 **14** om. *ἦν* A **15** *τῶν*] *τοῖς* A | *πλησίον*] + *ὑμῶν* LC^1C^2 **19** *σεβασμιωτάτῃ* H **25** *καὶ*[1]] + *πᾶς* C^1C^2 **28** ~ *ἐπαχ. κ. ἐπλατ.* LC^1C^2 (LXX) **30** *φθόνος* HS] + *καὶ* ALC^1[C^2] **31/32** *διωγμὸς* et *πόλεμος* et C^2: om. C^1

---

11 cum scientia* **18/19** *om. ἀμεταμέλητοι — ἀγαθοποιΐα* **27** ingrassavit*

δόξους, οἱ ἄφρονες ἐπὶ τοὺς φρονίμους, οἱ νέοι ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους. 4. διὰ τοῦτο πόρρω ἀπέστη ἡ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη, ἐν τῷ ἀπολιπεῖν ἕκαστον τὸν φόβον τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἀμβλυωπῆσαι, μηδὲ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ πορεύεσθαι μηδὲ πολιτεύεσθαι κατὰ τὸ καθῆκον τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, ζῆλον ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀνειληφότας, δι' οὗ καὶ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.

riosi supra gloriosos, stulti supra prudentes, sic iuvenes contra seniores. 4. Ideo longe recessit ab eis iustitia et pax, quia unusquisque reliquit timorem Dei, et in fide illius caliginabatur, et negabat omnia mandata eius; ambulare voluerunt non digne Christo, sed quisque ingreditur secundum voluntatem cordis sui maligni et zelum iniquum et impium receptum, propter quem et *mors introivit in orbem terrarum.*

4. Γέγραπται γὰρ οὕτως· Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἤνεγκεν Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ θεῷ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν. 2. καὶ ἐπεῖδεν ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν. 3. καὶ ἐλυπήθη Κάϊν λίαν, καὶ συνέπεσεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. 4. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Κάϊν· Ἱνατί περίλυπος ἐγένου, καὶ ἱνατί συνέπεσεν τὸ πρόσωπόν σου; οὐκ, ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; 5. ἡσύχασον· πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. 6. καὶ εἶπεν Κάϊν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· Διέλθωμεν

4. Scriptum est enim sic: *Et contigit post dies, attulit Cain de fructibus terrae immolationem Domino, et Abel attulit de primitivis ovium suarum et de adipe earum.* 2. *Et respexit Deus ad Abel et in munera eius, nam ad Cain et ad victimas eius non respexit.* 3. *Et tristis factus est Cain valde, et confusa est facies illius.* 4. *Et dixit Deus ad Cain: Quare tristis factus es, et quare corruit vultus tuus? Nempe, si recte offeras et non recte dividas, peccasti.* 5. *Quiesce; ad te erit conversio eius, et tu dominaberis eius.* 6. *Et dixit Cain ad Abel fratrem suum: Eamus in campum. Et contigit, cum essent in campum, exsurrexit Cain in*

---

3 cf. Is. 59, 14 **14** Sap. 2, 24 **16** Gen. 4, 3—8

---

3 *ἀπέστη* HLC^1[C^2?]: *ἄπεστιν* A(S) **5** *τὸν φόβον*] *τὰς ὁδοὺς* C^2 **11** om. *τῆς καρδίας* A propter homoeoteleuton **14** om. *καὶ* C^1C^2S **16** om. *οὕτως* H | om. *καὶ* C^1C^2 **19** *θεῷ* AC^1C^2S: *κυρίῳ* HL LXX **21** *προβάτων* AH] + *αὐτοῦ* LC^1[C^2?]S LXX **26** *τὸ πρόσωπον* HLC^1C^2S: *τῷ προσώπῳ* A LXX **29** *οὐκ* et. C^2: om. C^1 **30** *ἐὰν* A: *ἂν* H (semper fere): *ἐὰν μὲν* C^1C^2 **33** *ἄρξεις αὐτοῦ* ALC^1C^2S LXX: *αὐτοῦ ἄρξεις* H **34** *διέλθωμεν*] + *δὴ* S LXXvl

---

11 receptum *Morin:* preceptum *L*

εἰς τὸ πεδίον. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ ἀνέστη Κάϊν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. 7. *ὁρᾶτε, ἀδελφοί, ζῆλος καὶ φθόνος ἀδελφοκτονίαν κατειργάσατο.* 8. *διὰ ζῆλος ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰακὼβ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.* 9. *ζῆλος ἐποίησεν Ἰωσὴφ μέχρι θανάτου διωχθῆναι καὶ μέχρι δουλείας εἰσελθεῖν.* 10. *ζῆλος φυγεῖν ἠνάγκασεν Μωϋσῆν ἀπὸ προσώπου Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου ἐν τῷ ἀκοῦσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὁμοφύλου·* Τίς σε κατέστησεν κριτὴν ἢ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες ἐχθὲς τὸν Αἰγύπτιον; 11. *διὰ ζῆλος Ἀαρὼν καὶ Μαριὰμ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ηὐλίσθησαν.* 12. *ζῆλος Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν ζῶντας κατήγαγεν εἰς ᾅδου διὰ τὸ στασιάσαι αὐτοὺς πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ θεοῦ Μωϋσῆν.* 13. *διὰ ζῆλος Δαυὶδ φθόνον ἔσχεν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Σαοὺλ βασιλέως Ἰσραὴλ ἐδιώχθη.*

5. *Ἀλλ' ἵνα τῶν ἀρχαίων ὑποδειγμάτων παυσώμεθα, ἔλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα γενομένους ἀθλητάς· λάβωμεν τῆς γενεᾶς ἡμῶν τὰ γενναῖα ὑποδείγματα.* 2. *διὰ ζῆλον καὶ φθόνον οἱ μέγιστοι καὶ δικαιότατοι*

fratrem suum Abel, et occidit eum. 7. Intelligite, fratres, quia zelus et invidia fecit, ut frater fratrem suum occideret. 8. Propter zelum pater noster Iacob fugit a facie fratris sui Esau. 9. Zelus fecit Ioseph usque ad mortem fugari et usque in servitutem devenire. 10. Zelus coegit Moysen fugere a facie Pharaonis regis Aegypti, cum audivit a contribule suo: *Quis te constituit principem aut iudicem super nos? aut occidere me tu vis, quemadmodum occidisti hesterna die Aegyptium?* 11. Propter zelum Aaron et Maria extra castra manserunt. 12. Zelus Dathan et Abiron cum tabernaculis vivos deduxit ad inferos, quia contenderunt contra fidelem Dei servum Moysen. 13. Propter zelum David habuit invidiam non a fratribus tantum, sed etiam a Saul rege Israhel, qui persecutus est eum.

5. Sed ut priorum exempla desinam referre, veniamus ad huius temporis qui fuerunt athletae; sumamus generationis nostrae fortia exempla. 2. Propter zelum et invidiam maximae et fortissi-

---

6 cf. Gen. 27, 41—28, 5 **9** cf. Gen. 37 **15** Ex. 2, 14 **18** cf. Num. 12 **20** cf. Num. 16 **24** cf. I Regn. 18—24. 29

---

5 *ἀδελφοί*] *ἀγαπητοὶ* S | *ἀδελφοί*] + *ὅτι* LC^1 **6** *κατειργάσαντο* H | *ζῆλον* H (etiam infra) **11** *εἰσελθεῖν* A (L?): *ἐλθεῖν* H (C^{1}C^{2}S?) **15** *ὁμοφύλου*] + *αὐτοῦ* LC^{1}C^2 **15** *κριτὴν* A: *ἄρχοντα* HLC^{1}C^{2}S LXX **16** *ἢ* AL LXXvl: *καὶ* HC^1[C^2]S LXX | *μὴ* AHC^{1}C^{2}S LXX: *ἢ* L LXXvl **17** *χθὲς* H LXXvl **18** om. *διὰ* A **20** *ζῆλος* LC^1[C^2]S: *διὰ ζῆλος (-ον)* A(H) **24/2** om. *διὰ* — *ἤθλησαν* C^1 **25** *ὑπὸ* A: *ἀπὸ* H **26** *ἀπὸ τοῦ σαοὺλ* H | om. *βασ. Ἰσρ.* H

---

11 cumtribule **30** adletae

στῦλοι ἐδιώχθησαν καὶ ἕως θανάτου ἤθλησαν. 3. *λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοὺς ἀγαθοὺς ἀποστόλους·* 4. *Πέτρον, ὃς διὰ ζῆλον ἄδικον οὐχ ἕνα οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πλείονας ὑπήνεγκεν πόνους, καὶ οὕτω μαρτυρήσας ἐπορεύθη εἰς τὸν ὀφειλόμενον τόπον τῆς δόξης.* 5. *διὰ ζῆλον καὶ ἔριν Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ἔδειξεν,* 6. *ἑπτάκις δεσμὰ φορέσας, φυγαδευθείς, λιθασθείς, κήρυξ γενόμενος ἔν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ δύσει, τὸ γενναῖον τῆς πίστεως αὐτοῦ κλέος ἔλαβεν,* 7. *δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς δύσεως ἐλθὼν καὶ μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων, οὕτως ἀπηλλάγη τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἀνελήμφθη, ὑπομονῆς γενόμενος μέγιστος ὑπογραμμός.*

mae columnae persecutionem habuerunt et usque ad mortem certatae sunt. 3. Sumamus ante oculos nostros bonos et fortes apostolos: 4. Petrum, qui propter zelum iniquum non unum, non duos, sed plures passus est labores, et sic martyrio consummato abiit in locum gloriae, qui ei debebatur. 5. Propter zelum et contentionem Paulus patientiae bravium ostendit, 6. septies vincula passus, fugatus, lapidatus, praeco factus in oriente et in occidente, fortem fidei suae gloriam accepit; 7. qui docuit iustitiam omnem orbem terrarum, qui ab oriente usque ad fines occidentis venit et dato testimonio martyrii sic a potentibus liberavit se ab hoc saeculo et in sanctum locum receptus est, patientiae factus magnum exemplum.

6. *Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ὁσίως πολιτευσαμένοις συνηθροίσθη πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν, οἵτινες πολλὰς αἰκίας καὶ βασάνους διὰ ζῆλος παθόντες ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο ἐν ἡμῖν.* 2. *διὰ ζῆλος διωχθεῖσαι γυναῖκες Δαναΐδες καὶ Δίρκαι, αἰκίσματα δεινὰ καὶ ἀνόσια παθοῦσαι, ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον κατήντησαν καὶ ἔλαβον γέρας γενναῖον αἱ ἀσθενεῖς τῷ σώματι.* 3. *ζῆλος ἀπηλλοτρίωσεν γαμετὰς ἀνδρῶν καὶ ἠλλοίωσεν τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀδάμ·*

6. His viris sancte conversantibus convenerunt magnae turbae electorum, qui multas poenas et tormenta propter zelum passi magno exemplo fuerunt nobis. 2. Propter zelum persecutionem mulieres Danaides et Dircae et poenas saevas et scelestas passae ad fidei stabilem cursum pervenerunt et acceperunt magnum praemium, quae erant infirmae corpore. 3. Zelus abalienavit uxores a viris et mutavit quod dictum est

---

4 *Πέτρον ὃς* HLC¹C²: . . . *ΟΣ* A: *Petrus* S 5 *οὐδὲ* AHS: *οὐ* LC²: *ἢ* C¹ 14 *δικαιοσύνην* ALC¹C²: *-ης* HS 18 *τ. κόσμου* AHC¹(C²): *ab hoc seculo* L(S) 19 *ἀνελήμφθη* LC¹C²S: *ἐπορεύθη* AH 26 *πολλὰς αἰκίας καὶ βασάνους* L(C¹C²?): *πολλαῖς αἰκίαις καὶ βασάνοις* AHS 32 *πίστεως*] + *αὐτῶν* C¹C² 34 *γενναῖον*] + *αὐτῶν* C¹ | *τῷ σώματι*] *τῇ σαρκί* C¹C² 36 *ἀνδρῶν*] + *αὐτῶν* C¹

Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. 4. *ζῆλος καὶ ἔρις πόλεις μεγάλας κατέστρεψεν καὶ ἔθνη μεγάλα ἐξερίζωσεν.*

7. *Ταῦτα, ἀγαπητοί, οὐ μόνον ὑμᾶς νουθετοῦντες ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκοντες· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἐσμεν σκάμματι, καὶ ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἀγὼν ἐπίκειται.* 2. *διὸ ἀπολίπωμεν τὰς κενὰς καὶ ματαίας φροντίδας καὶ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν τῆς παραδόσεως ἡμῶν κανόνα* 3. *καὶ ἴδωμεν, τί καλὸν καὶ τί τερπνὸν καὶ τί προσδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς.* 4. *ἀτενίσωμεν εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ γνῶμεν, ὡς ἔστιν τίμιον τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅτι διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκχυθὲν παντὶ τῷ κόσμῳ μετανοίας χάριν ἐπήνεγκεν.* 5. *διέλθωμεν εἰς τὰς γενεὰς πάσας καὶ καταμάθωμεν, ὅτι ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ μετανοίας τόπον ἔδωκεν ὁ δεσπότης τοῖς βουλομένοις ἐπιστραφῆναι ἐπ' αὐτόν.* 6. *Νῶε ἐκήρυξεν μετάνοιαν, καὶ οἱ ὑπακούσαντες ἐσώθησαν.* 7. *Ἰωνᾶς Νινευΐταις καταστροφὴν ἐκήρυξεν· οἱ δὲ μετανοήσαντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν ἐξιλάσαντο*

a patre nostro Adam: *Hoc est nunc os . . . de ossibus meis et caro de carne mea.* 4. Zelus et contentio civitates diruit et magnas gentes eradicavit.

7. Haec, carissimi mihi, non solum vos monentes scribimus, sed et nos metipsos conmonemus; in eodem enim scemate sumus, et . . idem certamen nobis imminet. 2. Itaque relinquamus vanas curas et veniamus ad exornatum et sanctum doctrinae exemplum 3. et videamus, quod est bonum et suave et acceptabile coram Deo, qui fecit nos. 4. Intueamur in sanguine Christi et cognoscamus, quam praeclarum sit patri eius, quod propter nostram salutem effusus omni orbi terrarum poenitentiam intulit. 5. Veniamus ad omnia saecula et consideremus, quia in saecula poenitentiae dedit locum omnibus volentibus converti ad eum. 6. Noe praedicavit poenitentiam, et qui obaudierunt, salvi facti sunt. 7. Ionas Ninivitis praedicavit eversionem; et quia poenitentiam egerunt propter

---

1 Gen. 2, 23 **10** cf. Phil. 1, 30; Hbr. 12, 1 **14** s. cf. Ps. 132, 1; I Tim. 2, 3 **17** s. cf. I Petr. 1, 19 **24** cf. Sap. 12, 10 **26** cf. Gen. 7 **28** cf. Jon. 3; Mt. 12, 41

---

1 *ὀστῶν* H **4** *κατέστρεψεν* AC^1S: *κατέσκαψε* H: dub. L | *ἐξεῤῥίζωσε* H **9** *ἐν γὰρ* ALC^1S: *καὶ γὰρ ἐν* H **10** ~ *ἀγὼν ἡμῖν* H **11** *ἀπολείπωμεν* A **13** om. *καὶ σεμνὸν* C^1C^2 **18** *τῷ πατρὶ αὐτοῦ* LC^1[C^2]S: *τῷ θεῷ [καὶ πατρ]ὶ αὐτοῦ* A: *τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ θεῷ* H **19** *ὅτι*] *id quod* vertunt C^1C^2S **21** *μετανοίας χάριν* AH: *ad paenitentiam* vertunt C^1C^2: *μετάνοιαν* LS | *ἐπήνεγκε* HL: *ὑπήνεγκεν* AS: dub. C^1C^2 **22** om. *εἰς* H | om. *καὶ* S **24** *ὁ δεσπότης* AH: om. C^1S: *omnibus* L **29** *οἱ δὲ* HLC^1: *οἶδε* S: *ΟΙΔΕ* A

---

2 os *L secunda manu, in rasura, duabus tribusve litteris deletis:* ossum* *restituit Morin* **10** idem *L, primae litterae in rasura:* eundem* *restituit Morin* **12** exoratum **25** omnibus *L:* dominus *Morin*

τὸν θεὸν ἱκετεύσαντες καὶ ἔλαβον σωτηρίαν, καίπερ ἀλλότριοι τοῦ θεοῦ ὄντες.

8. *Οἱ λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ διὰ πνεύματος ἁγίου περὶ μετανοίας ἐλάλησαν,* 2. *καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης τῶν ἁπάντων περὶ μετανοίας ἐλάλησεν μετὰ ὅρκου·* Ζῶ γὰρ ἐγώ, λέγει κύριος, οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὴν μετάνοιαν, *προστιθεὶς καὶ γνώμην ἀγαθήν·* 3. Μετανοήσατε, οἶκος Ἰσραήλ, ἀπὸ τῆς ἀνομίας ὑμῶν. εἶπον τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου· Ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐὰν ὦσιν πυρρότεραι κόκκου καὶ μελανώτεραι σάκκου, καὶ ἐπιστραφῆτε πρός με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ εἴπητε· Πάτερ, ἐπακούσομαι ὑμῶν ὡς λαοῦ ἁγίου. 4. *καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει οὕτως·* Λούσασθε καὶ καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ καὶ δικαιώσατε χήρᾳ, καὶ δεῦτε καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει κύριος· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χίονα λευκανῶ, ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ, καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φά-

peccata sua, exoraverunt Deum deprecantes et acceperunt salutem, quamvis erant alieni Deo.

8. Item ministri gratiae Dei per Spiritum Sanctum omnes de poenitentia sunt locuti, 2. et ipse Deus omnium de poenitentia dixit cum iureiurando: *Vivo ego, dixit Dominus, quia nolo mortem peccatoris, sed paenitentiam,* insuper adiecto consilio bono: 3. *Agite poenitentiam, domus Israhel, propter peccata vestra. Dic filiis plebis meae: Si sunt peccata vestra a terra usque ad caelum, et si sunt rubriora coccino vel nigriora sacco, et convertitis vos ad me de toto animo et dicitis: Pater, exaudiam vos sicut plebem sanctam.* 4. Et in alio loco sic dixit: *Lavamini, mundi estote, auferte malitias ab animis vestris et a conspectu oculorum meorum. Desinite a malitiis vestris, discite bene facere, exquirite iudicium, eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo et iustificate viduam, et venite, disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata vestra sicut phoenicium, tamquam nivem dealbabo; si autem ut coccinum, tamquam lanam albam efficiam. Et si volueritis et audieritis me, quae bona sunt terrae manducabitis; quod si no-*

---

2 cf. Eph. 2, 12; 4, 18 8 Ez. 33, 11 12 unde? 22 Is. 1, 16—20

---

1 *ἱκετεύσαντες* AC^1: *ἱκετεύοντες* H: dub. LS 9 *γὰρ* AS: om. HLC^1 LXX 11 *μετάνοιαν*] + *αὐτοῦ* C^1 13 *ὑμῶν*] *τοῦ λαοῦ μου* H | *εἶπον* H: *ΕΙΠΟΝ* A: *εἰπόν* LC^1: *εἰπών* S 19 *καρδίας* AC^1C^2 ClemAl: *ψυχῆς* HLS | *εἴπητε*] + *πρός με* C^1C^2 20 *λαοῦ ἁγίου* H ClemAl: *λαῷ ἁγίῳ* A: dub. LC^1C^2 21 *λέγει οὕτως* AC^1C^2: ~ *ο. λ.* HLS 22 *καὶ* A: om. HLC^1C^2S LXX 22 *ἀφέλετε* H LXX 28 om. *καὶ*¹ S LXXvl | *χήρᾳ* A LXXvl: *χήραν* H LXX: dub. LC^1S 29 *καὶ* AH LXX: om. LS LXXvl: dub. C^1 | *διελεγχθῶμεν* L LXX: ..*ελεχθωμεν* A: *διαλεχθῶμεν* HS LXXvl: dub. C^1 | om. *κύριος* A

γεσθε· ἐὰν δὲ μὴ θέλητε μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα. 5. *πάντας οὖν τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ βουλόμενος μετανοίας μετασχεῖν ἐστήριξεν τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι αὐτοῦ.*

9. *Διὸ ὑπακούσωμεν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐνδόξῳ βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἱκέται γενόμενοι τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ προσπέσωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, ἀπολιπόντες τὴν ματαιοπονίαν τήν τε ἔριν καὶ τὸ εἰς θάνατον ἄγον ζῆλος.* 2. *ἀτενίσωμεν εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας τῇ μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ αὐτοῦ.* 3. *λάβωμεν Ἐνώχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὑρεθεὶς μετετέθη, καὶ οὐχ εὑρέθη αὐτοῦ θάνατος.* 4. *Νῶε πιστὸς εὑρεθεὶς διὰ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν, καὶ διέσωσεν δι' αὐτοῦ ὁ δεσπότης τὰ εἰσελθόντα ἐν ὁμονοίᾳ ζῷα εἰς τὴν κιβωτόν.*

10. *Ἀβραάμ, ὁ φίλος προσαγορευθείς, πιστὸς εὑρέθη ἐν τῷ αὐτὸν ὑπήκοον γενέσθαι τοῖς ῥήμασιν τοῦ θεοῦ.* 2. *οὗτος δι' ὑπακοῆς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπως γῆν ὀλίγην καὶ συγγένειαν ἀσθενῆ καὶ οἶκον μικρὸν καταλιπὼν κληρονομήσῃ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ. λέγει γὰρ*

lueritis neque obaudieritis mihi, gladius vos comedet; os enim Domini locutum est haec. 5. Omnes vero quos amat Deus, vult illos paenitentiae socios esse, quam firmavit omnipotens voluntate sua.

9. Itaque obaudiamus magnificenti et honoratae voluntati illius et humiliemus nos deprecationi misericordiae et indulgentiae eius et prosternamus nos et convertamus nos ad misericordiam illius, relictis vanis operibus et contentionibus et qui ad mortem adducit zelo. 2. Intueamur eos, qui consummate ministrarunt magnae maiestati Dei. 3. Sumamus Enoch, qui propter obauditionem Deo iustus inventus translatus est, et non invenitur mors eius. 4. Noe fidelis inventus per ministerium suum regenerationem orbi terrarum praedicavit, et salva per eum fecit Deus animalia, quae intraverunt cum eo cum concordia in arcam.

10. Abraham, amicus cognominatus, fidelis inventus est, quia obaudiens fuit verbis Dei. 2. Hic propter obaudientiam Dei exiit de terra sua et de cognatione sua et de domo patris sui, et terra exigua et cognatione infirma et domo minima relicta heres fit promissionum Dei. Dixit enim illi Deus: 3. *Exi de terra tua et de*

---

18 cf. Gen. 5, 24; Hbr. 11, 5 20 cf. Gen. 6, 8 ss.; Hbr. 11, 7; II Ptr. 2, 5 28 cf. Is. 41, 8; II Chron. 20, 7; Jac. 2, 23; Gen. 15, 6; Hbr. 11, 8

---

3 om. γὰρ S 11 s ~ ἐπιστρ. κ. προσπ. C^1C^2 16 τελείους S 20 ὁ θάν. H 21 ἐν τῇ λειτουργίᾳ H 28 φίλος] + τοῦ θεοῦ C^1C^2 (cf. Jac. 2, 23)

---

8 magnificentiae

αὐτῷ· 3. Ἄπελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος· καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε καὶ καταράσομαι τοὺς καταρωμένους σε, καὶ εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. 4. *καὶ πάλιν ἐν τῷ διαχωρισθῆναι αὐτὸν ἀπὸ Λὼτ εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός·* Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν σὺ εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος. 5. καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς· εἰ δύναταί τις ἐξαριθμῆσαι τὴν ἄμμον τῆς γῆς, καὶ τὸ σπέρμα σου ἐξαριθμηθήσεται. 6. *καὶ πάλιν λέγει·* Ἐξήγαγεν ὁ θεὸς τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. 7. *διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐδόθη αὐτῷ υἱὸς ἐν γήρᾳ, καὶ δι᾿ ὑπακοῆς προσήνεγκεν αὐτὸν θυσίαν τῷ θεῷ πρὸς ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἔδειξεν αὐτῷ.*

cognatione tua et de domo patris tui, et vade in terram, quam tibi monstrabo; et faciam te in gentem magnam et benedicam te et magnificabo nomen tuum, et eris benedictus; et benedicam qui te benedixerint, et qui te maledixerint maledicam, et benedicentur in te omnes tribus terrae. 4. Et iterum, cum discessit Abraham a Loth, dixit illi Deus: *Respice oculis tuis et vide a loco, in quo tu nunc stas, ad aquilonem et africum et orientem et mare; quia omnem terram, quam tu vides, tibi dabo illam et semini tuo in aeternum;* 5. *et faciam semen tuum sicut harenam maris, quae non dinumerabitur.* 6. Et iterum dixit: *Eduxit autem Deus Abraham foris et dixit illi: Respice in caelo et numera stellas, si poteris numerare illas. Et dixit Deus: Sic erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo, et aestimatum est illi ad iustitiam.* 7. Et propter fidem et hospitalitatem datus est illi filius in senecta, quem propter obaudientiam Deo obtulit victimam in montem, quem ostendit illi Deus.

---

1 Gen. 12, 1—3 **13** Gen. 13, 14—16 **23** Gen. 15, 5. 6; cf. Rom. 4, 3 **29** ss. cf. Gen. 21. 22; Hbr. 11, 17

---

1 *ἄπελθε*] *ἔξελθε* L LXX **8** s. ∼ *τοὺς καταρ. σε καταράσομαι* L LXX **12** *ὁ θεός* et. [C²]: om. C¹ **13** *ἀναβλέψας*] *ἀνάβλεψον . . . καὶ* L? LXXvl **14** om. *νῦν* C¹[C²] **16** om. *ἣν* H **18** *τοῦ αἰῶνος* H **23** om. *πάλιν* C¹C² | *ἐξήγαγεν* AC¹[C²]: + *δὲ* HLS LXX **24** om. *καὶ* C¹C² **26** *ἀστέρας*] + *τοῦ οὐρανοῦ* S **27** *αὐτούς*] + *καὶ εἶπεν ὁ θεός* L (LXX) **28** *ἐπίστ. δὲ*] *καὶ ἐπίστ.* L LXX **31** *γήρει* H **32** *τῷ θεῷ* ALS: om. HC¹ | *πρὸς* A: *εἰς* H: *ἐφ᾿* C¹S LXX: dub. L

11. *Διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν Λὼτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων, τῆς περιχώρου πάσης κριθείσης διὰ πυρὸς καὶ θείου· πρόδηλον ποιήσας ὁ δεσπότης ὅτι τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ᾿ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπει, τοὺς δὲ ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας εἰς κόλασιν καὶ αἰκισμὸν τίθησιν.* 2. *συνεξελθούσης γὰρ αὐτῷ τῆς γυναικὸς ἑτερογνώμονος ὑπαρχούσης καὶ οὐκ ἐν ὁμονοίᾳ, εἰς τοῦτο σημεῖον ἐτέθη ὥστε γενέσθαι αὐτὴν στήλην ἁλὸς ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, εἰς τὸ γνωστὸν εἶναι πᾶσιν, ὅτι οἱ δίψυχοι καὶ οἱ διστάζοντες περὶ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως εἰς κρίμα καὶ εἰς σημείωσιν πάσαις ταῖς γενεαῖς γίνονται.*

12. *Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐσώθη Ῥαὰβ ἡ πόρνη.* 2. *ἐκπεμφθέντων γὰρ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ τοῦ Ναυὴ κατασκόπων εἰς τὴν Ἱεριχώ, ἔγνω ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς ὅτι ἥκασιν κατασκοπεῦσαι τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ἐξέπεμψεν ἄνδρας τοὺς συλλημψομένους αὐτούς, ὅπως συλλημφθέντες θανατωθῶσιν.* 3. *ἡ οὖν φιλόξενος Ῥαὰβ εἰσδεξαμένη αὐτοὺς ἔκρυψεν εἰς τὸ ὑπερῷον ὑπὸ τὴν λινοκαλάμην.* 4. *ἐπισταθέντων δὲ τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ λεγόντων· Πρὸς σὲ εἰσῆλθον οἱ κατάσκοποι τῆς γῆς ἡμῶν· ἐξάγαγε αὐτούς, ὁ γὰρ βασιλεὺς οὕτως κελεύει,*

11. Item, quia erat hospitalis et pius, Loth salvus factus est de Sodomis, cum omnis regio damnata esset per ignem et sulphurem; palam fecit enim Deus quia, qui sperant in eum, non derelinquit eos, qui autem dubii sunt, in poenas et tormenta traduntur. 2. Quomodo et uxor Loth, cum exiret pariter cum eo et cum esset in Deum dubia, facta est statua et monumentum salis usque in hodiernum diem, ut sit omnibus notum, quia dubii et non credentes de virtute Dei in damnationem et exemplum omnibus saeculis erunt.

12. Item propter fidem, quia hospitalis erat, salva facta est Raab, quae cognominabatur fornicaria. 2. Cum enim missi sunt ab Iesu Nave exploratores in Iericho, et rescisset rex civitatis Iericho quia venerant explorare terram, misit viros qui eos conprehenderent et occiderent. 3. Hospitalis ergo quia erat Raab, acceptos eos abscondit in pergula domus suae. 4. Et cum venirent qui erant a rege missi et dicerent ei: Ad te introierunt qui erant exploratores terrae nostrae; educ illos et moriantur, hoc enim iussit

---

1 ss. cf. Gen. 19; II Ptr. 2, 6. 7 **18** cf. Jos. 2; Hbr. 11, 31; Jac. 2, 25 **19—33** cf. Jos. 2

---

4 *ποιήσας* AHC^1C^2: *fecit* LS **5** *ἐπ᾿* A(S?): *εἰς* H: dub. LC^1[C^2] **7** *αἰκισμὸν*] *βάσανον* C^1C^2 **11** *τοῦτο* AS: om. HC^1: libere L **18** *φιλοξ.* AC^1[C^2]: *διὰ φιλοξ.* H(S): libere L **19** *πόρνη* A ClemAl: *ἐπιλεγομένη πόρνη* HLC^1C^2S (cf. Hbr. 11, 31 S*) **20** om. *τοῦ*² H **21** om. *τὴν* H **24** om. *καὶ* C^1C^2 | *ἐξέπεμψεν* A: *ἔπεμψεν* H: dub. LC^1C^2S **28** *ὑπερῷον*] + *τῆς οἰκίας αὐτῆς* LC^1[C^2] | *ὑπὸ τ. λιν.* om. L: ~ ante *εἰς τὸ ὑπερῷον* C^1[C^2] **30** *λεγόντων* AH] + *αὐτῇ* LC^1[C^2]S

---

1 qui **6** derelinquet **20** cogminabatur

ἥδε ἀπεκρίθη· Εἰσῆλθον μὲν οἱ ἄνδρες οὓς ζητεῖτε πρός με, ἀλλ' εὐθέως ἀπῆλθον καὶ πορεύονται τῇ ὁδῷ· ὑποδεικνύουσα αὐτοῖς ἐναλλάξ. 5. *καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς ἄνδρας· Γινώσκουσα γινώσκω ἐγὼ ὅτι κύριος ὁ θεὸς παραδίδωσιν ὑμῖν τὴν γῆν ταύτην· ὁ γὰρ φόβος καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν ἐπέπεσεν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. ὡς ἐὰν οὖν γένηται λαβεῖν αὐτὴν ὑμᾶς, διασώσατέ με καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου.* 6. *καὶ εἶπαν αὐτῇ· Ἔσται οὕτως ὡς ἐλάλησας ἡμῖν. ὡς ἐὰν οὖν γνῷς παραγινομένους ἡμᾶς, συνάξεις πάντας τοὺς σοὺς ὑπὸ τὸ στέγος σου, καὶ διασωθήσονται· ὅσοι γὰρ ἐὰν εὑρεθῶσιν ἔξω τῆς οἰκίας, ἀπολοῦνται.* 7. *καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι σημεῖον, ὅπως ἐκκρεμάσῃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς κόκκινον, πρόδηλον ποιοῦντες ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου λύτρωσις ἔσται πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν καὶ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν θεόν.* 8. *ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, ὅτι οὐ μόνον πίστις, ἀλλὰ καὶ προφητεία ἐν τῇ γυναικὶ γέγονεν.*

13. *Ταπεινοφρονήσωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἀποθέμενοι πᾶσαν ἀλαζονείαν καὶ τύφος καὶ ἀφροσύνην καὶ ὀργάς, καὶ ποιήσωμεν τὸ γεγραμμένον· λέγει γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον·* Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐ-

rex, illa respondit: Intraverunt ad me quidem homines quos quaeritis, sed protinus exierunt et duxerunt se in viam; demonstrans illis aliam pro alia viam, et sic illos avertit. 5. Et dixit Raab ad homines Israhelitas, quos absconderat: Sciens scio quia Dominus Deus tradet vobis terram istam; timor enim et tremor vester inruit super habitantes terram istam. Cum ergo erit vobis sumere illam, salvam me facite et domum patris mei. 6. Et dixerunt: Sic erit quomodo locuta es. Cum ergo cognoveris venire nos, induc omnes in domum tuam, et erunt salvi; nam quotquot erunt extra domum tuam, perient. 7. Et adiecerunt monstrare ei signum, quod suspenderet de domo sua, resticulam coccineam, palam facientes quia per sanguinem Domini salus erit omnibus credentibus et sperantibus in Deum. 8. Videte, carissimi, quia non tantum fides, sed et prophetia fuit in mulierem.

13. Humiliemus nos ergo, fratres, deposita omni gloria et vanitate et dementia et ira, et faciamus quod scriptum est; dixit enim Spiritus Sanctus: *Non glorietur sapiens in sapientia sua nec*

1—21 cf. Jos. 2 **33** Jer. 9, 22 s.; I Regn. 2, 10; cf. I Cor. 1, 31; II Cor. 10, 17

---

1 *ἥδε* L: *ἡ δὲ* HSC^1: *ΗΔΕ* A **2** *πρός με* et. [C^2]: om. C^1 **3** *ἀπῆλθον* A: *ἐξῆλθον* H: dub. LC^1S **6** *ἐγὼ* AC^1S: om. H: dub. L **7** *θεὸς*] + *ὑμῶν* A **8** *γῆν* HLC^1C^2S: [*πό*]*λιν* A **10** *αὐτήν* AHC^1: *terram* S: *t. istam* L **13** *λελάληκας* H **14** *παραγινομένους* ALS: *-γενομένους* H: dub. C^1 **16** *τὸ στέγος* H: *ΤΟΤΟΕΓΟΣ* A: *tectum domus* S | om. *σου* H **20** *ἐκκρεμάσῃ* HS: *κρεμάσῃ* A: dub. LC^1 **22** *κυρίου* AHL[C^2?]: *Χριστοῦ* C^1S **24** om. *καὶ ἐλπ.* S **25** om. *ὅτι* A **26** om. *καὶ* A **27** *γέγονεν* A: *ἐγενήθη* H **31** *τύφον* H

τοῦ μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω, τοῦ ἐκζητεῖν αὐτὸν καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην· *μάλιστα μεμνημένοι τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, οὓς ἐλάλησεν διδάσκων ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν.* 2. *οὕτως γὰρ εἶπεν·* Ἐλεᾶτε, ἵνα ἐλεηθῆτε· ἀφίετε, ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν· ὡς ποιεῖτε, οὕτω ποιηθήσεται ὑμῖν· ὡς δίδοτε, οὕτως δοθήσεται ὑμῖν· ὡς κρίνετε, οὕτως κριθήσεσθε· ὡς χρηστεύεσθε, οὕτως χρηστευθήσεται ὑμῖν· ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν. 3. *ταύτῃ τῇ ἐντολῇ καὶ τοῖς παραγγέλμασιν τούτοις στηρίξωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὸ πορεύεσθαι ὑπηκόους ὄντας τοῖς ἁγιοπρεπέσι λόγοις αὐτοῦ, ταπεινοφρονοῦντες· φησὶν γὰρ ὁ ἅγιος λόγος·* 4. Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πραῢν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τὰ λόγια;

14. *Δίκαιον οὖν καὶ ὅσιον, ἄνδρες ἀδελφοί, ὑπηκόους ἡμᾶς μᾶλλον γενέσθαι τῷ θεῷ ἢ τοῖς ἐν ἀλαζονείᾳ καὶ ἀκαταστασίᾳ μυσεροῦ ζήλους ἀρχηγοῖς ἐξακολουθεῖν.* 2. *βλάβην γὰρ οὐ τὴν τυχοῦσαν, μᾶλλον δὲ κίνδυνον ὑποίσομεν μέγαν, ἐὰν ῥιψοκινδύνως ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς θελήμασιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες*

fortis in fortitudine sua neque dives in divitiis suis, sed qui gloriatur, in Domino glorietur, in quaerendo et faciendo aequitates et iustitias eius. In mente habeamus verba Domini nostri Iesu Christi, quae locutus est docendo mansuetudinem et aequitatem et patientiam. 2. Sic enim dixit: *Misereminі, ut perveniatis ad misericordiam; remittite, ut remittatur vobis; quomodo aliis facitis, sic et facietur vobis; quomodo datis, sic et dabitur vobis; quomodo iudicatis de aliis, sic iudicabitur de vobis; qua mensura mensi fueritis, in eadem vobis remetietur.* 3. His mandatis et praeceptis confirmemus nos, ut in eis ambulantes obaudiamus verbo sanctitatis illius, et humiliemus nos; dixit enim Deus: 4. *Super quem respiciam, nisi super humilem et mansuetum et trementem verba mea?*

14. Iustum ergo et sanctum est, fratres, obaudientes nos magis Deo quam superbis et inconstantia inmundi zeli initiatoribus obsequi. 2. Periculum enim non minimum, vel magis interitum animae nostrae grandem patiemur, si per neglegentiam nostram exequamur voluntatibus homi-

---

9 ss. cf. Mt. 5, 7; 6, 14 s.; 7, 1 s. 12; Lc. 6, 31. 37 s. 22 Is. 66, 2

---

3 *ἀλλ'*] + *ἢ* A LXX 7 *κυρίου*] + *ἡμῶν* LC¹ 9 *ἐλεεῖτε* H 10 *ἄφετε* H 11 *ποιεῖτε*] + *ἀνθρώποις* C¹C², *aliis* L 12—16 ~ *ᾧ μέτρῳ — ὑμῖν* ante *ὡς κρίνετε* H 15 *ἐν αὐτῷ* LC¹C²S: *ΕΝΑΥΤΗ* A: *οὕτως* H: om. ClemAl 18 *στηρίζωμεν* H 23 *πραῢν* A: *πρᾶον* H: *ταπεινὸν* L LXX 24 *τὰ λόγια* A: *τοὺς λόγους* H LXX: dub. LC¹C²S 25 *ΟΣΙΟΝ*] *ΘΕΙΟΝ* S 26 *ὑμᾶς* H 26 s. ~ *τῷ θεῷ γεν.* HS

---

13 faciet *L:* facietur *magis placet Morin quam* fiet 25 et *Morin:* ei *L* 31 grande

ἐξακοντίζουσιν εἰς ἔριν καὶ στάσεις, εἰς τὸ ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς τοῦ καλῶς ἔχοντος. 3. χρηστευσώμεθα ἑαυτοῖς κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ γλυκύτητα τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. 4. γέγραπται γάρ· Χρηστοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ ὑπολειφθήσονται ἐπ' αὐτῆς· οἱ δὲ παρανομοῦντες ἐξολεθρευθήσονται ἀπ' αὐτῆς. 5. καὶ πάλιν λέγει· Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐξεζήτησα τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐχ εὗρον. φύλασσε ἀκακίαν καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ.

15. Τοίνυν κολληθῶμεν τοῖς μετ' εὐσεβείας εἰρηνεύουσιν, καὶ μὴ τοῖς μεθ' ὑποκρίσεως βουλομένοις εἰρήνην. 2. λέγει γάρ που· Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἄπεστιν ἀπ' ἐμοῦ. 3. καὶ πάλιν· Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλογοῦσαν, τῇ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο. 4. καὶ πάλιν λέγει· Ἠγάπησαν αὐτὸν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτόν, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστώθησαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ. 5. διὰ τοῦτο ἄλαλα

num, qui nituntur in contentiones et contumacias, ut abalienent nos a bonis Dei. 3. Misereamur nobis, fratres, secundum misericordiam et indulgentiam eius qui fecit nos Deus. 4. Scriptum est enim: *Misericordes erunt qui inhabitant terram, et innocentes remanebunt in eam; nam iniqui perient ex illa.* 5. Et iterum dixit: *Vidi impium exaltatum et exsurgentem tamquam cedros Libani; et transii, et ecce non erat, et quaesivi eum, et non est inventus locus eius. Custodi innocentiam et vide aequitatem, quia sunt reliquiae homini pacifico.*

15. Igitur haereamus eis qui cum ⟨pietate⟩ pacifici sunt, et non eis qui simulatores sunt pacis. 2. Dixit enim Deus: *Haec plebs labiis me diligit, cor autem eorum longe est a me.* 3. Et iterum dixit: *Ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant.* 4. Et iterum dixit: *Amaverunt illum ore suo, et lingua sua mentiti sunt illi; nam cor illorum non fuit rectum cum Deo, nec crediderunt testamento illius.* 5. *Ideo obmutescent labia dolosa* ***********

6 Prov. 2, 21 s.; cf. Ps. 36, 9. 38 **10** Ps. 36, 35—37 **21** Is. 29, 13; cf. Mt. 15, 8; Mc. 7, 6 **24** Ps. 61, 5 **26** Ps. 77, 36 s. **31** Ps. 30, 19

1 *ἔριν* AC¹[C²]: *ἔρεις* LS: *αἱρέσεις* H Nicon monachus s. XI ap. Cotelerium | *στάσιν* C¹C² **4** *ΑΥΤΟΙΣ* A **7** *ἄκ. δὲ* AHS: *καὶ ἄκ.* LC¹C² **10** *τὸν ἀσεβῆ* HC¹C² ClemAl: *ασεβην* A **14** s. *τὸν τόπον — εὗρον* AHC¹C²: *αὐτὸν καὶ οὐχ' εὑρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ* LS ClemAl LXX **21** ~ *ὁ λαὸς οὗτος* H LXX **22** *τοῖς χείλεσιν* ALC¹S ClemAl LXX: *τῷ στόματι* H Nicon LXXvl **23** *ἄπεστιν* A ClemAl: *ἀπέχει* H Nicon LXX **24** *εὐλογοῦσαν* A LXX: *εὐλόγουν* H LXXvl: *εὐλογοῦσι* C¹ ClemAl **25** *τῇ δὲ*] *καὶ τῇ* L LXX | *κατηρῶντο* H(A?)L LXX: *καταρῶνται* C¹ ClemAl **27** ~ *τῇ γλώσσῃ . . τῷ στόματι* C¹ **28** *ἐψεύσαντο* ALS ClemAl LXX: *ἔψεξαν* H **31** om. *διὰ τοῦτο* A LXX

10 pereunt **18** s. qui cum pietate *Morin in apparatu:* qui cum que *L**

γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν. *καὶ πάλιν·* Ἐξολεθρεύσαι κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορήμονα, τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν, τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστιν· τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν; 6. ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων νῦν ἀναστήσομαι, λέγει κύριος· θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, 7. παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ.

16. *Ταπεινοφρονούντων γάρ ἐστιν ὁ Χριστός, οὐκ ἐπαιρομένων ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ.* 2. *τὸ σκῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ θεοῦ, ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, οὐκ ἦλθεν ἐν κόμπῳ ἀλαζονείας οὐδὲ ὑπερηφανίας, καίπερ δυνάμενος, ἀλλὰ ταπεινοφρονῶν, καθὼς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ αὐτοῦ ἐλάλησεν. φησὶν γάρ·* 3. Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνηγγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ· οὐκ ἔστιν αὐτῷ εἶδος οὐδὲ δόξα, καὶ εἴδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος

*************************** **
****
*************************** **
*************************** **
et lingua magniloquia, qui dixerunt: Lingua nostra magnificabimur, labia nostra a nobis sunt; quis est nobis dominus? 6. *Propter miseriam egentium et gemitum pauperum nunc exsurgam, dixit Dominus; ponam in salutarem,* 7. *confidenter agam in eo.*

16. Humilium enim est Christus, non exaltantium se super gregem illius 2. Sceptrum maiestatis Dei, Dominus Iesus Christus, non venit cum sono gloriae nec cum superbia, quamvis poterat, sed cum humilitate, quomodo Spiritus Sanctus pro eo locutus est. Dixit enim: 3. *Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? Adnuntiavimus coram ipso,* **************** *tamquam radix in terra sitienti; non est ei facies nec honor, et vidimus illum, et non habebat speciem nec decorem; sed aspectus eius deficiens et deformis prae forma hominum;*

---

3 Ps. 11, 4—6 **22** Is. 53, 1—12

---

1 *γενηθείη* H **1—4** *τὰ λαλ. — δόλια* S: om. AHLC^1C^2 (ClemAl) propter homoeoteleuton **4** *γλῶσσαν μεγαλορήμονα* (*καὶ γλ.* ClemAl LXX) AS ClemAl: *γλῶσσα μεγαλορήμων· καὶ πάλιν* H: *καὶ γλῶσσα μεγαλορήμων* LC^1: dub. C^2 **5** *τοὺς εἰπόντας* AHS ClemAl LXX: *οἱ εἰπόντες* LC^1C^2 **6** *μεγαλυνωμεν* A **7** *παρ' ἡμῖν* A ClemAl: *παρ' ἡμῶν* HS LXX: dub. LC^1C^2 **9** *καὶ*] + *ἀπὸ* A LXX **11** *ἐν σωτηρίῳ* L ClemAl LXXvl: *ἐν σωτηρίᾳ* A LXX: om. H: dub. C^1S **15** *τ. μεγαλωσύνης* AHL: om. C^1[C^2]S Hieronymus in Is. 52, 13 **16** *κύριος* HL Hieron.] + *ἡμῶν* AC^1: dub. C^2S **17** ~ *Χρ. Ιησ.* A **18** om. *οὐδὲ ὑπερηφανίας* C^1 **19** *ταπειν.*] + *ἦλθεν* S **26** *αὐτῷ εἶδος* HL(S?) LXXvl: *εἶδος αὐτῷ* A LXX: dub. C^1C^2 **29** *ἄτιμον*] + *καὶ* C^1 LXXvl **30** *τὸ εἶδος τ. ἀνθρ.*] *πάντας ἀνθρώπους* S LXX

---

9 gentium **15** sceptrum maiestatis *Morin:* scriptum est maiestas *L* **25** om. *ὡς παιδίον* propter homoeoarcton

ἐν πληγῇ ὢν καὶ πόνῳ καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. 4. οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. 5. αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ᾽ αὐτόν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. 6. πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη. 7. καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· 8. τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, 9. ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἥκει εἰς θάνατον. 10. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. καὶ κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς. 11. ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. 12. καὶ κύριος βούλεται ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς καὶ πλάσαι

homo in plaga et dolore, sciens ferre infirmitatem, quia aversata est facies eius, fastidiata est et spreta. 4. Hic peccata nostra portat et propter nos dolet, et nos putavimus esse illum in dolore et plaga et vexatione. 5. Et ipse vulneratus est propter peccata nostra et infirmatus est propter iniquitates nostras; doctrina pacis nostrae in eo, plaga illius sanati sumus nos. 6. Omnes tamquam oves erravimus, homo a via sua erravit. 7. Et Dominus tradidit eum pro peccatis nostris, et ipse propter maletractationem non aperuit os. Tamquam ovis ad occisionem ductus est, et tamquam agnus ante eum qui se tonderet mutus, sic non aperuit os. In sua humilitate iudicium eius sublatum est; 8. generationem eius quis enarrabit? Quia tollitur a terra vita illius, 9. propter iniquitates populi mei devenit in mortem. 10. Et dabo malos pro sepultura eius et divites pro morte illius; quia iniquitatem non fecit, nec dolus inventus est in ore eius. Et Dominus vult emundare eum a plaga. 11. Si dederitis vos pro peccato, anima vestra videbit semen diuturnum. 12. Et vult Dominus auferre a labore animam eius, et ostendere illi lumen et formare consilio, iustificare iustum bene servientem mul-

9—10 *ἁμαρτίας . . . ἀνομίας* AL LXXvl: ~ *ἀν., ἁμ.* HC¹C²S LXX **15** *ὑπὲρ τ. ἁμ.*] *ταῖς ἁμαρτίαις* S LXX **17** et **20** *ἀνοίγει*] *aperuit* LC¹ **21** *ταπειν.* AH LXX] + *αὐτοῦ* LC¹S LXXvl **25** om. *μου* C¹ | *ἥκει* AHLC¹[C²] LXXvl: *ἤχθη* S LXX **26** om. *καὶ* C¹[C²]

22 enarravit **31** animas vestras **32** videbit*, videbitis corr **35** formare consilio *Morin:* firmare consilium *L*

τῇ συνέσει, δικαιῶσαι δίκαιον εὖ δουλεύοντα πολλοῖς· καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει. 13. διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα, ἀνθ᾽ ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη· 14. καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκεν καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. 15. *καὶ πάλιν αὐτός φησιν·* Ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. 16. πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν· Ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυσάσθω αὐτόν· σωσάτω αὐτόν, ὅτι θέλει αὐτόν. 17. *ὁρᾶτε, ἄνδρες ἀγαπητοί, τίς ὁ ὑπογραμμὸς ὁ δεδομένος ἡμῖν. εἰ γὰρ ὁ κύριος οὕτως ἐταπεινοφρόνησεν, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ δι᾽ αὐτοῦ ἐλθόντες;*

tis; et peccata ipsorum ipse portat. 13. *Propterea ipse heres erit multorum et fortium partietur spolia, propter quod tradita est in morte anima eius, et cum iniquis deputatus est;* 14. *et ipse multorum peccata portavit, et propter peccata eorum traditus est morti.* 15. Et iterum dixit: *Ego sum vermis et non homo, obprobrium hominum et abiectio plebis.* 16. *Omnes, qui viderunt me, deriserunt me, locuti sunt labiis et moverunt caput, et dixerunt: Speravit in Domino, eripiat illum; salvum faciat eum, quoniam vult eum.* 17. Videte, fratres, quale exemplum datum est nobis. Si enim Dominus noster sic humiliavit se, quid faciamus nos, qui ⟨sub⟩ iugo gratiae eius per eum venimus?

17. *Μιμηταὶ γενώμεθα κἀκείνων, οἵτινες ἐν δέρμασιν αἰγείοις καὶ μηλωταῖς περιεπάτησαν κηρύσσοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ· λέγομεν δὲ Ἠλίαν καὶ Ἐλισαιέ, ἔτι δὲ καὶ Ἰεζεκιήλ, τοὺς προφήτας, πρὸς τούτοις καὶ τοὺς μεμαρτυρημένους.* 2. *ἐμαρτυρήθη μεγάλως Ἀβραὰμ καὶ φίλος προσηγορεύθη τοῦ θεοῦ, καὶ λέγει ἀτενίζων εἰς τὴν δόξαν τοῦ*

17. Imitemur illos, qui in pellibus caprinis et melotis ambulaverunt praedicantes adventum Christi; dicimus autem Eliam et Elisaee et Ezechiel prophetas, et eos quibus testimonium datum est. 2. Abrahae magnifice datum est testimonium, et ideo amicus Dei cognominatus est; qui dixit intuendo maiestatem

---

10 Ps. 21, 7—9 **24** s. cf. Hbr. 11, 37 **31** cf. Is. 41, 8; II Chron. 20, 7; Jac. 2, 23

---

7 *ἐν τοῖς ἀν.* H(S) LXX: *τοῖς ἀν.* A: *μετ᾽ ἀνόμων* LC¹? (cf. Lc. 22, 37; Mc. 15, 28): dub. C² **9** *ἁμαρτίας* et. C¹] *ἀνομίας* C² LXXvl | *αὐτῶν* et. C²] *ἡμῶν* C¹ LXXvl **10** *δὲ* AS LXX: om. HLC¹C² **15** *κεφ.*] + *ὅτι* C¹, *et dixerunt* L LXXvl **16** *ὅτι* AHL: *εἰ* C¹S LXXvl **19** *κύριος* AHS] + *ἡμῶν* LC¹[C²?] **20** *ποιήσωμεν* AL: *ποιήσομεν* H: dub. C¹C²S **22** *ἐλθόντες* LC¹C²S: *ἐλθόντος* A: *ἀπελθόντες* H **24** ~ *ἐν μηλ. καὶ δέρμ. αἰγ.* C[¹C²] (cf. Hbr. 11, 37) **27** *Ἐλισσαῖον* ClemAl | *ἔτι δὲ* AS: om. HLC¹[C²?] **30** *ἐμαρτ.*] + *δὲ* H **32** *ἀτενίσας* H

---

20 *om.* sub **24** melotes **27** eliseae*, eliseum corr **29** habrae

θεοῦ ταπεινοφρονῶν· Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός. 3. *ἔτι δὲ καὶ περὶ Ἰὼβ οὕτως γέγραπται·* Ἰὼβ δὲ ἦν δίκαιος καὶ ἄμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ. 4. *ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορεῖ λέγων·* Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν μιᾶς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ. 5. *Μωϋσῆς* πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ *ἐκλήθη, καὶ διὰ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἔκρινεν ὁ θεὸς Αἴγυπτον διὰ τῶν μαστίγων καὶ τῶν αἰκισμάτων αὐτῶν. ἀλλὰ κἀκεῖνος δοξασθεὶς μεγάλως οὐκ ἐμεγαλορημόνησεν, ἀλλ' εἶπεν ἐκ τῆς βάτου χρηματισμοῦ αὐτῷ διδομένου·* Τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι με πέμπεις; Ἐγὼ δέ εἰμι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος. 6. *καὶ πάλιν λέγει·* Ἐγὼ δέ εἰμι ἀτμὶς ἀπὸ κύθρας.

18. *Τί δὲ εἴπωμεν ἐπὶ τῷ μεμαρτυρημένῳ Δαυίδ; πρὸς ὃν εἶπεν ὁ θεός·* Εὗρον ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί· ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἔχρισα αὐτόν. 2. *ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λέγει πρὸς τὸν θεόν·* Ἐλέησόν με, ὁ θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά

Dei humiliando se: *Ego sum terra et cinis.* 3. Et de Iob scriptum est sic: *Et erat Iob iustus, sine querela, verax homo, timens et colens Deum, et abstinens se ab omni mala re.* 4. Sed tamen hic de se detraxit dicens: *Nemo est mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita eius.* 5. Moyses *fidelis in omni domo Dei* dictus est, cuius per ministerium Deus damnavit Aegyptum poenis et tormentis saevis. Sed et hic honoratus a Deo magnifice non locutus est magnum verbum, sed dixit, cum de rubo loquebatur cum eo: *Quis sum ego, ut mittas me, ut educam plebem tuam? Quia ego sum gracili voce et tardus lingua.* Et iterum dixit: *Ego sum vapor ab olla.*

18. Et quid vero dicemus propter David, cui testimonium datum est? Propter quem dixit Deus: *Inveni hominem secundum voluntatem cordis mei, David filium Iesse; in misericordia sempiterna unxi eum.* 2. Et tamen hic dixit ad Deum: *Miserere mihi secundum magnam miseri-*

---

1 Gen. 18, 27 **3** Job 1, 1 **7** Job 14, 4 s. **9** Num. 12, 7; Hbr. 3, 2. 5 **16** Ex. 3, 11 **17** Ex. 4, 10 **19** unde? **24** Ps. 88, 21; cf. I Regn. 13, 14; Is. 54, 8; Act. 13, 22 **28** Ps. 50, 3—19

---

1 om. *δὲ* LC[1] **3** *Ἰὼβ δὲ* HC[1]S ClemAl: *Ἰὼβ* A: *καὶ ἦν Ἰὼβ* L (LXX) **4** *καὶ* AH ClemAl: om. LS LXX: dub. C[1] **5** *κακοῦ* AHC[1] ClemAl: *πονηροῦ πράγματος* LS LXX **10** *αὐτοῦ* (cf. Hbr. 3, 2) AC[1]C[2]S: *dei* L: om. H **13** *αὐτῶν* AHS: *saevis (= suis?)* L: om. C[1] **15** *ἐκ* (L)C[2] ClemAl: *ἐπὶ* HC[1]S (cf. Mc. 12, 26; Lc. 20, 37): *E . . A* | *τοῦ τῆς* H **17** *πέμπεις*] + *ut educam plebem tuam* L, *εἰς Αἴγυπτον* C[1][C[2]?] **19** *δέ* AHS ClemAl: om. LC[1][C[2]] **22** *εἴποιμεν* H **23** *πρὸς ὃν* AH(C[1]?)S: *ἐφ' οὗ* (L?) ClemAl | om. *ὁ θεός* H **26** *ἐλέει* (A)HL LXXvl: *ἐλαίῳ* C[1]S ClemAl LXX

---

17 qui

μου. 3. ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με· ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστιν διαπαντός. 4. σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. 5. ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήμφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέν με ἡ μήτηρ μου. 6. ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας· τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας ἐδήλωσάς μοι. 7. ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. 8. ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιάσονται ὀστᾶ τεταπεινωμένα. 9. ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον. 10. καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. 11. μὴ ἀπορίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. 12. ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήρισόν με. 13. διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ σέ. 14. ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ θεός, ὁ θεὸς τῆς σωτηρίας μου· 15. ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου. κύριε, τὸ στόμα μου ἀνοίξεις, καὶ τὰ χείλη μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου. 16. ὅτι

cordiam tuam, et secundum multitudinem misericordiae tuae dele peccatum meum. 3. Magis magisque lava me ab iniustitia mea, et a peccato mec munda me; quia iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper. 4. Tibi soli peccavi, Deus meus, et malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris. 5. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea. 6. Ecce enim veritatem dilexisti; incerta et occulta salutis manifestasti mihi. 7. Asparges me ysopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor. 8. Auditui meo dabis gaudium et laetitiam; exultabunt ossa humiliata. 9. Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. 10. Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. 11. Ne proicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. 12. Redde mihi laetitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me. 13. Doceam iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. 14. Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae; 15. exultabit lingua mea iustitiam tuam. Domine, labia mea aperies, et os meum adnuntiabit laudem tuam. 16. Quoniam

---

1—37 *ἐπὶ — ὅτι* om. H 9 *νικησεις* A 14 *σοφίας* AC¹S LXX: *σωτηρίας* L?] + *σου* AC¹ LXX 15 *ὑσσώπῳ*] + *ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ξύλου* C¹C² LXXvl | *πλυνιεις* A 16 *με*] + *ἐξ αὐτοῦ* C¹C² LXXvl 32 ~ *ἐπὶ σὲ ἐπιστρ.* L LXX 36 *τὸ στόμα . . . τὰ χείλη* AC¹: ~ *τὰ χ., τὸ στ.* LS LXX

---

4 lava me] labia mea *L* 16 aspaerges corr 34 exaltabit 36 adnunciavit

εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν· ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. 17. θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει.

19. *Τῶν τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων οὕτως μεμαρτυρημένων τὸ ταπεινόφρον καὶ τὸ ὑποδεὲς διὰ τῆς ὑπακοῆς οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς βελτίους ἐποίησεν, τούς τε καταδεξαμένους τὰ λόγια αὐτοῦ ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ.* 2. *πολλῶν οὖν καὶ μεγάλων καὶ ἐνδόξων μετειληφότες πράξεων ἐπαναδράμωμεν ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένον ἡμῖν τῆς εἰρήνης σκοπόν, καὶ ἀτενίσωμεν εἰς τὸν πατέρα καὶ κτίστην τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ταῖς μεγαλοπρεπέσι καὶ ὑπερβαλλούσαις αὐτοῦ δωρεαῖς τῆς εἰρήνης εὐεργεσίαις τε κολληθῶμεν.* 3. *ἴδωμεν αὐτὸν κατὰ διάνοιαν καὶ ἐμβλέψωμεν τοῖς ὄμμασιν τῆς ψυχῆς εἰς τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ βούλημα· νοήσωμεν, πῶς ἀόργητος ὑπάρχει πρὸς πᾶσαν τὴν κτίσιν αὐτοῦ.*

20. *Οἱ οὐρανοὶ τῇ διοικήσει αὐτοῦ σαλευόμενοι ἐν εἰρήνῃ ὑποτάσσονται αὐτῷ.* 2. *ἡμέρα τε καὶ νὺξ τὸν τεταγμένον ὑπ᾽ αὐτοῦ δρόμον διανύουσιν, μηδὲν ἀλλήλοις ἐμποδίζοντα.* 3. *ἥλιός τε καὶ σελήνη, ἀστέρων τε χοροὶ κατὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ ἐν ὁμονοίᾳ*

si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis. 17. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contribulatum et humiliatum Deus non spernet.

19. Cum ergo tanti sint et tales, quibus testimonium datum est, et humiliaverunt se propter obaudientiam Dei, non per se nos, sed et qui ante nos fuerunt in saeculo, meliores fecerunt et eos qui perceperunt eloquia eius cum timore et veritate. 2. Multa ergo et magna et ornata cum perceperimus, recurramus ad eam quae ab initio tradita est nobis pacis formula, et intueamur in patre et creatore omnis orbis terrarum, et magnis et inmensis pacis illius donis haereamus. 3. Videamus illum sensu nostro et intueamur oculis animae nostrae in voluntate patientiae illius; intellegamus, quod sine ira est in omnem creaturam suam.

20. Caeli illius dispositione commoventes se cum pace obaudiunt illi. 2. Dies et nox datum sibi ab eo cursum explicant, nihil inter se impedientes. 3. Sol et luna et stellarum chorus secundum iussum illius cum con-

6—21 cf. Hbr. 12, 1 s.

1—5 *εἰ — ἐξουθενώσει* om. H 6 *τοσούτων . . . τοιούτων* AL(C^1): ~ *τοι., τοσ.* HS 7 *οὕτως* AS: om. HLC^1 8 *ταπεινόφρον* H: *ταπεινοφρονον (= -φρονοῦν?)* A 10 *τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς* AC^{1}S: *τοὺς πρὸ ἡμῶν* H] + *in seculo* L 12 *αὐτοῦ*] *τοῦ θεοῦ* S 20 *εἰρήνης*] + *αὐτοῦ* LC^{1}C^2 22 *διάνοιαν*] + *ἡμῶν* LC^1 23 *ψυχῆς*] + *ἡμῶν* LC^{1}C^2 27 om. *οἱ* H 29 *τεταγμένον*] + *αὐτοῖς* LC^{1}C^2 32 om. *τε*^{1} H | *χοροὶ* AH[C^2?]S: *χορὸς* LC^1

28 commoventia | secum 31 impedientes *Morin:* impedient ei *L*

δίχα πάσης παρεκβάσεως ἐξελίσσουσιν τοὺς ἐπιτεταγμένους αὐτοῖς ὁρισμούς. 4. γῆ κυοφοροῦσα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις καιροῖς τὴν πανπληθῆ ἀνθρώποις τε καὶ θηρσὶν καὶ πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐπ' αὐτῆς ζώοις ἀνατέλλει τροφήν, μὴ διχοστατοῦσα μηδὲ ἀλλοιοῦσά τι τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. 5. ἀβύσσων τε ἀνεξιχνίαστα καὶ νερτέρων ἀνεκδιήγητα κρίματα τοῖς αὐτοῖς συνέχεται προστάγμασιν. 6. τὸ κύτος τῆς ἀπείρου θαλάσσης κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ συσταθὲν εἰς τὰς συναγωγὰς οὐ παρεκβαίνει τὰ περιτεθειμένα αὐτῇ κλεῖθρα, ἀλλὰ καθὼς διέταξεν αὐτῇ, οὕτως ποιεῖ· 7. εἶπεν γάρ· Ἕως ὧδε ἥξεις, καὶ τὰ κύματά σου ἐν σοὶ συντριβήσεται. *8. ὠκεανὸς ἀπέραντος ἀνθρώποις καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι ταῖς αὐταῖς ταγαῖς τοῦ δεσπότου διευθύνονται. 9. καιροὶ ἐαρινοὶ καὶ θερινοὶ καὶ μετοπωρινοὶ καὶ χειμερινοὶ ἐν εἰρήνῃ μεταπαραδιδόασιν ἀλλήλοις. 10. ἀνέμων σταθμοὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἀπροσκόπως ἐπιτελοῦσιν· ἀέναοί τε πηγαί, πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ ὑγείαν δημιουργηθεῖσαι, δίχα ἐλλείψεως παρέχονται τοὺς πρὸς ζωῆς ἀνθρώποις μαζούς· τά τε ἐλάχιστα τῶν ζώων τὰς συνελεύσεις αὐτῶν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ εἰρήνῃ*

cordia sine omni praevaricatione explicant iussos fines sibi. 4. Terra fructiferans secundum voluntatem illius suis temporibus multiplicatos hominibus et bestiis et omnibus animalibus, quae sunt in ea, proferet cibos, nihil dubitans nec permutans decretorum Dei. 5. Abyssorum quoque inexscrutabilia † quisita † et inferum inenarrabilia iudicia eisdem decretis Dei continentur. 6. Et infinitum mare, secus voluntatem Dei collectum in congregationes suas, non praeterit circumdata sibi claustra, sed quomodo iussit illi Deus, sic facit; 7. quia dixit mari: *Hucusque venies, et fluctus tui in te confringentur.* 8. Oceanus infinitus hominibus et omnis orbis terrarum eisdem iussis Domini Dei obaudiunt. 9. Tempora verina et aestiva et autumnina et hiemalia cum pace decedunt inter se. 10. Ventorum pondera secundum tempus suum ministrationem suam sine impedimento perficiunt; perennes etiam fontes, ad saturitatem et sanitatem creati, sine intermissione praestant hominibus vitae alimenta; minima etiam animalia congregationes suas cum concordia et

---

18 Job 38, 11

---

1 *παραβάσεως* H **7** *αυτην* A **15** *συναγωγὰς*] + *αὐτῆς* LC[1] **19** *κρυματα* A **20** *συντριβήσονται* H | *ἀπέραντος* AHLC[1] ClemAl: *ἀπέρατος* S Origenes **20/21** ~ *ἀνθρ. ἀπ.* A **25** *μεταδιδόασιν* H **26** *ἀνέμων* AL] + *τε* HS **27** *καὶ τὴν* H **30** *ὑγίειαν* H **31** s. *τοὺς πρὸς ζωῆς* (*ζωὴν* H) . . . *μαζούς* AH: *vitae alimenta* L, *vitam* C[1][C[2]], *ea quae ad vitam* S

---

5 multiplicatos *Morin:* multiplicat *L* **10** ⟨inex⟩quisita *(alia versio vocis ἀνεξιχνίαστα)?*

ποιοῦνται. 11. *ταῦτα πάντα ὁ μέγας δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἁπάντων ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ προσέταξεν εἶναι, εὐεργετῶν τὰ πάντα, ὑπερεκπερισσῶς δὲ ἡμᾶς τοὺς προσπεφευγότας τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,* 12. *ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλωσύνη εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.*

21. *Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, μὴ αἱ εὐεργεσίαι αὐτοῦ αἱ πολλαὶ γένωνται εἰς κρίμα ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀξίως αὐτοῦ πολιτευόμενοι τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν μεθ' ὁμονοίας.* 2. *λέγει γάρ που·* Πνεῦμα κυρίου λύχνος ἐρευνῶν τὰ ταμιεῖα τῆς γαστρός. 3. *ἴδωμεν, πῶς ἐγγύς ἐστιν, καὶ ὅτι οὐδὲν λέληθεν αὐτὸν τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν οὐδὲ τῶν διαλογισμῶν ὧν ποιούμεθα.* 4. *δίκαιον οὖν ἐστιν μὴ λειποτακτεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θελήματος αὐτοῦ.* 5. *μᾶλλον ἀνθρώποις ἄφροσι καὶ ἀνοήτοις καὶ ἐπαιρομένοις καὶ ἐγκαυχωμένοις ἐν ἀλαζονείᾳ τοῦ λόγου αὐτῶν προσκόψωμεν ἢ τῷ θεῷ.* 6. *τὸν κύριον Ἰησοῦν, οὗ τὸ αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐδόθη, ἐντραπῶμεν· τοὺς προηγουμένους ἡμῶν αἰδεσθῶμεν, τοὺς πρεσβυτέρους τιμήσωμεν, τοὺς νέους παιδεύσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ, τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα·* 7. *τὸ*

pace faciunt. 11. Omnia haec creator magnus Deus meus cum pace et concordia iussit esse, curam omnium habens, super omnia autem nostrum, qui confugimus ad misericordiam ipsius per Dominum Iesum Christum, 12. per quem Deo et Patri sit honor, maiestas in saecula saeculorum. Amen.

21. Videte, fratres, ne multae indulgentiae illius fiant nobis in damnationem, si non digne illo conversemur benefacientes quae placent illi coram eo. 2. Dixit enim: *Spiritus Domini lucerna scrutans promptuaria cordis.* 3. Sciamus itaque, quia ubique prope illum sumus, et nihil latet illi cogitationum et consiliorum quae facimus. 4. Itaque iustum est non desertores nos esse a voluntate illius. 5. Magis hominibus dementibus, qui sunt sine sensu et exaltantes se et gloriantes superbe in verbis suis, offendamus quam Deum 6. aut Dominum Iesum Christum, cuius sanguis pro nobis datus est. Vereamur eos, qui pro nobis sunt; verecundemur seniores honorem illis tribuentes; iuniores doctrinam doceamus timoris Dei, et uxores nostras ad bona corriga-

16 Prov. 20, 27

5 *προσπεφευγότας* AC^{1}C^{2}S: *προσφεύγοντας* H: dub. L   8 om. *καὶ ἡ μεγ.* S   13 *κρίμα ἡμῖν* LC^1[C^2]S: *ΚΡΙΜΑΠΑΣΙΝΗΜΙΝ* A: *κρίματα σὺν ἡμῖν* H | om. *αὐτοῦ* S   15 *μεθ' ὁμονοίας* AHS: *ἐν εἰρήνῃ* C C^2: om. L   17 *λύχνος* H ClemAl: *λυχνον* A   18 *ἴδωμεν* AHC C^{2}S: *εἰδῶμεν* L] + *οὖν* LC^2 19 *ἐγγὺς*] + *ἡμῖν* C [C^2?]S | om. *ὅτι* LS   24 *μᾶλλον*] + *δὲ* S   27 *θεῷ*] + *resistere* C (C^2)   28 *Ἰησοῦν* HC [C^2]S ClemAl] + *Χριστὸν* AL | *οὗ . . . ἐδόθη*] *ὅς . . . ἔδωκεν* C^{1}C^2 31 *πρεσβ.*] + *ἡμῶν* A   32 om. *τοῦ φόβου* S ClemAl

ἀξιαγάπητον τῆς ἁγνείας ἦθος ἐνδειξάσθωσαν, τὸ ἀκέραιον τῆς πραΰτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδειξάτωσαν, τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν διὰ τῆς σιγῆς φανερὸν ποιησάτωσαν· τὴν ἀγάπην αὐτῶν μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσιν τοῖς φοβουμένοις τὸν θεὸν ὁσίως ἴσην παρεχέτωσαν. 8. τὰ τέκνα ἡμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαμβανέτωσαν· μαθέτωσαν, τί ταπεινοφροσύνη παρὰ θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ θεῷ δύναται, πῶς ὁ φόβος αὐτοῦ καλὸς καὶ μέγας καὶ σῴζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφομένους ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ. 9. ἐρευνητὴς γάρ ἐστιν ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμήσεων· οὗ ἡ πνοὴ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν ἐστιν, καὶ ὅταν θέλῃ, ἀνελεῖ αὐτήν.

22. Ταῦτα δὲ πάντα βεβαιοῖ ἡ ἐν Χριστῷ πίστις· καὶ γὰρ αὐτὸς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὕτως προσκαλεῖται ἡμᾶς· Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς. 2. τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωήν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; 3. παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. 4. ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν. 5. ζήτησον

mus, 7. ut dignos ⟨amore⟩ mores castitatis approbent et sinceram mansuetudinis suae voluntatem palam faciant et quietam linguam suam per taciturnitatem adprobent; caritatem suam non favorabiles in quosdam, sed omnibus timentibus Deum sancte et aequalem et similem praestent. 8. Nati nostri doceantur in Christo, ut discant, quid potest humiliatio apud Deum ***** et quomodo timor illius bonus et magnus est et omnes salvos facit, qui in eo sancte conversantur corde puro et cogitatione sincera. 9. Timor enim Dei scrutator cogitationum et intellectus; Dei, cuius spiritus in nobis est, quem, si volet, auferet a nobis.

22. Haec autem omnia confirmat fides in Iesum Christum, qui per Spiritum Sanctum sic nos vocat et hortatur: *Venite, filii, audite me: timorem Domini docebo vos.* 2. *Quis est homo, qui vult vitam et cupit videre dies bonos?* 3. *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum.* 4. *Declina a malo et fac bonum.* 5. *Inquire pacem et con-*

---

17 s. cf. Hbr. 4, 12 **24** Ps. 33, 12—18

---

3 *καὶ βούλημα* C^1S **5** *σιγῆς*] *φωνῆς* A **9** *ἡμῶν* LC^1S ClemAl: *ὑμῶν* AH: *αὐτῶν* C^2 **12** *καὶ τί* C^1C^2 **13** *θεῷ* H ClemAl: *τῷ θεῷ* A **15** *ΟΣΙΩΣ*] *ΘΕΙΩΣ* S **16** *ἐν κ. διανοίᾳ* AHS: *ἐν κ. καρδίᾳ* ClemAl: utrumque vertit L: dub. C^1C^2 **17** *ἐστιν* AH: om. L ClemAl: dub. C^1C^2S **18** *κ. ἐνθυμ.* et. C^2: om. C^1 **19** *ἀνελεῖ* ALC^1 ClemAl: *ἀναιρεῖ* HS **25** *κυρίου* et. C^2: *θεοῦ* C^1 **26—31** om. *τίς — ζήτησον* H **27** ~ *ἰδεῖν ἡμέρας* L LXXvl **29** om. *καὶ* S | *χείλη σου* LC^1S ClemAl LXX: *χείλη* A LXXvl

---

1 dignos amore mores *Morin:* dignos more *L* **12** om. *τί — δύναται* **20** auferre*] + ret^{corr}

εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν. 6. ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ πρὸς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά, τοῦ ἐξολεθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. 7. ἐκέκραξεν ὁ δίκαιος, καὶ ὁ κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἐρύσατο αὐτόν. 8. πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τοὺς δὲ ἐλπίζοντας ἐπὶ κύριον ἔλεος κυκλώσει.

23. *Ὁ οἰκτίρμων κατὰ πάντα καὶ εὐεργετικὸς πατὴρ ἔχει σπλάγχνα ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, ἠπίως τε καὶ προσηνῶς τὰς χάριτας αὐτοῦ ἀποδιδοῖ τοῖς προσερχομένοις αὐτῷ ἁπλῇ διανοίᾳ. 2. διὸ μὴ διψυχῶμεν, μηδὲ ἰνδαλλέσθω ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ὑπερβαλλούσαις καὶ ἐνδόξοις δωρεαῖς αὐτοῦ. 3. πόρρω γενέσθω ἀφ' ἡμῶν ἡ γραφὴ αὕτη, ὅπου λέγει·* Ταλαίπωροί εἰσιν οἱ δίψυχοι, οἱ διστάζοντες τῇ ψυχῇ, οἱ λέγοντες· Ταῦτα ἠκούσαμεν καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγηράκαμεν, καὶ οὐδὲν ἡμῖν τούτων συνβέβηκεν. 4. ὦ ἀνόητοι, συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλῳ· λάβετε ἄμπελον· πρῶτον μὲν φυλλοροεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, εἶτα φύλλον, εἶτα ἄνθος, καὶ μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ παρεστηκυῖα.

sequere eam. 6. *Oculi Domini super iustos, et aures eius in preces eorum; vultus Domini super facientes mala, ut disperdat de terra memoriam eorum.* 7. *Clamavit iustus, et Dominus exaudivit eum, et de omni tribulatione liberavit eum.* 8. *Multae sunt poenae peccatorum; nam sperantes in Dominum misericordia consequetur.*

23. Misericors ergo et indulgens pater habet viscera ad timentes eum, et cum pace et mansuetudine gratiam suam tribuit accedentibus ad eum simplici et sincera voluntate. 2. Itaque non dubii simus, nec diffidat anima nostra propter inmensa et gloriosa munera illius in nobis. 3. Longe sit scriptura haec a nobis, quae dixit: *Miseri hi sunt qui dubitant, non credentes animae, qui dicunt: Haec audiebamus sub patribus nostris, et ecce senuimus, et nihil nobis horum contigit.* 4. *O insensati, comparate vos ligno; sumite vineam: primum folia mittit, deinde flos nascitur, deinde fit uva acerba, deinde matura praesto est.* Videte, quia

9 Ps. 31, 10 **22** unde?

1—9 om. *εἰρήνην — αὐτόν* H **1** *ὅτι ὀφθ.* S LXXvl **3** *πρὸς* A: *εἰς* ClemAl LXX **6** om. *καὶ* C¹C² **8** *αὐτοῦ* AC¹S: om. L ClemAl LXXvl **9** *αὐτὸν*] + *πολλαὶ αἱ θλίψεις τοῦ δικαίου, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτὸν ὁ κύριος* (Ps. 33, 20) S | *πολλαὶ* ALC [C²]: *εἶτα· πολλαὶ* H: *καὶ πάλιν· πολλαὶ* S | *τοῦ ἁμαρτωλοῦ* AH LXX: *τῶν ἁμαρτωλῶν* LC¹[C²?] ClemAl **10** *τοὺς δὲ ἐλπίζοντας* AL ClemAl: *τὸν δὲ ἐλπίζοντα* HC¹S LXX **20** *πόρρω*] + *γε* H **21** *αὕτη*] *αὐτοῦ* H | *ὅπου* AHS: *ἧ* LC¹C² **23** *τῇ ψυχῇ* HL: *τὴν ψυχὴν* A: dub. C¹[C²]S **24** om. *καὶ* LC¹C² **28** *λάβετε*] *videte* vertit C¹ (cf. p. 31 l. 20) | om. *πρῶτον μὲν φυλλοροεῖ* H | *φυλλοροεῖ* AC¹S: *φυλλοφύει* vel *φυλλοφορεῖ* L? **30** *καὶ μετὰ ταῦτα* AH: *εἶτα* LC¹C²S

10 consequetur *Morin:* consequentur *L* **15** tribuet **24** qui *Morin:* quae *L*

ὁρᾶτε, ὅτι ἐν καιρῷ ὀλίγῳ εἰς πέπειρον καταντᾷ ὁ καρπὸς τοῦ ξύλου. 5. ἐπ᾽ ἀληθείας ταχὺ καὶ ἐξαίφνης τελειωθήσεται τὸ βούλημα αὐτοῦ, συνεπιμαρτυρούσης καὶ τῆς γραφῆς ὅτι ταχὺ ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ, καὶ ἐξαίφνης ἥξει ὁ κύριος εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἅγιος ὃν ὑμεῖς προσδοκᾶτε.

24. *Κατανοήσωμεν, ἀγαπητοί, πῶς ὁ δεσπότης ἐπιδείκνυται διηνεκῶς ἡμῖν τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν ἔσεσθαι, ἧς τὴν ἀπαρχὴν ἐποιήσατο τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας. 2. ἴδωμεν, ἀγαπητοί, τὴν κατὰ καιρὸν γινομένην ἀνάστασιν. 3. ἡμέρα καὶ νὺξ ἀνάστασιν ἡμῖν δηλοῦσιν· κοιμᾶται ἡ νύξ, ἀνίσταται ἡ ἡμέρα· ἡ ἡμέρα ἄπεισιν, νὺξ ἐπέρχεται. 4. λάβωμεν τοὺς καρπούς· ὁ σπόρος πῶς καὶ τίνα τρόπον γίνεται; 5. ἐξῆλθεν ὁ σπείρων καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν ἕκαστον τῶν σπερμάτων· ἅτινα πεσόντα εἰς τὴν γῆν ξηρὰ καὶ γυμνὰ διαλύεται· εἶτ᾽ ἐκ τῆς διαλύσεως ἡ μεγαλειότης τῆς προνοίας τοῦ δεσπότου ἀνίστησιν αὐτά, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς πλείονα αὔξει καὶ ἐκφέρει καρπόν.*

25. *Ἴδωμεν τὸ παράδοξον σημεῖον τὸ γινόμενον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς τόποις, τουτέστιν τοῖς περὶ*

tempore brevi ad maturitatem devenit fructus ligni. 5. Revera cito enim erit et subito consummabitur voluntas Dei, affirmante scriptura: *Cito venit et non tardabit, et subito veniet Dominus in aedem suam, et sanctus quem vos exspectatis.*

24. Consideremus, fratres, quomodo palam facit Dominus et ostendit nobis futuram resurrectionem, cuius inceptionem fecit Dominum Iesum Christum filium suum, quem a mortuis suscitavit. 2. Videamus, fratres, cotidianam surrectionem 3. diei et noctis. Nox dormitio est, dies surrectio; dormit nox, surgit dies. 4. Videamus et fructum: seminatio quomodo fit? 5. Exiit qui seminat, et sevit in terra ****** *************************** ************* primum resolvitur, deinde post solutionem maiestas Dei providentiae suae suscitat illud, et crescit et adfert fructum de uno grano multum.

25. Videamus et hanc rem miram, quae fit in regione orientis, in loco Arabiae. 2. Avis enim,

6 Is. 13, 22 **7** Mal. 3, 1 **13—15** cf. I Cor. 15, 20. 23 **22—29** cf. I Cor. 15, 35—38 **22** Mc. 4, 3 parr.

2 *κατήντησεν* C^1C^2 **6** *ἥξει*] *ἔρχεται* L LXX **11** *ἐπιδείκνυται δ. ἡμ.* A(C^1C^2?): *δ. ἡμ. ἐπιδείκνυσι* H: libere L: dub. S **13** *ἀπαρχὴν*] + *ἤδη* S **14** *κύριον*] + *ἡμῶν* C^1C^2 | *Χριστὸν* ALC^1S: om. HC^2 **16** *γινομ.*] + *ἡμῖν* S **20** *λάβωμεν*] *videamus* vertunt L(C^1C^2) (cf. p. 30 l. 28) **23** *ἔβαλεν*] *sevit* LC^2 **23—25** om. *ἕκαστον — γῆν* LC^1C^2 propter homoeoteleuton **25** *ξηρὰ καὶ γυμνὰ* AH: *ξηρὰν* C^1(?)S: om. LC^2 **27** *δεσπότου* AHC^2S: *θεοῦ* LC^1 **28** *καὶ* et. C^2: om. C^1 | *πλείονα* AHS: *πολλὰ* C^1C^2: *multum* L **31** *ἐν τῇ ἀνατολῇ* C^1C^2 **32** om. *τουτέστιν* LC^1C^2

14 dominum *Morin:* dominus *L* **27** adferet

τὴν Ἀραβίαν. 2. ὄρνεον γάρ ἐστιν, ὃ προσονομάζεται φοίνιξ· τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον ζῇ ἔτη πεντακόσια, γενόμενόν τε ἤδη πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτό, σηκὸν ἑαυτῷ ποιεῖ ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀρωμάτων, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ χρόνου εἰσέρχεται καὶ τελευτᾷ. 3. σηπομένης δὲ τῆς σαρκὸς σκώληξ τις γεννᾶται, ὃς ἐκ τῆς ἰκμάδος τοῦ τετελευτηκότος ζῴου ἀνατρεφόμενος πτεροφυεῖ· εἶτα γενναῖος γενόμενος αἴρει τὸν σηκὸν ἐκεῖνον, ὅπου τὰ ὀστᾶ τοῦ προγεγονότος ἐστίν, καὶ ταῦτα βαστάζων διανύει ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς χώρας ἕως τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν λεγομένην Ἡλιούπολιν. 4. καὶ ἡμέρας, βλεπόντων πάντων, ἐπιπτὰς ἐπὶ τὸν τοῦ ἡλίου βωμὸν τίθησιν αὐτά, καὶ οὕτως εἰς τοὐπίσω ἀφορμᾷ. 5. οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπτονται τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων καὶ εὑρίσκουσιν αὐτὸν πεντακοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἐληλυθέναι.

26. Μέγα καὶ θαυμαστὸν οὖν νομίζομεν εἶναι, εἰ ὁ δημιουργὸς τῶν ἁπάντων ἀνάστασιν ποιήσεται τῶν ὁσίως αὐτῷ δουλευσάντων ἐν πεποιθήσει πίστεως ἀγαθῆς, ὅπου καὶ δι᾽ ὀρνέου δείκνυσιν ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ; 2. λέγει γάρ

quae vocatur phoenix, et est unica, haec vivit annis quingentis. Quae, cum appropiaverit finis mortis eius, facit sibi thecam de ture et myrra et ceteris odoribus; et ⟨ut⟩ impletum scit esse sibi tempus vitae, ibi intrat et moritur. 3. Et de umore carnis eius nascitur vermis, qui ibi enutritur et tempore suo fit pinnatus in avem, qualis ante fuerat; et cum fortis factus fuerit, tollit thecam illam, in qua ossa prioris corporis illius sunt, et portat illam e regione Arabiae usque in Aegyptum in colonia, quae vocatur Solis civitas. 4. Et interdie palam omnibus videntibus advolat et consedet super aram solis et ibi ponit eam, et iterum revertitur unde venit. 5. Tunc sacerdotes inquirunt scripturas temporum et inveniunt illam quingentesimo anno suppleto venisse.

26. Magnum ergo et mirabile putamus esse, si Deus omnium creator resurrectionem faciet eorum, qui serviunt illi sancte et bona fide, ubi per avem palam facit nobis maiestatem et veritatem promissionis suae? 2. Sic-

---

4 τε A(L?): δὲ HC¹C²S **5** σηκὸν] οἶκον C¹C² **8** χρόνου] + τοῦ βίου (αὐτοῦ) L(S) **8—15** om. καὶ τελευτᾷ — ταῦτα (βαστάζων) C¹(C²), sed addunt similia post ἀφορμᾷ (l. 21) **9** δὲ AS: τε H(L?) **10** γεννᾶται AL Cyrill. Hieros. (Cat. 18, 8): ἐγγεννᾶται HS **11** τελευτηκοτος A: τελευτήσαντος H **13** ἐκεῖνον] + κυκλόθεν αὐτοῦ S **17** λεγομένην et. C¹: om. C² **18** ἡμέρας] μεσημβρίας C¹ **19** πάντων] + αὐτόν C¹C² | om. ἐπιπτὰς H propter homoeoarcton **21** ἱερεῖς] + οἱ τῆς Αἰγύπτου S **22** τῶν χρόνων et. C²: om. C¹ **24** πληρουμένου H **29** δουλευσάντων AHS: δουλευόντων LC¹C² **30** om. καὶ LC¹C²

---

6 *om.* ut **15** e *Morin:* in *L* **23** invenient **31** vobis

που· Καὶ ἐξαναστήσεις με, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι, *καί·* Ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. 3. *καὶ πάλιν Ἰὼβ λέγει·* Καὶ ἀναστήσεις τὴν σάρκα μου ταύτην τὴν ἀναντλήσασαν ταῦτα πάντα.

ut scriptum est in propheta: *Suscitabis me, et confitebor tibi.* Et iterum scriptum est: *Ego dormivi et soporatus sum; exsurrexi, quoniam tu, Domine, mecum es.* 3. Et iterum dixit in Iob: *Suscitabis corpus meum, quod multa mala passum est.*

27. *Ταύτῃ οὖν τῇ ἐλπίδι προσδεδέσθωσαν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν τῷ πιστῷ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις καὶ τῷ δικαίῳ ἐν τοῖς κρίμασιν.* 2. *ὁ παραγγείλας μὴ ψεύδεσθαι, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς οὐ ψεύσεται· οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον παρὰ τῷ θεῷ εἰ μὴ τὸ ψεύσασθαι.* 3. *ἀναζωπυρησάτω οὖν ἡ πίστις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσωμεν, ὅτι πάντα ἐγγὺς αὐτῷ ἐστιν.* 4. *ἐν λόγῳ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ συνεστήσατο τὰ πάντα, καὶ ἐν λόγῳ δύναται αὐτὰ καταστρέψαι.* 5. Τίς ἐρεῖ αὐτῷ· Τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀντιστήσεται τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ; *ὅτε θέλει καὶ ὡς θέλει, ποιήσει πάντα, καὶ οὐδὲν μὴ παρέλθῃ τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ.* 6. *πάντα ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσιν, καὶ οὐδὲν λέληθεν τὴν βουλὴν αὐτοῦ,* 7. *εἰ* οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει

27. Itaque hac spe ⟨haereant⟩ animae nostrae ad Deum, qui verus est et potens et iustus in iudicando. 2. Qui enim praecipit non mentiri ************* ************** ********** *************** ********** ***************** 3. Itaque fides illius in nobis firmetur, et intellegamus, quia ********** 4. omnia verbo maiestatis suae fecit, et verbo potest ea deicere. 5. Et *quis illi dicet: Quare fecisti? Aut quis contrastabit fortitudini virtutis eius?* Quia, cum volet et quomodo vult, faciet illa, et nihil praeteriet quae constituta sunt a Deo. 6. Omnia enim in conspectu eius sunt, et nihil latet voluntatem eius, 7. si *caeli enarrant maiestatem Dei, et opera manuum illius adnuntiat*

---

1 unde? **2** Ps. 3, 6; 22, 4 **5** Job 19, 26 **11** cf. Hbr. 10, 23; 11, 11 **15** s. cf. Hbr. 6, 18 **19** s. cf. Sap. 9, 1; Hbr. 1, 3 **21** Sap. 12, 12; 11, 21 **29** Ps. 18, 2—4

---

1 om. *καὶ* LC^{1}C^2 **2** *καὶ*] + *πάλιν* LC^{1}C^2 **3** om. *καὶ* C^{1}C^2 | *ἐξηγέρθην* AL LXX: *καὶ ἐξηγέρθην* HS: *καὶ (πάλιν) ἐξεγερθήσομαι* C^1(C^2) (Hinc usque ad finem deest C^2) **5** om. *καὶ* LC^1 **6** *ἀντλήσασαν* H **9** *προσδεδέσθωσαν* AC^{1}S: *προσδεχέσθωσαν* H: dub. L **11** om. *ἐν* H | om. *τῷ* H **12** *ὁ γὰρ παραγγέλλων (ἡμῖν)* L(C^1) **15** om. *τῷ* et *τὸ* H | om. *εἰ μὴ τὸ ψεύσασθαι* C^1 **16** om. *οὖν* C^1 **20** om. *τὰ* HC^1 **24** om. *καὶ ὡς θέλει* C^1 | *ποιῆσαι* H **29** om. *οἱ* H **30** *ποίησιν*] *opera* LC^1

---

9 hereant *Morin:* erant *L* **10** ad eum *Morin* **13—16** *om. πολλῷ — ψεύσασθαι propter homoeoteleuton* **18** *om. versionem verborum πάντα — ἐστίν propter homoeoarcton* (omnia . . . omnia) **21** dicit **25** preterient

τὸ στερέωμα· ἡ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν· καὶ οὐκ εἰσὶν λόγοι οὐδὲ λαλιαί, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν.

firmamentum; si dies diei eructuat verbum, et nox nocti indicat scientiam; et non sunt loquelae neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.

28. *Πάντων οὖν βλεπομένων καὶ ἀκουομένων, φοβηθῶμεν αὐτὸν καὶ ἀπολίπωμεν φαύλων ἔργων μιαρὰς ἐπιθυμίας, ἵνα τῷ ἐλέει αὐτοῦ σκεπασθῶμεν ἀπὸ τῶν μελλόντων κριμάτων. 2. ποῦ γάρ τις ἡμῶν δύναται φυγεῖν ἀπὸ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ; ποῖος δὲ κόσμος δέξεταί τινα τῶν αὐτομολούντων ἀπ᾽ αὐτοῦ; λέγει γάρ που τὸ γραφεῖον·* 3. Ποῦ ἀφήξω καὶ ποῦ κρυβήσομαι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν ἀπέλθω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, ἐκεῖ ἡ δεξιά σου· ἐὰν καταστρώσω εἰς τὰς ἀβύσσους, ἐκεῖ τὸ πνεῦμά σου. 4. *ποῖ οὖν τις ἀπέλθῃ ἢ ποῦ ἀποδράσῃ ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα ἐμπεριέχοντος;*

28. Propter omnia ergo, quae videntur et audiuntur, timeamus Deum et relinquamus malorum factorum immundas voluntates, ut misericordia illius tegamur a iudicio futuro. 2. Ubi enim aliquis nostrum poterit fugere a manu forti illius? et quae creatura recipiet eum, qui recessit a Deo? Dicit enim scriptura: 3. *Ubi fugiam et ubi me abscondam ante faciem tuam? Si ascendam in caelo, tu ibi es; et si ibo in fundamenta terrae, ibi manus tua tenebit me; et si descendero in abysso, ibi est spiritus tuus.* 4. Ubi ergo aliquis ibit aut quo fugiet ab illo, qui omnia continet?

29. *Προσέλθωμεν οὖν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι ψυχῆς, ἁγνὰς καὶ ἀμιάντους χεῖρας αἴροντες πρὸς αὐτόν, ἀγαπῶντες τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὔσπλαγχνον πατέρα ἡμῶν, ὃς ἐκλογῆς μέ-*

29. Accedamus ergo ad Deum cum sanctitate animae purae et intaminatas manus levantes ad eum, diligentes mansuetum et misericordem patrem nostrum,

---

15 Ps. 138, 7—10 **26** s. cf. I Tim. 2, 8

1—7 *τὸ στερέωμα — φοβηθῶμεν*] *τὸ στερέωμα· καὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ πάντων βλεπομένων καὶ ἀκουομένων· φοβηθῶμεν κτλ.* H **2** *ἀναγγελεῖ* S LXXvl **3** s. *λόγοι . . λαλιαί* AC^1: ~ LS LXX **6** *οὖν* ALC^1: *τε* S: om. H **8** *απολειπωμεν* A | *φαύλων — ἐπιθυμίας*] *μιαρὰν ἐπιθυμίαν καὶ φαῦλα ἔργα* C^1 | *μιαρὰς*] *βλαβερὰς* H **10** *τῶν μελλόντων κριμάτων* AHC^1: *τοῦ μέλλοντος κρίματος* LS **11** *δυνήσεται* LC^1 **15** om. *που* LC^1 **16** *ἀφήξω* AHC^1S: *φύγω* L ClemAl LXX | *ἢ ποῦ* C^1 **18** *ἐκεῖ εἶ* HLS ClemAl LXXvl: *εἶ ἐκεῖ* A LXX **19** *γῆς*] *θαλάσσης* ClemAl LXX | *ἐκεῖ ἡ δεξιά σου* AC^1S ClemAl: *ἐκεῖ ἡ χείρ σου καθέξει με* L (LXX): *σὺ ἐκεῖ εἶ* H **20** *καταστρώσω* AHC^1S: *καταβῶ* (L) ClemAl LXX | *τὴν ἄβυσσον* LC^1 **21** *ποῖ* A: *ποῦ* H | om. *οὖν* S **22** *ποῦ*] + *τις* H | *ἀποδράσει* H | *τὰ πάντα* AC^1: *πάντα* H(S?) **25** om. *οὖν* C^1S **28** *επιεικην* A

---

7 audientur **25** ad Deum *L:* ad eum *Morin* **27** ad eum *Morin:* ad Deum *L*

ρος ἡμᾶς ἐποίησεν ἑαυτῷ. 2. οὕτω γὰρ γέγραπται· Ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. *3. καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει·* Ἰδοὺ κύριος λαμβάνει ἑαυτῷ ἔθνος ἐκ μέσου ἐθνῶν, ὥσπερ λαμβάνει ἄνθρωπος τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ τῆς ἅλω· καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἅγια ἁγίων.

qui elegit ⟨nos sibi⟩ partem. 2. Sic enim scriptum est: *Cum dispartiebat Excelsus gentes, cum disparsit filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei; et facta est pars Domini plebs illius Iacob, mensura hereditatis illius Israhel.* 3. Et in alio loco dixit: *Ecce Dominus sumet sibi gentem de medio gentium, quomodo sumet homo initiationem areae sibi; et exient de gente illa sancta sanctorum.*

30. *Ἁγία οὖν μερὶς ὑπάρχοντες ποιήσωμεν τὰ τοῦ ἁγιασμοῦ πάντα, φεύγοντες καταλαλιάς, μιαράς τε καὶ ἀνάγνους συμπλοκάς, μέθας τε καὶ νεωτερισμοὺς καὶ βδελυκτὰς ἐπιθυμίας, μυσεράν τε μοιχείαν καὶ βδελυκτὴν ὑπερηφανίαν. 2. Θεὸς γάρ, φησίν,* ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν. *3. κολληθῶμεν οὖν ἐκείνοις, οἷς ἡ χάρις ἀπὸ τοῦ θεοῦ δέδοται· ἐνδυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν ταπεινοφρονοῦντες, ἐγκρατευόμενοι, ἀπὸ παντὸς ψιθυρισμοῦ καὶ καταλαλιᾶς πόρρω ἑαυτοὺς ποιοῦντες, ἔργοις δικαιούμενοι καὶ μὴ λόγοις. 4. λέγει γάρ·* Ὁ τὰ πολλὰ λέγων καὶ ἀντακούσεται· ἢ ὁ εὔλαλος οἴεται εἶναι δίκαιος; 5. εὐλογημένος γεννητὸς γυναικὸς ὀλιγόβιος.

30. Pars ergo sancta quia sumus, faciamus omnia opera sanctitatis, fugientes detractiones inmundas, obscenos etiam amplexus, et ebrietates, omnes adinventiones, inimicas voluntates et inmundam moechiam et abominandam superbiam; 2. *quia Deus superbis contrarius est, nam humilibus dat gratiam.* 3. Haereamus ergo illis, quibus gratia a Deo data est; induamur concordiam humiliantes nos, et abstinentes ab omnibus malis, et ab omni susurratione et detractione longe recedentes, operibus iustis iustificemur, non verbis. 4. Dixit enim: *Qui multa dixit, et contra audiet; et qui multum loquitur,*

---

2 Dt. 32, 8 s. **8** cf. Dt. 4, 34; 14, 2; Num. 18, 27; II Chron. 31, 14; Ez. 48, 12 **20** Prov. 3, 34; Jac. 4, 6; I Ptr. 5, 5 **29** Job 11, 2 s.

---

1 *ἡμᾶς* H(L)C^1S: om. A | *οὕτως* H **5** *ἐγενήθη* AH: *καὶ ἐγενήθη* LS LXX: dub. C^1 **9** *λαμβάνει*] *λήψεται* LC^1 **13** *ἅγια*] *ἡ μερὶς ἁγία* C^1 **14** *ἁγία οὖν μερὶς* LS: *ΑΓΙΟΥΝΜΕΡΙΣ* (*ΟΥ* supra) A: *ἁγίων οὖν μερὶς* C^1: *ἅγια οὖν μέρη* H **16** om. *τε* H | *αγνους* A **17** *καὶ συμπλ.* S **19** *τε* HLS: om. A | *καὶ* HLC^1S: om. A **23** om. *ἀπὸ* H **28** *καὶ μὴ* AS: *μὴ* HL(C^1?) **30** *ἢ* AC^1 LXX: *εἰ* H: *et* L: *ἦ* S **31** *εὐλογημένος* ALC^1: om. H: *γεννητὸς* S

---

1 nos sibi *Morin in apparatu:* nobis *L* **31** e contra

μὴ πολὺς ἐν ῥήμασιν γίνου. 6. ὁ ἔπαινος ἡμῶν ἔστω ἐν θεῷ καὶ μὴ ἐξ αὐτῶν· αὐτεπαινέτους γὰρ μισεῖ ὁ θεός. 7. ἡ μαρτυρία τῆς ἀγαθῆς πράξεως ἡμῶν διδόσθω ὑπ' ἄλλων, καθὼς ἐδόθη τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῖς δικαίοις. 8. θράσος καὶ αὐθάδεια καὶ τόλμα τοῖς κατηραμένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη καὶ πραΰτης παρὰ τοῖς ηὐλογημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

non putet se iustum esse. 5. Benedictus natus mulieris ********* *ne copiosus sis in verbis.* 6. Laus nostra sit in Deo, non a nobis; quia laudantes se odit Deus. 7. Testimonium nobis operum bonorum nostrorum detur ab aliis, quo modo datum est parentibus nostris iustis. 8. Petulantia et audacia et contumelia et temeritas maledictis a Deo; nam clementia et humilitas et mansuetudo apud benedictos a Deo.

31. Κολληθῶμεν οὖν τῇ εὐλογίᾳ αὐτοῦ καὶ ἴδωμεν, τίνες αἱ ὁδοὶ τῆς εὐλογίας. ἀνατυλίξωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς γενόμενα. 2. τίνος χάριν ηὐλογήθη ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ; οὐχὶ δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν διὰ πίστεως ποιήσας; 3. Ἰσαὰκ μετὰ πεποιθήσεως γινώσκων τὸ μέλλον ἡδέως προσήγετο θυσία. 4. Ἰακὼβ μετὰ ταπεινοφροσύνης ἐξεχώρησεν τῆς γῆς αὐτοῦ δι' ἀδελφὸν καὶ ἐπορεύθη πρὸς Λαβὰν καὶ ἐδούλευσεν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ τὸ δωδεκάσκηπτρον τοῦ Ἰσραήλ.

31. Haereamus ergo benedictioni Dei et videamus, quae sint viae benedictionis. Revolvamus, quae ab initio facta sunt. 2. Propter quid benedictus est pater noster Abraham? Nonne propter iustitiam et veritatem in fide quam habuit? 3. Item Isaac, qui cum confidentia sciens futurum libenter adducebatur ad victimam. 4. Et Iacob cum humilitate exiit de terra sua propter fratrem suum et abiit ad Labam et serviit ei, et data est ei sceptra XII Israel.

32. Ὃ ἐάν τις καθ' ἓν ἕκαστον εἰλικρινῶς κατανοήσῃ, ἐπιγνώσεται μεγαλεῖα τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδο-

32. Quod si quis singula intuetur diligenter, cognoscet magnitudines munerum Dei, quae

---

1—3 cf. Rom. 2, 29; I Cor. 4, 5 **18—21** cf. Gen. 12, 2 s.; 18, 18; Rom. 4, 1—3; Gal. 3, 6—9. 14; Jac. 2, 21—23 **21—23** cf. Gen. 22, 7—10 **23—28** cf. Gen. 28 s.

---

2 ἡμῶν ALC^1: ὑμῶν HS | τῷ θεῷ H **3** om. γὰρ S **4** om. ἀγαθῆς H **5** ἡμῶν ALC^1: ὑμῶν HS **6** ἐδόθη] ἐδεήθη A **9** om. ὑπὸ τοῦ θεοῦ H | ἐπιείκεια] + δὲ LC^1 **10** πραότης H **16** om. αὐτοῦ C^1 **20** om. διὰ πίστεως H **25** ἀδελφὸν] + αὐτοῦ LC^1 **26** ἐδούλευσεν] + αὐτῷ LC^1 **30** ὃ ἐάν L: ὃ ἂν H: ἃ ἐάν C^1S: def. A **32** ὑπ' αὐτοῦ] αὐτῷ C^1

---

1 putet] potet *Morin:* potest *L* **3** *om.* ὀλιγόβιος *propter homoeoteleuton* **7** detur *Morin:* de cura *L* **22** cum confidentiam *Morin:* confidentiam *L* **31** magnitudinis **32** munerum *Morin:* numerum *L*

μένων δωρεῶν. 2. ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἱερεῖς καὶ Λευῖται πάντες οἱ λειτουργοῦντες τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θεοῦ· ἐξ αὐτοῦ ὁ κύριος Ἰησοῦς τὸ κατὰ σάρκα· ἐξ αὐτοῦ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι κατὰ τὸν Ἰούδαν· τὰ δὲ λοιπὰ σκῆπτρα αὐτοῦ οὐκ ἐν μικρᾷ δόξῃ ὑπάρχουσιν, ὡς ἐπαγγειλαμένου τοῦ θεοῦ ὅτι Ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ. 3. πάντες οὖν ἐδοξάσθησαν καὶ ἐμεγαλύνθησαν οὐ δι' αὐτῶν ἢ τῶν ἔργων αὐτῶν ἢ τῆς δικαιοπραγίας ἧς κατειργάσαντο, ἀλλὰ διὰ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. 4. καὶ ἡμεῖς οὖν, διὰ θελήματος αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κληθέντες, οὐ δι' ἑαυτῶν δικαιούμεθα οὐδὲ διὰ τῆς ἡμετέρας σοφίας ἢ συνέσεως ἢ εὐσεβείας ἢ ἔργων ὧν κατειργασάμεθα ἐν ὁσιότητι καρδίας, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως, δι' ἧς πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ θεὸς ἐδικαίωσεν· ᾧ ἔστω ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

33. *Τί οὖν ποιήσωμεν, ἀδελφοί; ἀργήσωμεν ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιΐας καὶ ἐγκαταλίπωμεν τὴν ἀγάπην;* μηθαμῶς τοῦτο ἐάσαι ὁ δεσπότης ἐφ' ἡμῖν γε γενηθῆναι, ἀλλὰ σπεύσωμεν μετὰ ἐκτενείας καὶ προθυ-

ipse dedit. 2. Ex ipso enim sunt nati sacerdotes et Levitae et omnes servientes altari Dei; ex ipso Dominus Iesus secundum carnem; ex ipso reges et principes et duces secundum Iudam; cetera vero sceptra eius nec in modica gloria sunt, tamquam promittente Deo quia *Erit semen tuum sicut stellae caeli*. 3. Omnes itaque glorificati sunt et magnificati sunt non propter se aut propter opera sua aut propter iustitiam quam operati sunt, sed propter voluntatem ipsius. 4. Et nos ergo, propter voluntatem ipsius in Christo Iesu vocati, non per nos iustificamur neque per nostram sapientiam vel prudentiam aut pietatem aut opera quae dinumeravimus in sanctitatem cordis, sed propter fidem, per quam omnes qui a saeculo sunt omnipotens Deus iustificavit; cui sit honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

33. Quid ergo dicemus, fratres? Cessabimus a bono facto et derelinquemus caritatem? Nequaquam permittat Dominus in nobis hoc fieri, sed festinemus cum instantia et sollicitudine

---

4 s. cf. Rom. 9, 4 s. **9** Gen. 15, 5 s.; cf. 22, 17; 26, 4 **19—22** s. cf. Rom. 3, 28; Tit. 3, 5 **27—31** cf. Rom. 6, 1

---

1 *αὐτοῦ* LC¹S: *αὐτῶν* AH **2** *οἱ ἱερεῖς* H | *Λευῖται*] + *καὶ* LC¹ **7** *δὲ* AL: *τε* H(C¹?)S | om. *αὐτοῦ* H **8** *δόξῃ*] *τάξει* H **9** om. *τοῦ* H **12** *αὐτῶν*] *αὐτῶν* H **15** *αὐτοῦ*] *τοῦ θεοῦ* S **15** s. om. *καὶ — αὐτοῦ* H propter homoeoteleuton **22** *πίστεως*] + *αὐτοῦ* C¹ | *ἅπαντας* H **25** *τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων* ALC¹S: *αἰῶνας* H **27** *ποιήσωμεν* AC S: *ἐροῦμεν* HL (cf. Rom. 6, 1) | *ἀδελφοί* ALC¹: *ἀγαπητοί* HS **28** *ἀργήσομεν* H **29** om. *καὶ* H | *καταλίπομεν* H **30** *ἐάσαι ὁ δεσπότης* AL: *ὁ δεσπότης ἐάσαι* HC¹: dub. S **31** om. *γε* H **32** *ἐκτενείας*] *ἐπιεικείας* C¹

---

20 operum **21** dinumeravimus = *κατελογισάμεθα? (Morin)*

μίας πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελεῖν. 2. αὐτὸς γὰρ ὁ δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἁπάντων ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀγαλλιᾶται. 3. τῷ γὰρ παμμεγεθεστάτῳ αὐτοῦ κράτει οὐρανοὺς ἐστήρισεν καὶ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ συνέσει διεκόσμησεν αὐτούς· γῆν τε διεχώρισεν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος αὐτὴν ὕδατος καὶ ἥδρασεν ἐπὶ τὸν ἀσφαλῆ τοῦ ἰδίου βουλήματος θεμέλιον, τά τε ἐν αὐτῇ ζῶα φοιτῶντα τῇ ἑαυτοῦ διατάξει ἐκέλευσεν εἶναι· θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα προετοιμάσας ἐνέκλεισεν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει. 4. ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐξοχώτατον καὶ παμμέγεθες, ἄνθρωπον, ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀμώμοις χερσὶν ἔπλασεν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος χαρακτῆρα. 5. οὕτως γάρ φησιν ὁ θεός· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. *6. ταῦτα οὖν πάντα τελειώσας ἐπήνεσεν αὐτὰ καὶ ηὐλόγησεν καὶ εἶπεν·* Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. *7. ἴδωμεν ὅτι ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἔργοις ἀγαθοῖς ἑαυτὸν κοσμήσας ἐχάρη. 8. ἔχοντες οὖν τοῦτον τὸν ὑπογραμμὸν ἀόκνως*

omne opus bonum perficere. 2. Ipse enim constitutor et Dominus omnium in operibus suis laetatur. 3. Magnifica enim virtute sua caelos instituit et incomprehensibili prudentia sua adornavit illos; terram quoque separavit a circumtenente illam aqua et stabilivit supra diligentissimum sui consilii fundamentum; animalia vero, quae in ea crescunt, sua dispositione iussit esse; mare et quae in illo animalia praeparans inclusit sua virtute. 4. Super omnia fortissimum et omnibus maius, hominem, sanctis et puris manibus plasmavit suae imaginis effigiem. 5. Sic enim dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et fecit Deus hominem, masculum et feminam fecit eos.* 6. Haec vero omnia perficiens laudavit illa et benedixit et dixit: *Crescite et multiplicamini.* 7. Videamus quia in operibus bonis ornati sunt omnes iusti, et ipse Dominus operibus bonis ornando se gavisus est. 8. Habentes igitur hoc exemplum, inpigre acceda-

---

1 cf. Tit. 3, 1; II Tim. 2, 21; 3, 17; II Cor. 9, 8 **20** Gen. 1, 26 s. **26** Gen. 1, 22. 28

---

4 *ἀγαλλιᾶται* A: *ἀγάλλεται* H Leontius et Johannes, Johannes Damascenus **6** *καὶ*] + *ἐν* H **7** om. *αὐτοῦ* C^1 **12** *ἑαυτοῦ* ALC^1S: *ἑαυτῶν* H **14** *προετοιμάσας* HLC'S: *προδημι[ουργη]σας* A **15** s. *ἐπὶ — παμμέγεθες* (*παμμεγεθέστατον* H) $AHLC^1$: *ἐπὶ τούτοις τὸν ἐξοχώτατον* (*ἐξότατον* Leont.) *καὶ παμμεγέθη* S Leont. Dam. **16** *παμμεγ.* LC^1S Leont. Dam.] + *κατὰ διάνοιαν* AH **18** *χερσὶν*] + *αὐτοῦ* C^1 **26** *πληθύνεσθε*] + *καὶ πληρώσατε τὴν γῆν* C^1 (Gen. 1, 28) **28** *ἐκοιμήθησαν* S **29** *δὲ* $H(L)C^1S$: *οὖν* A | *ἀγαθοῖς* HLC^1S: om. A

---

4 magnifica e. virtute sua *Morin in apparatu:* magnifice e. virtuti suae *L* **8** circu tenentem *L* ut videtur*, circumtinente corr **12** crescent; = *φυτῶντα? (Morin)* **27** bonis *Morin in apparatu:* nostris *L*

προσέλθωμεν τῷ θελήματι αὐτοῦ· ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος ἡμῶν ἐργασώμεθα ἔργον δικαιοσύνης.

34. Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παρρησίας λαμβάνει τὸν ἄρτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ· ὁ νωθρὸς καὶ παρειμένος οὐκ ἀντοφθαλμεῖ τῷ ἐργοπαρέκτῃ αὐτοῦ. 2. δέον οὖν ἐστιν προθύμους ἡμᾶς εἶναι εἰς ἀγαθοποιΐαν· ἐξ αὐτοῦ γάρ ἐστιν τὰ πάντα. 3. προλέγει γὰρ ἡμῖν· Ἰδοὺ ὁ κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. 4. προτρέπεται οὖν ἡμᾶς πιστεύοντας ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπ' αὐτῷ μὴ ἀργοὺς μηδὲ παρειμένους εἶναι ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. 5. τὸ καύχημα ἡμῶν καὶ ἡ παρρησία ἔστω ἐν αὐτῷ· ὑποτασσώμεθα τῷ θελήματι αὐτοῦ· κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλῆθος τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πῶς τῷ θελήματι αὐτοῦ λειτουργοῦσιν παρεστῶτες. 6. λέγει γὰρ ἡ γραφή· Μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ, καὶ χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ ἐκέκραγον· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ κτίσις τῆς δόξης αὐτοῦ. 7. καὶ ἡμεῖς οὖν, ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντες τῇ συνειδήσει, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς αὐτὸν ἐκτενῶς, εἰς τὸ μετ-

mus voluntati eius; ex tota virtute nostra operemur opus iustitiae.

34. Bonus operarius cum fiducia accipit panem operis sui; infirmus et remissus non perspicit oculis ad eum, qui ei praestat perficienda opera. 2. Oportet ergo nos voluntarios esse ad benefaciendum; ex ipso enim sunt omnia. 3. Praedixit enim nobis: *Ecce Dominus, et merces eius ante faciem illius, reddere unicuique secundum opera sua.* 4. Hortatur ergo nos credentes ex toto corde sibi non pigros neque remissos esse in omne opus bonum. 5. Gloria nostra et fiducia sit in ipso, subdita voluntati eius; consideremus omnem multitudinem angelorum eius, quomodo voluntati eius deserviunt adstantes. 6. *********** *Milia milium adstabant illi, et dena milia milium deserviebant ei, et clamabant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis † maiestate † creatura gloriae eius.* 7. Et nos itaque, in concordia simul congregati conscientiae, tamquam ex uno ore vociferemur ad illum

6 cf. Eccli. 4, 29 11 cf. Is. 40, 10; 62, 11; Prov. 24, 12; Ps. 27, 4; 61, 13; Apc. 22, 12 17 cf. Tit. 3, 1 etc. (ut ad p. 38 l. 1) 24 Dan. 7, 10; Is. 6, 3

2 ἐξ ALC¹: καὶ ἐξ HS | om. τῆς A 6 ὁ] + δὲ C¹S 9 ὑμᾶς S 11 om. ὁ H ClemAl 13 τὸ ἔργον AHS: τὰ ἔργα LC¹ ClemAl LXX (Prov. 24, 12) 15 om. πιστεύοντας A 16 μηδὲ HS: μητε A 24—25 ~ χίλιαι χιλιάδες . . . μύριαι μυριάδες L LXX — Hinc (c. 34, 6) usque ad c. 42, 2 deficit C¹ 28 κτίσις ALS: γῆ H LXX

5 accipiet 7 ad eum *Morin:* ad deum *L* 19 subdita = ὑποτασσόμενα? *(Morin)* 23 *om.* λέγει γὰρ ἡ γραφή 28 maiestate: *versio duplicata vocis* τῆς δόξης *additamentum posterius videtur esse ut p. 44 l. 22* 29 itaque *Morin:* idque *L*

όχους ἡμᾶς γενέσθαι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. 8. λέγει γάρ· Ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασεν τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν.

35. Ὡς μακάρια καὶ θαυμαστὰ τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ, ἀγαπητοί. 2. ζωὴ ἐν ἀθανασίᾳ, λαμπρότης ἐν δικαιοσύνῃ, ἀλήθεια ἐν παρρησίᾳ, πίστις ἐν πεποιθήσει, ἐγκράτεια ἐν ἁγιασμῷ· καὶ ταῦτα ὑπέπιπτεν πάντα ὑπὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν. 3. τίνα οὖν ἄρα ἐστὶν τὰ ἑτοιμαζόμενα τοῖς ὑπομένουσιν; ὁ δημιουργὸς καὶ πατὴρ τῶν αἰώνων ὁ πανάγιος αὐτὸς γινώσκει τὴν ποσότητα καὶ τὴν καλλονὴν αὐτῶν. 4. ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα εὑρεθῆναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ὑπομενόντων, ὅπως μεταλάβωμεν τῶν ἐπηγγελμένων δωρεῶν. 5. πῶς δὲ ἔσται τοῦτο, ἀγαπητοί; ἐὰν ἐστηριγμένη ᾖ ἡ διάνοια ἡμῶν πιστῶς πρὸς τὸν θεόν· ἐὰν ἐκζητῶμεν τὰ εὐάρεστα καὶ εὐπρόσδεκτα αὐτῷ· ἐὰν ἐπιτελέσωμεν τὰ ἀνήκοντα τῇ ἀμώμῳ βουλήσει αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσωμεν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας, ἀπορρίψαντες ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἀδικίαν καὶ πονηρίαν, πλεονεξίαν, ἔρεις,

instanter, ut participes esse possimus magnarum et honorificentissimarum promissionum eius. 8. Dicit enim: *Quae oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Dominus sustinentibus eum.*

35. Quam beata et mirabilia, dilectissimi, munera Dei! 2. Vita cum immortalitate, ********* veritas cum fiducia, fides cum confidentia, abstinentia cum sanctitate, et haec quae incidunt cogitationi nostrae. 3. Quae utique sunt, quae praeparabuntur sustinentibus? Creator et pater saeculorum per omnia sanctus ipse novit qualitatem et decorem illorum. 4. Nos ergo certemur inveniri in numero sustinentium, ut percipiamus repromissa dona. 5. Quomodo autem erit hoc, carissimi? Si et confirmata fuerit mens nostra fideliter ad Deum; si exquiramus placita et accepta ei; si perficiamus quae pertinent ad inmaculatam voluntatem eius et secuti fuerimus viam veritatis; si proicientes a nobis omnem iniquitatem, malitiam et cupiditatem, conten-

3 I Cor. 2, 9; cf. Is. 64, 3; 65, 16; Jer. 3, 16 **30—31** cf. Rom. 1, 29

3 *ὀφθαλμὸς* A: *ἃ ὀφθ.* HLS ClemAl I Cor. 2, 9 **5** *ὅσα* AH: *ἃ* L ClemAl I Cor. 2, 9 vl: om. S | *ἡτοίμασεν* A] + *κύριος* HLS, *ὁ θεὸς* ClemAl I Cor. 2, 9 **6** *ὑπομένουσιν* AL: *ἀγαπῶσιν* HS ClemAl I Cor. 2, 9 **13** *ὑπέπιπτεν* (*ὑποπίπτει* H) *πάντα* AH: *ὑποπίπτοντα* LS **16** s. *καὶ — πανάγιος* ALS: *τῶν αἰώνων καὶ πατὴρ πανάγιος* H **20** *ὑπομενόντων* HL] + *αὐτὸν* A, *καὶ ἀγαπώντων* S (cf. l. 6) **21** *τῶν ἐπηγγελμένων δωρεῶν* AL: *τῶν δωρεῶν τῶν ἐπηγγελμένων* H(S?) **23** om. *ἀγαπητοὶ* S **24** om. *ᾖ* H | *πιστῶς* HL: *πίστεως* A: *διὰ πίστεως* S **25** *ἐκζητήσωμεν* H | *τὰ — αὐτῷ* ALS: *τὰ ἀγαθὰ καὶ εὐάρεστα αὐτῷ καὶ εὐπρόσδεκτα* H **31** *πονηρίαν* HLS: *ἀνομίαν* A | om. *πλεονεξίαν* H

10 *om. λαμπρότης ἐν δικαιοσύνῃ* **13** incident *Morin:* indicent *L*

κακοηθείας τε καὶ δόλους, ψιθυρισμούς τε καὶ καταλαλιάς, θεοστυγίαν, ὑπερηφανίαν τε καὶ ἀλαζονείαν, κενοδοξίαν τε καὶ ἀφιλοξενίαν. 6. ταῦτα γὰρ οἱ πράσσοντες στυγητοὶ τῷ θεῷ ὑπάρχουσιν· οὐ μόνον δὲ οἱ πράσσοντες αὐτά, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκοῦντες αὐτοῖς. 7. λέγει γὰρ ἡ γραφή· Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεός· Ἱνατί σὺ διηγῇ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου ἐπὶ στόματός σου; 8. σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. τὸ στόμα σου ἐπλεόνασεν κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκεν δολιότητα. καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. 9. ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγησα· ὑπέλαβες, ἄνομε, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. 10. ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω σε κατὰ πρόσωπόν σου. 11. σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ θεοῦ, μήποτε ἁρπάσῃ ὡς λέων, καὶ μὴ ᾖ ο ῥυομενος. 12. θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, καὶ ἐκεῖ ὁδός, ἣν δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.

tiones, malignitates et dolos, susurrationes et contumacias et contumelias et superbiam et vanam gloriam et vanitates et inhumilitatem. 6. Qui enim faciunt haec, odibiles sunt a Deo; *non tantum faciunt ea, sed etiam consentiunt facientibus.* 7. Dixit enim scriptura: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas et assumis testamentum meum in os tuum?* 8. *Tu autem odisti disciplinam et abiecisti sermones meos post te. Si videbas furem, concurrebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitiam, et lingua tua concinnabat dolum. Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum.* 9. *Haec fecisti, et tacui; existimasti iniquitatem, quod ero tibi similis.* 10. *Arguam te, et exhibebo ea coram te.* 11. *Et intelligite haec omnes, qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat tamquam leo, et non sit qui eripiat.* 12. *Sacrificium laudis honorificabit me, et illic via, in qua ostendam illi salutare Dei.*

1—8 cf. Rom. 1, 29—32 **9** Ps. 49, 16—23

---

4 *ἀφιλοξενίαν* HS: *φιλοξενίαν* A: *φιλοδοξίαν* L **6—8** *οὐ — αὐτοῖς*] *οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσιν* L Rom. 1, 32 **10** *διηγῇ* A LXX: *ἐκδιηγῇ* H LXXvl: dub. LS **12** *ἐπὶ* AL: *διὰ* HS LXX | *σου* HLS: *μου* A **13—28** om. *σὺ — ῥυόμενος* H **13** *ἐξέβαλες* LS: *εξαβαλλες* A **14** *ὀπίσω*] + *σου* L LXXvl **17** *ἐπλεόνασεν* AL: *ἐπλεόναζεν* S **23** *ἄνομε* (A) LXXvl: *ἀνομίαν* LS LXX **25** *σε* A: *αὐτὰ* L: om. S LXX **26** *σου* AL LXX] + *τὰς ἁμαρτίας σου* S LXXvl | *ταῦτα* AS] + *πάντες* L Psalt. Rom. **29** *θυσία* ALS: *καὶ ἐν τῷ τέλει· θυσία* H **30** *ἣν* AHS LXXvl: *ᾗ* L LXX | *αὐτοῖς* S **31** *τοῦ θεοῦ* ALS LXX: *μου* H LXXvl

---

3 super viam *L**: superbiam[corr] **29** honorificavit

36. *Αὕτη ἡ ὁδός, ἀγαπητοί, ἐν ᾗ εὕρομεν τὸ σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀρχιερέα τῶν προσφορῶν ἡμῶν, τὸν προστάτην καὶ βοηθὸν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν.* 2. *διὰ τούτου ἀτενίζομεν εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν· διὰ τούτου ἐνοπτριζόμεθα τὴν ἄμωμον καὶ ὑπερτάτην ὄψιν αὐτοῦ· διὰ τούτου ἠνεῴχθησαν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας· διὰ τούτου ἡ ἀσύνετος καὶ ἐσκοτωμένη διάνοια ἡμῶν ἀναθάλλει εἰς τὸ φῶς· διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης τῆς ἀθανάτου γνώσεως ἡμᾶς γεύσασθαι·* ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ, τοσούτῳ μείζων ἐστὶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον ὄνομα κεκληρονόμηκεν. 3. *γέγραπται γὰρ οὕτως·* Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. 4. *ἐπὶ δὲ τῷ υἱῷ αὐτοῦ οὕτως εἶπεν ὁ δεσπότης·* Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. 5. *καὶ πάλιν λέγει πρὸς αὐτόν·* Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν *ποδῶν σου.* 6. *τίνες οὖν οἱ ἐχθροί; οἱ φαῦλοι καὶ ἀντιτασσόμενοι τῷ θελήματι αὐτοῦ.*

36. Haec est via, carissimi, in qua invenimus salutem nobis †in† Iesum Christum, pontificem et advocatum precum nostrarum et adiutorem infirmitatis nostrae. 2. Per hunc intuemur in alta caelorum Dei; per hunc tamquam per speculum videmus inmaculatam et praecellentem faciem eius; per hunc aperti sunt nobis oculi cordis; per hunc tenebrosa et sine sensu mens nostra refloruit in luce; per hunc voluit Deus inmortalis scientiae gustare nos; *qui est splendor magnitudinis eius, tantum maior angelorum, quantum praecellentem hereditavit nomen.* 3. Scriptum est enim: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem.* 4. Ad filium autem suum sic dixit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te; pete a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae.* 5. Et iterum dixit ad eum: *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis.* 6. Qui sunt ergo inimici Dei? Homines mali, qui non obaudiunt voluntati illius.

3—5 cf. Hbr. 2, 17 s.; 3, 1; 4, 14 s. etc. **7—9** cf. II Cor. 3, 18 **11** s. cf. Rom. 1, 21; Eph. 4, 18 **15** Hbr. 1, 3 s. **19** Ps. 103, 4; Hbr. 1, 7 **22** Ps. 2, 7 s.; Hbr. 1, 5 **27** Ps. 109, 1; Hbr. 1, 13

---

5 *διὰ τοῦτο* S (etiam 7 et 9) **6** *ἀτενίζομεν* HL: *ἀτενίσωμεν* A(S) **7** *ἐνοπτριζώμεθα* (vel *ἐνοπτριούμεθα*) S **9** *διὰ τούτου*] + *καὶ* S | *ἠνεῴχθησαν* A: *ἀνεῴχθησαν* H **10** *ὑμῶν* S **12** *τὸ φῶς* LS ClemAl: *τὸ θαυμαστὸν* (+ *αὐτοῦ* A) *φῶς* AH (ex I Ptr. 2, 9) **14** *θανάτου* S **17** *ὄνομα κεκληρονόμηκεν* A: ~ *κεκλ. ὄν.* HL Hbr. 1, 4 **20** *πυρὸς φλόγα* A Hbr. 1, 7: *φλόγα πυρὸς* H: *πῦρ φλέγον* L LXX: dub. S **32** *αὐτοῦ*] *ΤΩΘΕΛΗΜΑ* . . . . A

---

2 in *perperam a scriba insertum videtur esse propter similitudinem, quam litterae* IH (IHM) *et* IN *inter se habent (Morin)* **14** inmortalitatis

37. Στρατευσώμεθα οὖν, ἄνδρες ἀδελφοί, μετὰ πάσης ἐκτενείας ἐν τοῖς ἀμώμοις προστάγμασιν αὐτοῦ. 2. κατανοήσωμεν τοὺς στρατευομένους τοῖς ἡγουμένοις ἡμῶν, πῶς εὐτάκτως, πῶς εἰκτικῶς, πῶς ὑποτεταγμένως ἐπιτελοῦσιν τὰ διατασσόμενα. 3. οὐ πάντες εἰσὶν ἔπαρχοι οὐδὲ χιλίαρχοι οὐδὲ ἑκατόνταρχοι οὐδὲ πεντηκόνταρχοι οὐδὲ τὸ καθεξῆς, ἀλλ᾽ ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἡγουμένων ἐπιτελεῖ. 4. οἱ μεγάλοι δίχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, οὔτε οἱ μικροὶ δίχα τῶν μεγάλων· σύγκρασίς τίς ἐστιν ἐν πᾶσιν, καὶ ἐν τούτοις χρῆσις. 5. λάβωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν· ἡ κεφαλὴ δίχα τῶν ποδῶν οὐδέν ἐστιν, οὕτως οὐδὲ οἱ πόδες δίχα τῆς κεφαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν ἀναγκαῖα καὶ εὔχρηστά εἰσιν ὅλῳ τῷ σώματι· ἀλλὰ πάντα συνπνεῖ καὶ ὑποταγῇ μιᾷ χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι ὅλον τὸ σῶμα.

37. Militemus itaque, fratres, cum omni perseverantia in eminentibus praeceptis eius. 2. Consideremus militantes principibus, quam mansuete obaudiunt et iussa faciunt quae praecipiuntur illis. 3. Et non omnes sunt praefecti nec tribuni nec centuriones nec quinquagenarii nec decuriones nec de inequis ceteri, sed quisque suo ordine iussa regis et praepositorum perficiunt. 4. Maiores sine minoribus non possunt esse, nec minores sine maioribus; mixtura est in omnibus, et aliud alio opus est. 5. Sumamus exemplum a corpore nostro: caput sine pedibus nihil potest, nec pedes sine capite; et minutiora membra corporis nostri, quamvis necessaria sint et apta toto corpori, tamen conspirant et eodem iussu obaudiunt, ut salvum sit totum corpus.

38. Σωζέσθω οὖν ἡμῶν ὅλον τὸ σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὑποτασσέσθω ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, καθὼς ἐτέθη ἐν τῷ χαρίσματι αὐτοῦ. 2. ὁ ἰσχυρὸς τημελείτω τὸν ἀσθενῆ, ὁ δὲ ἀσθενὴς ἐντρεπέτω

38. Salvum ergo sit nobis totum corpus in Christo Iesu, et obaudiat quisque proximum suum, sicut est in gratia sua. 2. Curet fortis infirmum, et infirmus obaudiat forti; locuples

---

8—10 cf. I Cor. 12, 29 s. **11** cf. I Cor. 15, 23 **18—26** cf. I Cor. 12, 12—27 **27—31** cf. Rom. 12, 4—8 **28** s. cf. Eph. 5, 21; I Ptr. 5, 5 **29** s. cf. I Ptr. 4, 10; I Cor. 7, 7

---

6 *εἰκτικῶς* Lightfoot, Funk: *ΕΙΕΚΤ* . . . A*, *ΕΥΕΙΚΤ* . . . A corr: *ἐκτικῶς* H: *leniter* S: om. L: *εὐείκτως* Gebhardt-Harnack **7** *ἐπιτελοῦσιν* A: *τελοῦσι* H: dub. LS] + *πάντα* S **12** *ὑποτασσόμενα* H **19** s. ~ *ἐστιν οὐδέν* H **25** *χρᾶται* H **28** *Ἰησοῦ* AL: om. HS **30** *καθὼς*] + *καὶ* A **31** *τημελείτω* HLS: *ΜΗΤΜΜΕΛΕΙΤΩ* A **32** *ἐντρεπέτω* A: *ἐντρεπέσθω* H

---

10 de inequis: *vel* = *ἐξ ἐφίππων*, *vel mendum pro* deinceps = *τὸ καθεξῆς* *(Morin)* **19** minutiora *Morin:* eminentiora *L* **29** proximo suo corr **31** cur et

τὸν ἰσχυρόν· ὁ πλούσιος ἐπιχορηγείτω τῷ πτωχῷ, ὁ δὲ πτωχὸς εὐχαριστείτω τῷ θεῷ, ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ δι' οὗ ἀναπληρωθῇ αὐτοῦ τὸ ὑστέρημα· ὁ σοφὸς ἐνδεικνύσθω τὴν σοφίαν αὐτοῦ μὴ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινοφρονῶν μὴ ἑαυτῷ μαρτυρείτω, ἀλλ' ἐάτω ὑφ' ἑτέρου ἑαυτὸν μαρτυρεῖσθαι· ὁ ἁγνὸς ἐν τῇ σαρκὶ μὴ ἀλαζονευέσθω, γινώσκων ὅτι ἕτερός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν αὐτῷ τὴν ἐγκράτειαν. 3. *ἀναλογισώμεθα οὖν, ἀδελφοί, ἐκ ποίας ὕλης ἐγενήθημεν, ποῖοι καὶ τίνες εἰσήλθαμεν εἰς τὸν κόσμον, ἐκ ποίου τάφου καὶ σκότους ὁ πλάσας ἡμᾶς καὶ δημιουργήσας εἰσήγαγεν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ, προετοιμάσας τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ πρὶν ἡμᾶς γεννηθῆναι.* 4. *ταῦτα οὖν πάντα ἐξ αὐτοῦ ἔχοντες ὀφείλομεν κατὰ πάντα εὐχαριστεῖν αὐτῷ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.*

39. *Ἄφρονες καὶ ἀσύνετοι καὶ μωροὶ καὶ ἀπαίδευτοι χλευάζουσιν ἡμᾶς καὶ μυκτηρίζουσιν, ἑαυτοὺς βουλόμενοι ἐπαίρεσθαι ταῖς διανοίαις αὐτῶν.* 2. *τί γὰρ δύναται θνητός; ἢ τίς ἰσχὺς γηγενοῦς;* 3. *γέγραπται γάρ·* Οὐκ ἦν μορφὴ πρὸ ὀφθαλμῶν μου, ἀλλ' ἢ αὔραν καὶ φωνὴν ἤκουον· 4. Τί γάρ; μὴ

praestet pauperi, et pauper gratias agat Deo, quia dedit illi Deus, per quem impletum est quod illi deerat; sapiens palam faciat sapientiam suam, non tantum verbis, sed et operibus bonis; qui humiliat se, non ipse se laudet, sed patiatur, ut alter eum laudet; qui castitatem servat, non glorietur, sed sciat quia Deus est, qui praestat illi castitatem. 3. Cogitemus, fratres, de qua materia sumus, qui et quales venimus in hunc mundum, de quo monumento et tenebris, qui creavit et finxit nos, induxit in orbem terrarum, qui praeparavit nobis omnia bona antequam nasceremur. 4. Omnia ista † quae † a Deo habentes debemus in omnia gratias agere illi; cui sit honor † maiestas † in saecula saeculorum. Amen.

39. Insipientes et sine intellectu et fatui et indisciplinati inludunt et inrident, volentes exaltari cordibus suis. 2. Quid enim potest mortalis? aut quae virtus terrigenis? 3. Scriptum est enim: *Et non erat forma ante oculos meos, sed auram et vocem audiebam.* 4. *Quid enim? Numquid*

---

3 cf. I Cor. 16, 17; II Cor. 8, 14; 9, 12; Phil. 2, 30 **15—18** cf. Ps. 138, 15 **30** Job 4, 16 s.

---

6 *ἐν λόγοις* AH(S?): *λόγοις μόνον* L ClemAl | *ἐν ἔργοις* A ClemAl: *ἔργοις* HL: dub. S **7** *ταπεινοφρονῶν* A: *ταπεινόφρων* H ClemAl: dub. LS **8** s. ∼ *ἑαυτὸν ὑφ' ἑτέρου* H **10** *σαρκὶ*] + . . . *καὶ* A **14** om. *καὶ τίνες* S **15** *εἰσήλθομεν* H **21** om. *κατὰ πάντα* S **24** *καὶ ἀσύνετοι* ALS: om. H **25** ∼ *ἀπαίδευτοι καὶ μωροὶ* H

---

19 quae *male repetita ultima littera verbi praecedentis πάντα sese huc intrudisse conicit Morin* **22** maiestas: *versio duplicata vocis ἡ δόξα additamentum posterius videtur esse ut p. 39 l. 28* **25** inludent **26** inridunt

καθαρὸς ἔσται βροτὸς ἔναντι κυρίου, ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄμεμπτος ἀνήρ; εἰ κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι ἐπενόησεν. 5. οὐρανὸς δὲ οὐ καθαρὸς ἐνώπιον αὐτοῦ· ἔα δέ, οἱ κατοικοῦντες οἰκίας πηλίνας, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἐσμεν. ἔπαισεν αὐτοὺς σητὸς τρόπον, καὶ ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας οὐκ ἔτι εἰσίν· παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἀπώλοντο. 6. ἐνεφύσησεν αὐτοῖς, καὶ ἐτελεύτησαν παρὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς σοφίαν. 7. ἐπικάλεσαι δέ, εἴ τίς σοι ὑπακούσεται, ἢ εἴ τινα ἁγίων ἀγγέλων ὄψῃ· καὶ γὰρ ἄφρονα ἀναιρεῖ ὀργή, πεπλανημένον δὲ θανατοῖ ζῆλος. 8. ἐγὼ δὲ ἑώρακα ἄφρονας ῥίζας βάλλοντας, ἀλλ᾽ εὐθέως ἐβρώθη αὐτῶν ἡ δίαιτα. 9. πόρρω γένοιντο οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἀπὸ σωτηρίας· κολαβρισθείησαν ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐξαιρούμενος. ἃ γὰρ ἐκείνοις ἡτοίμασται, δίκαιοι ἔδονται· αὐτοὶ δὲ ἐκ κακῶν οὐκ ἐξαίρετοι ἔσονται.

mundus erit mortalis coram Domino, aut ab operibus suis innocuus vir? Adversus pueros eius non credit, adversus autem angelos suos pravum aliquid sensit. 5. Caelum autem non est mundum coram eo; remittit autem inhabitantium domos luteas, ex quo et ipsi luto sumus. Laesit eos tineae modo, et a mane usque ad vesperum iam non sunt; propter quod non possent sibi adiuvare, perierunt. 6. Insufflavit eos, et mortui sunt, propter quod non habent sapientiam. 7. Precare autem, si quis tui obaudiat, aut si quem sanctorum nuntiorum videas; etenim stultum interficit ira, errantem autem morti tradit zelus. 8. Ego autem vidi insipientes radicem mittentes, sed protinus comesta est eorum habitatio. 9. Longe fiant filii eorum a salute; praecipitentur autem super ianuas infimorum, et non erit qui eripiat. Quae enim illi paraverunt, iusti edent; ipsi autem a malis non eripientur.

40. *Προδήλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως πάντα τάξει*

40. Palam sunt ergo nobis omnia, et prospexistis in altitudinem divinae scientiae. Omnia

---

1 Job 4, 17 s. **3** Job 15, 15 **6** Job 4, 19—5, 5 **30** s. cf. Rom. 11, 33; I Cor. 2, 10

---

1 *καθαρὸς ἔσται*] *corruptor est* S | *ἔναντι* A LXXvl: *ἐναντίον* H LXX **3** *εἰ* AH: *ἢ* S: om. L | *παίδων*] *operum* S | *αὐτοῦ* A: *ἑαυτοῦ* H | om. *οὐ* S | *πιστεύσει* S **9** *ἔπαισεν αὐτοὺς*] *ἔπεσον αὐτοῦ* S **10** om. *ἔτι* S **13** *αὐτοῖς* AHS LXX: *αὐτοὺς* L LXXvl **15** *εἰ*] *ἢ* S | *σοι* A(S?) LXX: *σου* HL LXXvl **16** *ὄψῃ* AL: *ὄψει* H: dub. S **18** om. *δὲ*² S **19** *βάλλοντας* HLS LXX: *βαλόντας* A **20** *εὐθέως* A LXX: *εὐθὺς* H LXXvl **24** *ἐκείνοις ἡτοίμασται* AH: *ἐκεῖνοι ἡτοίμασαν* LS (LXX) **30** *τούτων*] + *ἀδελφοί* S

---

13 parierunt *L** **16** tui *L**: tibi corr **19** tradet **25** infimorum *Morin*: infirmorum *L* **30** prospexistis = *ἐγκεκύφατε* (*Morin*)? | altitudinem *Morin*: latitudinem *L*

ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν κατὰ καιροὺς τεταγμένους· 2. τάς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ εἰκῇ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευσεν γίνεσθαι, ἀλλ᾽ ὡρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις· 3. ποῦ τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὥρισεν τῇ ὑπερτάτῳ αὐτοῦ βουλήσει, ἵν᾽ ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκήσει εὐπρόσδεκτα εἴη τῷ θελήματι αὐτοῦ. 4. οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν εὐπρόσδεκτοί τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότου ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. 5. τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσίν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ Λευίταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται.

41. *Ἕκαστος ἡμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐαρεστείτω τῷ θεῷ ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὡρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα, ἐν σεμνότητι. 2. οὐ πανταχοῦ, ἀδελφοί, προσφέρονται θυσίαι ἐνδελεχισμοῦ ἢ εὐχῶν ἢ περὶ ἁμαρτίας καὶ πλημμελείας, ἀλλ᾽ ἢ ἐν Ἰερουσαλὴμ μόνῃ· κἀκεῖ δὲ οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ προσφέρεται, ἀλλ᾽ ἔμπροσθεν τοῦ*

ordine facere debemus, quae paterfamilias consummare iussit secundum tempora constituta. 2. Oblationes enim et ministeria non vane nec sine ordine iussit fieri, sed constitutis temporibus et horis. 3. Ubi et per quos consummari voluit, ipse ordinavit suo magno consilio, ⟨ut⟩ iuste omnia faciendo opportune accepta sint voluntati illius. 4. Qui igitur constitutis temporibus faciunt oblationes, benedicti et beati; legibus enim patrisfamiliae apparentes nihil peccant. 5. Pontifici enim sua ministeria data sunt, et sacerdotibus suus locus constitutus est, et Levitis suum ministerium propositum est; plebeius homo laicis praeceptis datus est.

41. Unusquisque nostrum, fratres, in suo ordine placeat Domino in bona conscientia ambulans, non praevaricans propositam ministerii sui regulam, in innocentia. 2. Non ubique, dilecti, offeruntur victimae instantiarum vel orationum vel pro peccato et neglegentia, sed in Hierusalem tantum; et ibi quidem non omni loco offertur,

---

23 s. cf. I Cor. 15, 23

---

1 *ὅσα*] *ὡς* S? **4** *ἐπιτελεῖσθαι καὶ* AH: om. LS **6** *ἀλλὰ* H **7** *ὥραις τέ που* S **9** *ὑπερτάτῃ* H **10** *πάντα* LS] + *τὰ* AH **12** *προσταγεῖσι* H **16** s. *τοῖς γὰρ ἀρχιερεῦσιν* S **18** *ἴδιος ὁ τόπος*] *ἰδίοις τόποις* S **19** om. *ὁ* H **22** *δέδεται* A: *δέδοται* HLS **23** *ἡμῶν* HLS: *ὑμῶν* A **24** *εὐαρεστείτω* HLS: *εὐχαριστείτω* A | *τῷ θεῷ* H: *θεῷ* A **29** om. *προσφέρονται* S **30** *προσευχῶν* H | *πλημμελημάτων* H **32** om. *μόνῃ* H **33** *προσφέρονται θυσίαι* S

---

9 *om.* ut **14** patrifamiliae **20** est] sit | plebeius *Morin:* plebs eius *L*

ναοῦ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, μωμοσκοπηθὲν τὸ προσφερόμενον διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προειρημένων λειτουργῶν. 3. *οἱ οὖν παρὰ τὸ καθῆκον τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποιοῦντές τι θάνατον τὸ πρόστιμον ἔχουσιν.* 4. *ὁρᾶτε, ἀδελφοί· ὅσῳ πλείονος κατηξιώθημεν γνώσεως, τοσούτῳ μᾶλλον ὑποκείμεθα κινδύνῳ.*

42. *Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐξεπέμφθη.* 2. *ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφότερα εὐτάκτως ἐκ θελήματος θεοῦ.* 3. *παραγγελίας οὖν λαβόντες καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πιστωθέντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, μετὰ πληροφορίας πνεύματος ἁγίου ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι.* 4. *κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες ⟨καὶ τοὺς ὑπακούοντας τῇ βουλήσει τοῦ θεοῦ βαπτίζοντες⟩ καθίσταναν τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.* 5. *καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν*

sed contra aedem iuxta altarium prolatione expiatur illud quod offertur pro pontifice et illorum praedictorum ministrorum. 3. Qui ergo extra voluntatem illius facientes quid, mortem debitam habent. 4. Videte, fratres: quanto plurimae dignati sumus scientiae, tanto magis sumus sub periculo.

42. Apostoli nostri evangelizati sunt ab Iesu Christo Domino nostro. Iesus Christus a Deo missus, 2. ********************* apostoli a Christo; facta sunt ergo utraque ordine ex voluntate Dei. 3. Mandata igitur accipientes et impleti per resurrectionem Domini Iesu Christi et fideles facti verbo Dei, cum plenitudine Spiritus Sancti exierunt evangelizare regnum Dei incipere venire. 4. Secundum municipia ergo et civitates praedicantes ⟨et⟩ eos qui obaudiebant voluntati Dei baptizantes praeponebant primitiva eorum, probantes spiritu, in episcopos et ministros, qui incipiebant credere. 5. Et hoc non novum; ex multis enim temporibus scriptum erat pro episcopis et mini-

---

25—31 cf. Tit. 1, 5; Act. 14, 23 **28** s. cf. Rom. 16, 5

---

3 *τῶν*] + *λοιπῶν* S **5** *βουλῆς* H **7** *ὅσῳ*] + *γὰρ* S **8** *καταξιωθημεν* A? **11** *εὐηγγελίσαντο* S **13** *Ἰησοῦς Χριστὸς* H **14** s. om. *ἐξεπέμφθη — θεοῦ* H propter homoeoteleuton; om. *ὁ Χριστὸς — καὶ* L **18** *λαβόντες*] + *οἱ ἀπόστολοι* S **20** *κυρίου* HL] + *ἡμῶν* AC^1: dub. S **21** om. *Χριστοῦ* C^1 **24** *θεοῦ* AHLS: *Χριστοῦ* C^1 (cf. 50, 3) **26** s. ⟨*καὶ*⟩ *τοὺς — βαπτίζοντες* L: om. AHC^1S (propter homoeoteleuton?) **28** *καθίσταναν* Young: *καθεσταναν* A: *καθιστᾶν* H **29** *πνεύματι*] + *ἁγίῳ* (S) **32** *κενῶς* S

---

1 aedem *Morin:* eadem *L* **2** expiatur = *μωμοσκοπεῖται? (Morin)* **4** ministrorum *Morin:* ministeriorum *L* **23** incepere **25** *om.* et **28** spiritu *Morin:* spiritus *L*

χρόνων ἐγέγραπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων. οὕτως γάρ που λέγει ἡ γραφή· Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει.

43. *Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ οἱ ἐν Χριστῷ πιστευθέντες παρὰ θεοῦ ἔργον τοιοῦτο κατέστησαν τοὺς προειρημένους; ὅπου καὶ ὁ μακάριος* πιστὸς θεράπων ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ *Μωϋσῆς τὰ διατεταγμένα αὐτῷ πάντα ἐσημειώσατο ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ᾧ καὶ ἐπηκολούθησαν οἱ λοιποὶ προφῆται συνεπιμαρτυροῦντες τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ νενομοθετημένοις.* 2. *ἐκεῖνος γὰρ ζήλου ἐμπεσόντος περὶ τῆς ἱερωσύνης καὶ στασιαζουσῶν τῶν φυλῶν, ὁποία αὐτῶν εἴη τῷ ἐνδόξῳ ὀνόματι κεκοσμημένη, ἐκέλευσεν τοὺς δώδεκα φυλάρχους προσενεγκεῖν αὐτῷ ῥάβδους ἐπιγεγραμμένας ἑκάστης φυλῆς κατ᾽ ὄνομα· καὶ λαβὼν αὐτὰς ἔδησεν καὶ ἐσφράγισεν τοῖς δακτυλίοις τῶν φυλάρχων καὶ ἀπέθετο αὐτὰς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἐπὶ τὴν τράπεζαν τοῦ θεοῦ·* 3. *καὶ κλείσας τὴν σκηνὴν ἐσφράγισεν τὰς κλεῖδας, ὡσαύτως καὶ τὰς ῥάβδους,* 4. *καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἄνδρες ἀδελφοί, ἧς ἂν φυλῆς ἡ ῥάβδος βλαστήσῃ, ταύτην ἐκλέλεκται ὁ θεὸς εἰς τὸ ἱερατεύειν καὶ λειτουργεῖν αὐτῷ.* 5. *πρωΐας δὲ γενο-*

stris. Sic enim dicit scriptura: *Praeponam episcopos eorum in iustitia, et ministros eorum in fide.*

43. Et quid mirum, si qui in Christo creditum a Deo opus tale de constituerunt illos? ubi et beatus *fidelis in tota domo* Moyses praecepta sibi omnia notavit in sacris libris, cui et obsecuti sunt ceteri prophetae testificantes quae per eum legibus continentur. 2. Ille enim zelo incidente de sacerdotali et contendentium tribuum, quae eorum esset hoc mirifico nomine composita, iussit ex duodecim tribubus principes sibi offerre virgas inscriptas uniuscuiusque tribus nomen; et accipiens eas alligavit et signavit anulis tribuum principum et posuit in tabernaculum ******* ************************** 3. *********** signavit claves, similiter et virgas, 4. et dixit illis: Viri fratres, cuiusque tribus virga floruerit, hanc elegit Deus in pontificatum deservire illi. 5. Luce autem orta convocavit omnem Israhel, sescenta milia virorum, et ostendit principibus tribuum ********** et aperuit tabernaculum testimonii et pro-

---

3 Is. 60, 17 **10** Num 12, 7; Hbr. 3, 2. 5 **16** ss. cf. Num. 17

---

2 om. *που* LC[1] **10** *οἴκῳ*] + *αὐτοῦ* C[1] **13** *ἠκολούθησαν* H **18** *φυλῶν*] + *πασῶν [τοῦ] Ἰσραήλ* S **19** *κεκοσμημενω* A **23** *αὐτὸς* H **24** *ἐσφράγισεν*] + *ἐν* H per dittographiam **30** *ῥάβδους*] *θύρας* S **34** *δὲ*] *οὖν* C[1]

---

8 de *vel delendum vel cum* constituerunt *coniungendum videtur* **14** incidenti **18** tribus *L**: tribubus[corr] **23—25** *om. τοῦ μαρτυρίου — σκηνὴν propter homoeoteleuton*

μένης συνεκάλεσεν πάντα τὸν Ἰσραήλ, τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐπεδείξατο τοῖς φυλάρχοις τὰς σφραγῖδας καὶ ἤνοιξεν τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ προεῖλεν τὰς ῥάβδους· καὶ εὑρέθη ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν οὐ μόνον βεβλαστηκυῖα, ἀλλὰ καὶ καρπὸν ἔχουσα. 6. τί δοκεῖτε, ἀγαπητοί; οὐ προῄδει Μωϋσῆς τοῦτο μέλλειν ἔσεσθαι; μάλιστα ᾔδει· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀκαταστασία γένηται ἐν τῷ Ἰσραήλ, οὕτως ἐποίησεν, εἰς τὸ δοξασθῆναι τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

44. *Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. 2. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν κατέστησαν τοὺς προειρημένους, καὶ μεταξὺ ἐπινομὴν ἔδωκαν ὅπως, ἐὰν κοιμηθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. 3. τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης καὶ λειτουργήσαντας ἀμέμπτως τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μετὰ ταπεινοφροσύνης,*

tulit virgas; et inventa est virga Aaron non tantum florida, sed et fructum habens. 6. Quid putatis, fratres? Non sciebat Moyses hoc fieri? Maxime sciebat; sed ne discordia fieret in Israhel, sic fecit, ut honorificaretur nomen veri et uni; cui honor in saecula saeculorum. Amen.

44. Et apostoli nostri scierunt per Dominum nostrum Iesum Christum, quia contentio erit pro nomine aut episcopatu. 2. Propter hanc causam prudentiam accipientes perpetuam praeposuerunt illos supradictos, et postmodum legem dederunt ut, si dormierint, suscipiant viri alii probati ministerium eorum. 3. Igitur illos constitutos ab illis vel postmodum a quibusdam viris ornatis consentiente ecclesia omni et ministrantes sine querela gregi Christi cum humilitate et tacite, sine invidia et

---

14 cf. Jo. 17, 3

---

1 om. *τὸν* H **3** . . . *δειξατο* A: *ἐπέδειξε* H **4** *τὰς σφραγῖδας* AH: *τὴν σφραγῖδα* C^1: om. LS **9** *ἀγαπητοί* AHS: *fratres* L (ut 16, 17; 21, 1; 24, 1. 2; 47, 6; 50, 1): *ἀδελφοὶ ἀγαπητοί* C^1 **13** *εἰς τὸ* AC^1: *ὥστε* H: dub. LS **14** *θεοῦ* C^1S: *κυρίου* H: om. L: def. A **17** om. *ἡμῶν* C^1 **19** *ἐστὶν* S? | *περὶ* HLC^1(S?): *ἐπὶ* A **21** *οὖν* AHC^1: om. LS **23** *ἐπινομὴν* AL: *ἐπιδομὴν* H: *ἐπὶ δοκιμὴν* vel *-μῇ* S: dub. C^1 **24** *ἔδωκαν* H: *εδωκασιν* A | *ἐὰν* AL] + *τινες* HC^1(S) **26** om. *ἄνδρες* H **29** *ἀνδρῶν*] + *ἐκλελεγμένους* S

---

22 accipientes *Morin:* accipient ei *L* **30** omne **32** imbidia *L**: imvidia ^{corr}

ἡσύχως καὶ ἀβαναύσως, μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ πάντων, τούτους οὐ δικαίως νομίζομεν ἀποβάλλεσθαι τῆς λειτουργίας. 4. *ἁμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται, ἐὰν τοὺς ἀμέμπτως καὶ ὁσίως προσενεγκόντας τὰ δῶρα τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλωμεν.* 5. *μακάριοι οἱ προοδοιπορήσαντες πρεσβύτεροι, οἵτινες ἔγκαρπον καὶ τελείαν ἔσχον τὴν ἀνάλυσιν· οὐ γὰρ εὐλαβοῦνται, μή τις αὐτοὺς μεταστήσῃ ἀπὸ τοῦ ἱδρυμένου αὐτοῖς τόπου.* 6. *ὁρῶμεν γὰρ ὅτι ἐνίους ὑμεῖς μετηγάγετε καλῶς πολιτευομένους ἐκ τῆς ἀμέμπτως αὐτοῖς τετιμημένης λειτουργίας.*

45. *Φιλόνεικοί ἐστε, ἀδελφοί, καὶ ζηλωταὶ περὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς σωτηρίαν.* 2. *ἐγκεκύφατε εἰς τὰς ἱερὰς γραφάς, τὰς ἀληθεῖς, τὰς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου.* 3. *ἐπίστασθε ὅτι οὐδὲν ἄδικον οὐδὲ παραπεποιημένον γέγραπται ἐν αὐταῖς. οὐχ εὑρήσετε δικαίους ἀποβεβλημένους ἀπὸ ὁσίων ἀνδρῶν.* 4. *ἐδιώχθησαν δίκαιοι, ἀλλ' ὑπὸ ἀνόμων· ἐφυλακίσθησαν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνοσίων· ἐλιθάσθησαν ὑπὸ παρανόμων· ἀπεκτάνθησαν ὑπὸ τῶν μιαρὸν καὶ ἄδικον ζῆλον ἀνειληφότων.* 5. *ταῦτα*

testimonio reddito multis temporibus ab omnibus, hos aestimamus non debere eici ab administratione. 4. Peccatum enim non minimum nobis erit, si eos, qui sine querela et iuste obtulerunt munera episcopatus, reprobemus. 5. Beati qui praecesserunt seniores, qui fructum et perpetuam habuerunt solutionem; non enim verentur, ne quis illos deponat de loco illo. 6. Videamus enim quia quosdam vos reprobastis bene operantes ex illo sine querela illis facto ministerio.

45. Prudentes estote, fratres, et zelotipi de eis quae pertinent ad salutem. 2. Incubuistis in sacras scripturas veras, quas per Spiritu Sancto 3. cognovistis, quia nihil iniquum neque fictum in eis. Non invenietis iustos reprobatos a sanctis viris. 4. Persecutionem sustinuerunt iusti, sed ab iniquis; ************ lapidati sunt ab scelestis; iugulati sunt ab eis qui nefandum zelum et iniquum receperunt. 5. Haec passi fortiter tulerunt.

---

6 cf. I Thess. 2, 10 **28** s. cf. Hbr. 11, 36 s.

---

2 om. *τε* S **3** *τούτους*] + *οὖν* S **4** *αποβαλεσθαι* A **6** *ἔστιν* H **8** *μακάριοι*] + *γὰρ* S **10** *καρπὸν* LC^1? **15** *πολιτευομένους* AS(L?): *πολιτευσαμένους* H(C^1?) | om. *ἀμέμπτως* S **18** *ἐστέ* HC^1S: *ἔστε* L: *ΕΣΤΑΙ* A **19** *μὴ ἀνηκόντων* S **20** *εἰ ἐγκεκύφατε* S | *ἐγκεκύφατε*] + *γὰρ* C^1 **21** *ἱερὰς* HLS: *θείας* C^1: om. A **24** *γέγραπται* AS: *γέγραπτο* H: *ἐστίν* C^1(L?) **25** *εὑρίσκετε* S **26** om. *ἐδιώχθησαν δίκαιοι* C^1 **28** om. *ἀλλ'* C^1 **29** *ἐλιθ.*] + *ἀλλ'* S | *ἀπεκτ.*] + *ἀλλ'* S **30** *. πο* A: *ἀπὸ* H | *μιαρὸν* HL: *μιαρῶν* AS: om. C^1 | om. *καὶ* C^1 | *ἀδίκων* S **31** *καὶ ταῦτα* S

---

15 facto *L:* functo *Morin* **19** qui **22** spiritum sanctum[corr] **24** *om. γέγραπται, vel legebat ἐστίν* **28** *om. ἐφυλακίσθηαν — ἀνοσίων*

πάσχοντες εὐκλεῶς ἤνεγκαν. 6. *τί γὰρ εἴπωμεν, ἀδελφοί; Δανιὴλ ὑπὸ τῶν φοβουμένων τὸν θεὸν ἐβλήθη εἰς λάκκον λεόντων;* 7. *ἢ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ ὑπὸ τῶν θρησκευόντων τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔνδοξον θρησκείαν τοῦ ὑψίστου κατείρχθησαν εἰς κάμινον πυρός; μηθαμῶς τοῦτο γένοιτο. τίνες οὖν οἱ ταῦτα δράσαντες; οἱ στυγητοὶ καὶ πάσης κακίας πλήρεις εἰς τοσοῦτο ἐξήρισαν θυμοῦ, ὥστε τοὺς ἐν ὁσίᾳ καὶ ἀμώμῳ προθέσει δουλεύοντας τῷ θεῷ εἰς αἰκίαν περιβαλεῖν, μὴ εἰδότες ὅτι ὁ ὕψιστος ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστής ἐστιν τῶν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει λατρευόντων τῷ παναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.* 8. *οἱ δὲ ὑπομένοντες ἐν πεποιθήσει δόξαν καὶ τιμὴν ἐκληρονόμησαν, ἐπήρθησάν τε καὶ ἔγγραφοι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.*

46. *Τοιούτοις οὖν ὑποδείγμασιν κολληθῆναι καὶ ἡμᾶς δεῖ, ἀδελφοί.* 2. *γέγραπται γάρ·* Κολλᾶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται. 3. *καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει·* Μετὰ ἀνδρὸς ἀθῴου ἀθῷος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. 4. *κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀθῴοις καὶ*

6. Quid enim dicimus, carissimi? Danihel a timentibus Deum missus est in lacu leonum? 7. Aut Ananias et Azarias et Misael ab his, qui colebant magnificam et honorificam illius Excelsi religionem, missi sunt in fornace ignis? Nequaquam hoc fiat. Qui sunt ergo, qui hoc gesserunt? Nefandi et omnis malitiae pleni in tantum contenderunt furoris, ut eos qui iusto et sine querela propositu servientes Deo in poenas immittere, ignorantes quia Excelsus propugnator est, qui puro corde deserviunt magnifico nomini illius; cui honor per Dominum nostrum Iesum Christum in saecula saeculorum. Amen. 8. *****
********************* ******
********************* ******
********************* ******
********************* ******
********************* ******

46. Talibus igitur exemplis haerere nos oportet, fratres. 2. Scriptum est enim: *Haerete sanctis, quia qui haerent illis sanctificabuntur.* 3. Et iterum in alio loco dicit: *Cum sancto sanctus eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.* 4. Haereamus ergo bonis et iustis; sunt

2—4 cf. Dan. 6, 14—18 4—8 cf. Dan. 3, 19—21 28 unde?
31 Ps. 17, 26 s.

2 *εἴπωμεν* Young: *ειπομεν* A: *εἴποιμεν* H(C^1?): *dicimus* L: *εἴπω* S 4 om. *λεόντων* C^1 7 *ὑψίστου*] *κυρίου* S | *καθείρχθησαν* H 10 *στυνητοι* A 11 om. *εἰς* H propter homoeoteleuton 19 om. *τῶν αἰώνων* H 22 *ἔγγραφοι* HC^1S: *επαφροι* A: def. L 24 *αὐτοῦ* HC^1S: *αὐτῶν* A: def. L 25 *ἀμήν* AH: om. C^1S: def. L 26 om. *οὖν* S

5—7 magnifica et honorifica . . . regione 9 cesserunt 12 proposito [corr]
19 ss. *om. οἱ δὲ — ἀμήν propter homoeoteleuton*

δικαίοις· εἰσὶν δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ. 5. ἱνατί ἔρεις καὶ θυμοὶ καὶ διχοστασίαι καὶ σχίσματα πόλεμός τε ἐν ὑμῖν; 6. ἢ οὐχὶ ἕνα θεὸν ἔχομεν καὶ ἕνα Χριστὸν καὶ ἓν πνεῦμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία κλῆσις ἐν Χριστῷ; 7. ἱνατί διέλκομεν καὶ διασπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ στασιάζομεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς ὅτι μέλη ἐσμὲν ἀλλήλων; μνήσθητε τῶν λόγων Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. 8. εἶπεν γάρ· Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι· κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου διαστρέψαι. *9. τὸ σχίσμα ὑμῶν πολλοὺς διέστρεψεν, πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν ἔβαλεν, πολλοὺς εἰς δισταγμόν, τοὺς πάντας ἡμᾶς εἰς λύπην· καὶ ἐπίμονος ὑμῶν ἐστιν ἡ στάσις.*

autem hi electi a Deo. 5. Quare contentiones et irae et contumaciae, scissurae et proelium est in vobis? 6. Numquid unum Deum non habemus et unum Christum et unum Spiritum gratiae qui effusus est super nos, et una invocatio in Christo? 7. Quare deducimus et carpimus membra Christi et contendimus ad corpus nostrum et ad tantam temeritatem devenimus, ut obliviscamur quia membra sumus alterum? Memores estote verborum Domini Iesu. 8. Dixit enim: *Vae illi homini; melius erat ut non nasceretur, quam unum de electis meis scandalizaret; melius erat illi circumdari molam collo eius et praecipitari in mari, quam unum de electis meis perverteret.* 9. Scissura vestra multos pervertit, multos despondere sibi fecit, multos in contumacia, omnes autem nos in tristitia perduxit; et pertinax est vestra contumacia.

47. *Ἀναλάβετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου. 2. τί πρῶτον ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ἔγραψεν; 3. ἐπ' ἀληθείας πνευματικῶς ἐπέστειλεν ὑμῖν περὶ ἑαυτοῦ τε καὶ Κηφᾶ τε καὶ Ἀπολλώ,*

47. Recipite epistolam beati apostoli Pauli. 2. Quem ad modum vobis in principio evangelii scripsit? 3. Vere spiritaliter scripsit vobis pro semetipso et Cefa et Apollo, propter quod et

2—4 cf. I Cor. 1, 10 s.; Jac. 4, 1 **4—7** cf. Eph. 4, 4—6 **7—12** cf. Rom. 12, 5 **14** ss. Mt. 26, 24 (= Mc. 14, 21; Lc. 22, 22); Lc. 17, 1 s. (= Mt. 18, 6 s.; Mc. 9, 42). **30** cf. Phil. 4, 15 **31** ss. cf. I Cor. 1, 10—4, 21

3 s. *πόλεμοί τε καὶ μάχαι* S (cf. Jac. 4, 1) **7** *διέλκωμεν* H **13** *Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν* A: *τοῦ κ. ἡμ. Ἰ. Χριστοῦ* HC[1]S: *domini ihesu* L **15** *ἐκείνῳ*] + *δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται* C[1] (e Mt. 18, 7) **16** *οὐκ* A: *μὴ* H ClemAl **20** *τῶν ἐκλεκτῶν μου διαστρέψαι* LC[1]S ClemAl: *τῶν μικρῶν μου σκανδαλίσαι* AH (e Mt. 18, 6 parr.) **23** *τοὺς* AHC[1]] + *δὲ* LS | *ὑμᾶς* H **33** *ἑαυτοῦ* HL: *αυτου* A: dub. C[1]S | *ἑαυτοῦ καὶ Ἀπολλὼ καὶ Κηφᾶ* H (cf. I Cor. 1, 12)

15 dm ihm **29** quem ad modum = *τίνα τρόπον? (Morin)* **33** cefae

στάσις

διὰ τὸ καὶ τότε προσκλίσεις ὑμᾶς πεποιῆσθαι. 4. *ἀλλ' ἡ πρόσκλισις ἐκείνη ἥττονα ἁμαρτίαν ὑμῖν προσήνεγκεν· προσεκλίθητε γὰρ ἀποστόλοις μεμαρτυρημένοις καὶ ἀνδρὶ δεδοκιμασμένῳ παρ' αὐτοῖς.* 5. *νυνὶ δὲ κατανοήσατε, τίνες ὑμᾶς διέστρεψαν καὶ τὸ σεμνὸν τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας ὑμῶν ἐμείωσαν.* 6. *αἰσχρά, ἀγαπητοί, καὶ λίαν αἰσχρὰ καὶ ἀνάξια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγωγῆς, ἀκούεσθαι τὴν βεβαιοτάτην καὶ ἀρχαίαν Κορινθίων ἐκκλησίαν δι' ἓν ἢ δύο πρόσωπα στασιάζειν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους.* 7. *καὶ αὕτη ἡ ἀκοὴ οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἐχώρησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας ἀφ' ἡμῶν, ὥστε καὶ βλασφημίας ἐπιφέρεσθαι τῷ ὀνόματι κυρίου διὰ τὴν ὑμετέραν ἀφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ κίνδυνον ἐπεξεργάζεσθαι.*

48. *'Εξάρωμεν οὖν τοῦτο ἐν τάχει καὶ προσπέσωμεν τῷ δεσπότῃ καὶ κλαύσωμεν ἱκετεύοντες αὐτόν, ὅπως ἵλεως γενόμενος ἐπικαταλλαγῇ ἡμῖν καὶ ἐπὶ τὴν σεμνὴν τῆς φιλαδελφίας ἡμῶν ἁγνὴν ἀγωγὴν ἀποκαταστήσῃ ἡμᾶς.* 2. *πύλη γὰρ δικαιοσύνης ἀνεῳγυῖα εἰς ζωὴν*

tunc vos proelia fecistis. 4. Et contumacia illa peccatum vobis intulit; contendistis enim apostolis, quibus testimonium datum est, et viro probato apud eos. 5. Nunc vide, inspicite, qui vos perverterunt et quietum abundantis fraternitatis vestrae minuerunt. 6. Turpis, fratres, et valde turpis et indigna in Christo disciplina, audiri stabilitam et antiquam Corinthiorum ecclesiam propter unam vel duas personas contendere contra seniores. 7. Et haec auditio non tantum in nobis capuit, sed et in alienigenas qui sunt a nobis, ita ut et blasphemiam inferri nomini Domini propter vestram stultitiam vobisque periculum immittere.

48. Tollamus igitur hoc quam celerrime et procidamus Domino et fleamus precantes eum, ut fiat nobis propitius et super innocuam fraternitatis et castam disciplinam reducat nos. 2. Porta enim iustitiae in vitam aperta est, sicut scriptum est: *Aperite*

18 s. cf. Rom. 2, 24

---

1 *προσκλήσεις* H **2** *ἀλλὰ* H | *προσκλησεις* A: *πρόσκλησις* H **3** *ἥττονα* HC[1](S?): *ηττον* A: om. L | *προσήνεγκεν* A: *ἐπήνεγκε* H: dub. LC[1]S **4** *προσεκλήθητε* H **5** ~ *δεδοκιμασμένοις* . . *μεμαρτυρημένῳ* H **6** *αὐτῶν* H **8** om. *περιβοήτου* S **9** om. *αἰσχρά, ἀγαπητοί* S **11** *Χριστῷ*] + *'Ιησοῦ* S | *ἀγωγῆς*] *ἀγάπης* H **12** *βεβαιότητα* S | om. *καὶ* S **18** *ὑμῶν* H | *βλασφημίαν* LC[1] **21** *δὲ* A: *τε* H(L?)C[1]S | *κίνδυνον*] + *μέγαν* C[1] **25** ~ *γενόμενος ἵλεως* H **26** *ὑμῖν* H **27** *ἡμῶν* AS ClemAl: *ὑμῶν* H: om. LC[1] | *ἁγνὴν* AH: *καὶ ἁγνὴν* LS ClemAl: dub. C[1] **28** *ὑμᾶς* H **29** *ἀνεῳγυῖα εἰς ζωὴν* AC[1]: ~ *εἰς ζ. ἀν.* HLS

---

6 nunc vide (= *νῦν ἴδε*) *Morin:* nunc vitae *L* **7** quietum *L*:* quietem [corr] **8** habundantis *Morin:* habundante *L** **15** et *Morin:* sed *L per dittographiam* **27** deducat

αὔτη, καθὼς γέγραπται· Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης· εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ. 3. αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. 4. *πολλῶν οὖν πυλῶν ἀνεῳγυιῶν ἡ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἀταράχως πάντα ἐπιτελοῦντες.* 5. *ἤτω τις πιστός, ἤτω δυνατὸς γνῶσιν ἐξειπεῖν, ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων, ἤτω ἁγνὸς ἐν ἔργοις·* 6. *τοσούτῳ γὰρ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μείζων εἶναι, καὶ ζητεῖν τὸ κοινωφελὲς πᾶσιν, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ.*

49. *Ὁ ἔχων ἀγάπην ἐν Χριστῷ ποιησάτω τὰ τοῦ Χριστοῦ παραγγέλματα.* 2. *τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τίς δύναται ἐξηγήσασθαι;* 3. *τὸ μεγαλεῖον τῆς καλλονῆς αὐτοῦ τίς ἀρκετὸς ἐξειπεῖν;* 4. *τὸ ὕψος, εἰς ὃ ἀνάγει ἡ ἀγάπη, ἀνεκδιήγητόν ἐστιν.* 5. *ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ,* ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, *ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα μα-*

mihi portas iustitiae; ingressus in eas confitebor Domino. 3. *Haec porta Domini; iusti intrabunt in ea.* 4. Multarum igitur portarum patentium ad iustitiam haec est quae in Christo, in qua beati omnes qui intraverunt et direxerunt itinera sua in iustitia et castitate, sine turbatione omnia consummantes. 5. Sit aliquis fidelis, sit potens scientiam edicere, sit sapiens in iudicio verborum, sit pudicus in operibus; 6. tanto magis humiliare se debet, quanto putat maiorem se esse, et quaerere quod commode et utile est omnibus, et non quod sibi.

49. Qui habet caritatem in Christo, faciat Christi praecepta. 2. Vinculum caritatis Dei qui potest enarrare? 3. Magnitudinem scientiae illius quis edicere sufficiat? 4. Altitudo, in qua perducit caritas, inenarrabilis est. 5. Caritas coniungit nos Deo, *caritas cooperit multitudinem peccatorum,* caritas omnia

---

1 Ps. 117, 19 s. **10** cf. Lc. 1, 75 **11—14** cf. I Cor. 12, 8 s. **14—16** cf. Mt. 18, 4 **16** s. cf. I Cor. 10, 24. 33 **19—21** cf. Jo. 14, 15. 21; 15, 10; I Jo. 5, 1—3 **21** cf. Col. 3, 14; Eph. 4, 2 s. **27** I Ptr. 4, 8; Jac. 5, 20; Prov. 10, 12

---

1 *αὔτη* A: *ἐστὶν αὔτη* H(S?): *est* L: dub. C^1 | *ἄνοιξον* S **2** *δικαιοσύνης* AHL ClemAl ½ LXX] + *ἵνα* C^1S ClemAl ½ LXXvl **3** *ἐξομολογήσομαι* HL ClemAl ½ LXX: *ἐξομολογήσωμαι* AC^1S ClemAl ½ **6** om. *οὖν* C^1 **7** *Χριστῷ*] + *Ἰησοῦ πύλη* C^1 | *ἐν ᾗ*] *καὶ* C^1 **9** *κατευθύναντες* LC^1 **12** s. *γνῶσιν ἕξει· πονείτω σοφὸς* S **14** *ἤτω γοργὸς ἐν ἔργοις, ἤτω ἁγνός* ClemAl **15** *γὰρ* AS ClemAl: om. HLC^1 **22** *ἢ τὸ* C^1 **23** om. *αὐτοῦ* C^1 **25** s. coniungit *ἐστὶν ἡ ἀγάπη* H **27** *πλῆθος*] *murum* S

---

7 direxerunt *Morin:* dixerunt *L**: duxerunt^{corr} **11** scientia me dicere *L** **13** operibus *Morin:* opibus *L* **15** maiorem se esse *Morin:* maiores esse *L* **17** ut ille *L**: utile^{corr} **21** qui *L**: quis^{corr} **22** enarrare *Morin:* temerare *L* **23** quis edicere *Morin:* qui se dicere *L*

κροθυμεῖ· οὐδὲν βάναυσον ἐν ἀγάπῃ, οὐδὲν ὑπερήφανον· ἀγάπη σχίσμα οὐκ ἔχει, ἀγάπη οὐ στασιάζει, ἀγάπη πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ· ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ· δίχα ἀγάπης οὐδὲν εὐάρεστόν ἐστιν τῷ θεῷ. 6. ἐν ἀγάπῃ προσελάβετο ἡμᾶς ὁ δεσπότης· διὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἔσχεν πρὸς ἡμᾶς, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ κύριος ἡμῶν ἐν θελήματι θεοῦ, καὶ τὴν σάρκα ὑπὲρ τῆς σαρκὸς ἡμῶν καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

50. Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, πῶς μέγα καὶ θαυμαστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη, καὶ τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐξήγησις. 2. τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὑρεθῆναι, εἰ μὴ οὓς ἂν καταξιώσῃ ὁ θεός; δεώμεθα οὖν καὶ αἰτώμεθα ἀπὸ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀγάπῃ εὑρεθῶμεν δίχα προσκλίσεως ἀνθρωπίνης, ἄμωμοι. 3. αἱ γενεαὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆσδε τῆς ἡμέρας παρῆλθον· ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελειωθέντες κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν ἔχουσιν χῶρον εὐσεβῶν· οἳ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. 4. γέγραπται

sustinet, omnia sperat; nihil invidum in caritate, nihil fastidiosum; caritas scissuram non habet, caritas non contendit, caritas omnia facit cum concordia; in caritate consummati sunt omnes electi Dei; sine caritate nihil placitum Deo. 6. In caritate suscepit nos Dominus omnium; propter caritatem, quam habet in nos, sanguinem suum dedit pro nobis Iesus Christus Dominus noster in voluntate Dei, et carnem pro carne nostra et animam pro animabus nostris.

50. Videte, fratres, quam magnum et mirabile est caritas, et consummationis eius non est enarratio. 2. Qui potest in ea inveniri, nisi quem dignabitur Deus? Rogemus et postulemus a misericordia illius, ut in caritate inveniamur sine humana voluptate, innocui. 3. Generationes omnes ab Adam usque in hac die transierunt; alii in caritate consummati secundum Dei gratiam habent municipium religiosorum; qui palam facti sunt in episcopatu regni Christi.

54, **28**—55, **4** cf. I Cor. 13, 4—7 **4**—**6** cf. I Jo. 2, 5; 4, 18 **6** s. cf. I Cor. 13, 1—3 **26**—**30** cf. Sap. 3, 9. 7; I Ptr. 2, 12

---

7 *ἐστιν* AHS: om. L ClemAl: dub. C^1 **8** *ὑμᾶς* H **10** *δέδωκεν* H **10** s. ~ *Ἰ. Χρ. ὑπὲρ ἡμῶν* H **12** om. *ἡμῶν* C^1 **13** *σάρκα*] + *αὐτοῦ* C^1 **14** *ψυχὴν*] + *αὐτοῦ* C^1 | *τῶν ψυχῶν*] *τῆς ψυχῆς* H **17** om. *ἡ* H **18** *αὐτῆς* AC^1(S) ClemAl: *αὐτοῦ* H: dub. L **20** *εἰ μὴ*] + *ἐν ἀγάπῃ καὶ* S? | *καταξιώσῃ*] *καταδιώξῃ* H **21** *δεώμεθα* LC^1S: *δεόμεθα* H: . . . *ΘΑ* A | *οὖν*] + *ἀγαπητοί* S | *αἰτούμεθα* H **22** *αὐτοῦ*] *τοῦ θεοῦ* S **23** *προσκλήσεως* H **24** *ἀμώμῳ* (scil. *ἀγάπῃ*) C^1 **25** *τῆσδε τῆς ἡμέρας* ClemAl: *τῆσδε ἡμέρας* A: *τῆς ἡμέρας τῆσδε* H **28** *οἳ*] + *δὲ* H | *ἐφανερώθησαν* LC^1 **30** *Χριστοῦ* LC^1 ClemAl: *θεοῦ* HS: dub. A

---

8 placitum *Morin:* placidum *L* **17** mi . . rabile *L* **24** innocui· generationes *Morin:* innocuae fere sepe nationes *L* **26** alii = *ἄλλοι*

γάρ· Εἰσέλθετε εἰς τὰ ταμεῖα μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ καὶ ὁ θυμός μου· καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς καὶ ἀναστήσω ὑμᾶς ἐκ τῶν θηκῶν ὑμῶν. 5. *μακάριοί ἐσμεν, ἀγαπητοί, εἰ τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ ἐποιοῦμεν ἐν ὁμονοίᾳ ἀγάπης, εἰς τὸ ἀφεθῆναι ἡμῖν δι' ἀγάπης τὰς ἁμαρτίας. 6. γέγραπται γάρ·* Μακάριοι, ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριος ἀνήρ, οὗ οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν, οὐδέ ἐστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος. 7. *οὗτος ὁ μακαρισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.*

4. Scriptum est enim: *Intrate promptuaria pusillum, quousque transeat ira et furor meus; et memorabor diei boni et suscitabo vos de monumentis vestris.* 5. Beati sumus, o carissimi, si praecepta faciamus Dei in concordia caritatis, ut remittantur nobis per caritatem peccata. 6. Scriptum est enim: *Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata; beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in ore eius dolum.* 7. Haec beatitudo facta est in electos Dei per Dominum nostrum Iesum Christum; cui honor in saecula saeculorum.

51. *Ὅσα οὖν παρεπέσαμεν καὶ ἐποιήσαμεν διά τινας παρεμπτώσεις τοῦ ἀντικειμένου, ἀξιώσωμεν ἀφεθῆναι ἡμῖν· καὶ ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες ἀρχηγοὶ στάσεως καὶ διχοστασίας ἐγενήθησαν, ὀφείλουσιν τὸ κοινὸν τῆς ἐλπίδος σκοπεῖν.* 2. *οἱ γὰρ μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης πολιτευόμενοι ἑαυτοὺς θέλουσιν μᾶλλον αἰκίαις περιπίπτειν ἢ τοὺς πλησίον· μᾶλλον δὲ ἑαυτῶν κατάγνωσιν φέρουσιν ἢ τῆς παραδεδομένης ἡμῖν καλῶς καὶ δικαίως ὁμοφωνίας.* 3. *κα-*

51. Quaecumque ergo excidimus et defecimus propter quasdam incursiones contrarii, postulemus remitti nobis; illi autem, qui principes contentionis et contumaciae facti sunt, debent communem spem exspectare. 2. Qui enim cum timore et caritate conversati sunt, se volunt magis quaestionibus vagari et committere quam proximos; magisque sui querelam adferunt ⟨quam⟩ traditae nobis bene et iuste con-

1 Is. 26, 20; Ez. 37, 12; et unde? 10 Ps. 31, 1 s.

1 *ταμια* A: *ταμιεῖα* H] + *ὑμῶν* C[1] 3 om. *ὁ* A 6 *ἐσμέν* AL: *ἦμεν* HC[1]S 8 *ὑμῖν* H 9 *ἁμαρτίας*] + *ἡμῶν* C[1] 12 *οὗ* A LXX: *ᾧ* HLS LXXvl: dub. C[1] 16 om. *τοῦ* H 20 *καὶ ἐποιήσαμεν* HC[1]: *καὶ ἐπταίσαμεν* (*et reficimus* L, *et transgressi sumus* S) LS?: om. A 21 *τινας παρεμπτώσεις* L: *τὰς παρεμπτώσεις* ClemAl] + *τινῶν* C[1]: *τινος τῶν* AHS 22 *ἀντικειμένου*] + *ἡμῶν* C[1] 26 *ἐλπίδος*] + *ἡμῶν* C[1]S 27 *φόβου*] + *θεοῦ* S 28 *θέλουσιν*] cogunt S | *αἰκίαις* HC[1]S: *οἰκίαις* A*?: *αἰτίαις* L? 29 *τούς*] *τοῖς* S 30 om. *δὲ ἑαυτῶν* S

14 dolum *L**: dolus[corr] 21 defecimus *correxi:* reficimus *L:* deficimus *Morin* 29 cum mittere *L** 31 *om.* quam 32 bonae et iustae

λὸν γὰρ ἀνθρώπῳ ἐξομολογεῖσθαι περὶ τῶν παραπτωμάτων ἢ σκληρῦναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καθὼς ἐσκληρύνθη ἡ καρδία τῶν στασιαζόντων πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ θεοῦ Μωϋσῆν, ὧν τὸ κρίμα πρόδηλον ἐγενήθη. 4. κατέβησαν γὰρ εἰς ᾅδου ζῶντες, καὶ θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς. 5. Φαραὼ καὶ ἡ στρατιὰ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἡγούμενοι Αἰγύπτου, τά τε ἅρματα καὶ οἱ ἀναβάται αὐτῶν, οὐ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐβυθίσθησαν εἰς θάλασσαν ἐρυθρὰν καὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ διὰ τὸ σκληρυνθῆναι αὐτῶν τὰς ἀσυνέτους καρδίας μετὰ τὸ γενέσθαι τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ διὰ τοῦ θεράποντος τοῦ θεοῦ Μωϋσέως.

52. Ἀπροσδεής, ἀδελφοί, ὁ δεσπότης ὑπάρχει τῶν ἁπάντων· οὐδὲν οὐδενὸς χρῄζει εἰ μὴ τὸ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ. 2. φησὶν γὰρ ὁ ἐκλεκτὸς Δαυίδ· Ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ, καὶ ἀρέσει αὐτῷ ὑπὲρ μόσχον νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν. 3. καὶ πάλιν λέγει· Θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου· καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ

cordiae. 3. Bonum enim homini confiteri propter peccata et delicta quam indurare cor suum, sicut induratae sunt mentes illorum, qui restiterunt contra famulum Dei Moysen, quorum damnatio manifesta est. 4. *Descenderunt* enim *ad inferos viventes*, et *mors depascet eos*. 5. Pharao quoque et exercitus eius et omnes duces Aegypti, currus etiam et ascensores eorum non propter aliam causam mersi sunt in rubro mari et perierunt, nisi quod indurata sunt insipientia illorum corda, postquam facta sunt *signa et prodigia in Aegypto* per famulum Dei Moysen.

52. Nihil eget Deus cuiusquam, fratres; nihil illi cuiusquam opus est, nisi ut confiteatur illi. 2. Quid dicit enim electus David? *Confitebor Domino, et placebit illi super vitulum novellum cornua proferentem et ungulas; videant pauperes et laetentur.* 3. Et iterum dicit: *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua; et invoca me in die tribulationis, et eripiam te, et glori-*

3—7 cf. Num. 16 **6** s. cf. Rom. 3, 8 **7** Num. 16, 33 **8** Ps. 48, 15 **9—14** cf. Ex. 14 **15** s. cf. Rom. 1, 21 **16** s. Ex. 7, 3; Act. 7, 36 **24** Ps. 7, 18(?); 68, 31—33 **28** Ps. 49, 14 s.

---

2 *παραπτωμάτων*] + *αὐτοῦ* C[1] 4 *στασιαζόντων* A: *στασιασάντων* HC[1]: dub. LS 5 *θεράποντα*] *ἄνθρωπον* H 11 *Αἰγύπτου*] *αὐτοῦ* H 15 s. ~ *τὰς ἀσ. καρδίας αὐτῶν* H 17 *ΓΗΑΙΓΥ* . . . A: *Αἰγύπτῳ* HLC[1]S 21 *οὐδὲν* ALC[1]: om. HS 22 *τὸ* A: *τοῦ* H 23 *αὐτῷ*] + *μόνον* S 24 *τῷ κυρίῳ*] *σοι κύριε* (e Ps. 9, 1?) C[1] 26—28 om. *κέρατα* — *εὐφρανθήτωσαν* H 29 *θεῷ*] + *σου* C[1] 30 ss. om. *καὶ ἐπικάλεσαί* — *δοξάσεις με* H 31 *σου* AC[1] ClemAl LXXvl: om. LS LXX

---

9 depascit 15 in insipientia

ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. 4. θυσία γὰρ τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον.

53. *Ἐπίστασθε γὰρ καὶ καλῶς ἐπίστασθε τὰς ἱερὰς γραφάς, ἀγαπητοί, καὶ ἐγκεκύφατε εἰς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. πρὸς ἀνάμνησιν οὖν ταῦτα γράφομεν.* 2. *Μωϋσέως γὰρ ἀναβάντος εἰς τὸ ὄρος καὶ ποιήσαντος τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἐν νηστείᾳ καὶ ταπεινώσει εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ θεός·* Μωϋσῆ Μωϋσῆ, κατάβηθι τὸ τάχος ἐντεῦθεν, ὅτι ἠνόμησεν ὁ λαός σου οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου· παρέβησαν ταχὺ ἐκ τῆς ὁδοῦ ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς, ἐποίησαν ἑαυτοῖς χωνεύματα. 3. *καὶ εἶπεν κύριος πρὸς αὐτόν·* Λελάληκα πρός σε ἅπαξ καὶ δὶς λέγων· Ἑώρακα τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδού ἐστιν σκληροτράχηλος· ἔασόν με ἐξολεθρεῦσαι αὐτούς, καὶ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦτο. 4. *καὶ εἶπεν Μωϋσῆς·* Μηθαμῶς, κύριε· ἄφες τὴν ἁμαρτίαν τῷ λαῷ τούτῳ, ἢ κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων. 5. *ὢ μεγάλης ἀγάπης, ὢ τελειότητος ἀν-*

ficabis me. 4. *Sacrificium enim Deo spiritus contribulatus.*

53. Scitis enim et bene didicistis sanctas scripturas, dilectissimi, et incubuistis in eloquia Dei. Ad commonitionem ergo haec scribimus. 2. Moyses enim, cum ascendit in montem ⟨et⟩ fecit quadraginta dies et quadraginta noctes in ieiunio et humilitate, dixit ad illum Deus: *Descende velociter istinc, quoniam iniquitatem fecit populus tuus quem eduxisti de terra Aegypti; transgressi sunt cito de via quam mandasti eis, feceruntque sibi sculptilem.* 3. Et dixit Dominus ad illum: *Locutus sum ad te semel et iterum dicens: Vidi populum hunc, et ecce populus cervicosus est; sine me, et disperdam eos et delebo nomen eorum de sub caelo et faciam te in gentem magnam et mirabilem et plurimam magis quam haec est.* 4. Et dixit Moyses: *Nequaquam, Domine; sed dimitte peccatum ⟨populo⟩ huic, aut et me dele de libro vivorum.* 5. O magnae caritatis! o perfectae

---

1 Ps. 50, 19 7—11 cf. Ex. 34, 28; Dt. 9, 9 12 Ex. 3, 4; Dt. 9, 12; cf. Ex. 32, 7 s. 18 Dt. 9, 13 s.; cf. Ex. 32, 10 26 Ex. 2, 31 s.

---

3 *γὰρ*] + *ἀδελφοί* S | om. *καὶ* H 4 om. *ἀγαπητοί* S 5 *τὰ*] + *ἱερὰ* C[1] 7 *ἐγράψαμεν* C[1] | *ἀναβάντος* HLC[1]S: *ΑΝΑΒΑΙ[ΝΟΝΤΟΣ]* A 12 . . . *ΣΗΜΩΥΣΗ* A: *Μωσῆ Μωσῆ* H: om. LC[1]S 13 *ὅτι ἠνόμησεν*] *ἠνόμησεν γὰρ* C[1] LXX Ex. 32, 7 | om. *σου* C[1] 14 *οὓς* AHS LXX: *ὃν* LC[1] LXXvl Ex. 32, 7 | om. *γῆς* C[1]S 16 *αὐτοῖς* AHC[1] LXX] + *καὶ* LS LXXvl Dt. 9, 12 | *ἑαυτοῖς*] + *μόσχον* C[1] LXX Ex. 32, 8 | *χωνεύματα* AH: *χώνευμα* LC[1]S LXX Dt. 9, 12 20 *ἰδού*] + *λαὸς* L LXX Dt. 9, 13 21 *καὶ ἔασον* S (LXX) | *ἐξολεθρεῦσαι* AC[1] (H ClemAl) LXX Dt. 9, 14: *(καὶ) ἐξολεθρεύσω* (L)S 28 om. *ὢ* H

---

5 incubuistis *correxi* (cf. c. 45, 2): intonuistis *L*: introivistis *Morin* 8 *om.* et 27 populo *in fine paginae per neglegentiam omissum videtur esse (Morin)*

ὑπερβλήτου· παρρησιάζεται θεράπων πρὸς κύριον, αἰτεῖται ἄφεσιν τῷ πλήθει, ἢ καὶ ἑαυτὸν ἐξαλειφθῆναι μετ᾽ αὐτῶν ἀξιοῖ.

54. *Τίς οὖν ἐν ὑμῖν γενναῖος, τίς εὔσπλαγχνος, τίς πεπληροφορημένος ἀγάπης;* 2. *εἰπάτω· Εἰ δι᾽ ἐμὲ στάσις καὶ ἔρις καὶ σχίσματα, ἐκχωρῶ, ἄπειμι οὗ ἐὰν βούλησθε, καὶ ποιῶ τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ πλήθους· μόνον τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ εἰρηνευέτω μετα τῶν καθεσταμένων πρεσβυτέρων.* 3. *τοῦτο ὁ ποιήσας ἑαυτῷ μέγα κλέος ἐν Χριστῷ περιποιήσεται, καὶ πᾶς τόπος δέξεται αὐτόν.* Τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. 4. *ταῦτα οἱ πολιτευόμενοι τὴν ἀμεταμέλητον πολιτείαν τοῦ θεοῦ ἐποίησαν καὶ ποιήσουσιν.*

55. *Ἵνα δὲ καὶ ὑποδείγματα ἐθνῶν ἐνέγκωμεν· πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγούμενοι λοιμικοῦ τινὸς ἐνστάντος καιροῦ χρησμοδοτηθέντες παρέδωκαν ἑαυτοὺς εἰς θάνατον, ἵνα ῥύσωνται διὰ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος τοὺς πολίτας. πολλοὶ ἐξεχώρησαν ἰδίων πόλεων, ἵνα μὴ στασιάζωσιν ἐπὶ πλεῖον.* 2. *ἐπιστάμεθα πολλοὺς ἐν ἡμῖν παραδεδωκότας ἑαυτοὺς εἰς δεσμά, ὅπως ἑτέρους λυτρώσονται· πολλοὶ ἑαυτοὺς παρέδωκαν εἰς δουλείαν καὶ λαβόντες τὰς τιμὰς αὐτῶν*

sinceritatis! Fiducialiter agit famulus ad Deum, petit remissionem populo, vel certe se ipsum deleri rogat cum illis.

54. Quis ergo in nobis tam stabilis? quis tam misericors? quis abundans caritate? 2. Dicat: Si propter me seditio aut contentio vel scissura est, secedo, vado ubi volueritis, et facio quae iubentur a plebe; tantum grex Christi cum pace sit cum constitutis presbyteris. 3. Hoc faciens sibi ipsi magnam gloriam in Christo adquiret, omnis locus suscipiet eum. *Domini est* enim *terra et plenitudo eius.* 4. Haec, qui sine paenitentia conversati sunt, fecerunt et faciunt.

55. Adhuc autem et exempla gentium adferamus. Multi reges et duces peste quadam instante per tempus monitionibus acceptis tradiderunt se in morte, ut eliberarent per suum sanguinem cives suos. Multi discesserunt de civitatibus suis, ne seditio fieret plurima. 2. Novimus multos in nobis, qui se tradiderunt vinculis, ut alios liberarent; multi se ipsos tradentes in servitutem accepto pretio suo alios ciba-

---

16 Ps. 23, 1

---

1 *θεράπων*] *δεσπότης* H   2 *κύριον*] + *αὐτοῦ* C^1 5 *ὑμῖν* AC^1S: *ἡμῖν* HL   8 *σχίσμα* LC^1 17 *γῇ*] + *πᾶσα* C^1 19 ∼ *τοῦ θεοῦ πολιτείαν* H | om. *τοῦ θεοῦ* LC^1 | om. *ἐποίησαν καὶ* C^1 21 *ὑποδείγματα* AL: *ὑπόδειγμα* (C^1)S: *ὑπομνήματα* H   22 *ἐνέγκωμεν*] + *ὑμῖν* S   23 *λοιμικοῦ*] *afflictionis vel famis* S   27 *πολίτας*] + *αὐτῶν* LC^1 32 *ἐξέδωκαν* H | *δουλείας* H

---

6 stabilis *pro* nobilis, *vel βέβαιος pro γενναῖος (Morin)*   9 contentio: *ultima littera in rasura, duabus aliis litteris deletis*   11 iuventur *L**   15 adquirit   23 instantes   24 monitionis   31 multos

ἑτέρους ἐψώμισαν. 3. πολλαὶ γυναῖκες ἐνδυναμωθεῖσαι διὰ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ ἐπετελέσαντο πολλὰ ἀνδρεῖα. 4. Ἰουδὶθ ἡ μακαρία ἐν συγκλεισμῷ οὔσης τῆς πόλεως ᾐτήσατο παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐαθῆναι αὐτὴν ἐξελθεῖν εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων. 5. παραδοῦσα οὖν ἑαυτὴν τῷ κινδύνῳ ἐξῆλθεν δι᾿ ἀγάπην τῆς πατρίδος καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ὄντος ἐν συγκλεισμῷ, καὶ παρέδωκεν κύριος Ὀλοφέρνην ἐν χειρὶ θηλείας. 6. οὐχ ἥττονι καὶ ἡ τελεία κατὰ πίστιν Ἐσθὴρ κινδύνῳ ἑαυτὴν παρέβαλεν, ἵνα τὸ δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ μέλλον ἀπολέσθαι ῥύσηται. διὰ γὰρ τῆς νηστείας καὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς ἠξίωσεν τὸν παντεπόπτην δεσπότην, θεὸν τῶν αἰώνων· ὃς ἰδὼν τὸ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐρύσατο τὸν λαὸν ὧν χάριν ἐκινδύνευσεν.

verunt. 3. Multae mulieres confortatae gratia Dei perfecerunt multa fortia. 4. Iudith beatissima, cum obsideretur civitas, postulavit a senioribus dimitti se abire in castra alienigenarum; 5. tradens se periculo exiit propter dilectionem patriae et populi, qui erat in conclusione, et tradidit Dominus Holofernum in manu feminae. 6. Non minus et perfecta in fide Hester periculo se inmisit, ut gentem Israel, quae perire incipiebat, liberaret. Per ieiunia enim et humilitate sua deprecata est omnium genitorem Dominum saeculorum; qui ut vidit humilitatem animae eius, liberavit populum propter quem periclitabatur.

56. *Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐντύχωμεν περὶ τῶν ἔν τινι παραπτώματι ὑπαρχόντων, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη, εἰς τὸ εἶξαι αὐτούς, μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. οὕτως γὰρ ἔσται αὐτοῖς ἔγκαρπος καὶ τελεία ἡ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους μετ᾿ οἰκτιρμῶν μνεία. 2. ἀναλάβωμεν παιδείαν, ἐφ᾿ ᾗ οὐδεὶς ὀφείλει ἀγανακτεῖν, ἀγαπητοί. ἡ νουθέτησις, ἣν ποιούμεθα εἰς ἀλλήλους, καλή ἐστιν*

56. Et nos itaque postulemus pro his qui in aliquo delicto constituti sunt, ut detur illis modestia et humilitas, ut subiecti sint, non nobis, sed voluntati Dei. Sic erit illis fructuosa et perfecta apud Deum et sanctos eius cum misericordia memoria. 2. Suscipiamus doctrinam, supra quam nemo debet contristari, carissimi. Correptio, quam facimus in invicem, bona est, et per quam

4—13 cf. Judith 8—13 **13—22** cf. Esther 7 s. **17—19** cf. Esther 4, 16

5 *πόλεως*] + *αὐτῆς* S **13** *HTTONEI* A: *ἧττον* HL(C^1)S **14** om. *κατὰ πίστιν* C^1 **15** *δωδεκάφυλον* AH: *ἔθνος* LC^1(S) **17** om. *τῆς* ^{2} H **19** *παντεπόπτην*] + *καὶ* C^1S | om. *δεσπότην* H (propter homoeoteleuton?) | om. *θεὸν* LC^1 **21** *ἐρρύσατο* H | *ὧν* AHS: *οὗ* LC^1 **29** s. *ἡ . . . καὶ*] *ἢ . . . ἢ* S **30** om. *τὸν* H | *ἁγίους*] + *αὐτοῦ* LC^1 **32** s. om. *ἐφ᾿ ᾗ — νουθέτησις* C^1 propter homoeoteleuton

16 omium genitorem = *παντοτόκον? (Morin)* **27** vobis

καὶ ὑπεράγαν ὠφέλιμος· κολλᾷ γὰρ ἡμᾶς τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. 3. *οὕτως γάρ φησιν ὁ ἅγιος λόγος·* Παιδεύων ἐπαίδευσέν με ὁ κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με. 4. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται. 5. Παιδεύσει με γάρ, *φησίν,* δίκαιος ἐν ἐλέει καὶ ἐλέγξει με· ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλῶν μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. 6. *καὶ πάλιν λέγει·* Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἤλεγξεν ὁ κύριος· νουθέτημα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· 7. ἔπαισεν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. 8. ἑξάκις ἐξ ἀναγκῶν ἐξελεῖταί σε, ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ οὐχ ἅψεταί σου κακόν. 9. ἐν λιμῷ ῥύσεταί σε ἐκ θανάτου, ἐν πολέμῳ δὲ ἐκ χειρὸς σιδήρου λύσει σε· 10. καὶ ἀπὸ μάστιγος γλώσσης σε κρύψει, καὶ οὐ μὴ φοβηθήσῃ κακῶν ἐπερχομένων. 11. ἀδίκων καὶ ἀνόμων καταγελάσῃ, ἀπὸ δὲ θηρίων ἀγρίων οὐ μὴ φοβηθῇς. 12. θῆρες γὰρ ἄγριοι εἰρηνεύσουσίν σοι. 13. εἶτα γνώσῃ ὅτι εἰρηνεύσει σου ὁ οἶκος· ἡ δὲ δίαιτα τῆς σκηνῆς σου οὐ μὴ ἁμάρτῃ. 14. γνώσῃ δὲ ὅτι πολὺ τὸ σπέρμα σου, τὰ δὲ τέκνα σου ὥσπερ τὸ παμ-

prodest; coniungit enim nos voluntati Dei. 3. Sic enim dicit sanctus sermo: *Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me.* 4. *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit.* 5. *Corripiet enim me,* inquit, *iustus cum misericordia et erudiet me; oleum vero peccatoris non inpinguet caput meum.* 6. Et iterum dicit: *Beatus vir, quem corripit Dominus; eruditionem autem Omnipotentis noli repellere; ipse enim dolorem facit, et iterum restituet;* 7. *percutiet, et manus eius salvabunt.* 8. *Sexies de necessitatibus eripiet te, in septimo autem non te tanget malum.* 9. *In fame eruet te a morte; a bello autem de manu ferri redimet te;* 10. *et a detractione linguae abscondet te, et non timebis malorum supervenientium.* 11. *Impios et iniquos deridebis, et a bestiis feris non timebis.* 12. *Bestiae enim silvestrae pacificae tibi erunt.* 13. *Deinde cognosces quoniam pax est domus tua; dieta autem tabernaculi tui non peccavit.* 14. *Cognosces autem quoniam copiosum est se-*

---

4 Ps. 117, 18 6 Prov. 3, 12; Hbr. 12, 6 8 Ps. 140, 5 12 Job 5, 17—26

---

9 *δίκαιος*] *κύριος* H 10 *ἔλαιον* H *(ἔλεον)* LC¹S: *ΕΛΑΙΟΣ* = *ἔλεος* A | *ἁμαρτωλῶν* A: *ἁμαρτωλοῦ* HLC¹S LXX 12 *ὃν*] + *ἂν* H 14 *ἀπαναινέσθω* (vel *-ώμεθα*) S 15 *ἀποκαθίστησιν*] + *αὐτούς* C¹ 16 *ἔπαισεν*] *πατάξει* L LXXvl 17 *ἰάσονται* L LXXvl | *ἀναγκῶν*] + *σου* C¹ 19 *οὐχ ἅψεται* LC¹S LXXvl: *ΟΥ ΚΟΨΕΤΑΙ* A: *οὐ μὴ ἅψηται* H LXX | *λιμῷ*] + *δὲ* S 25 om. *δὲ* C¹ | *οὐ μὴ φοβηθῇς* A LXX: *οὐ φοβηθήσῃ* H LXXvl 26 *γὰρ*] *δὲ* S 28 *εἰρηνεύσει* AHC¹: *εἰρηνεύει* LS 28 s. om. *ἡ δὲ — ἁμάρτῃ* S | *ἡ δὲ*] *καὶ ἡ* C¹ 29 om. *σου* H per haplographiam 31 *τέκνα σου*] + *ἔσται* LC¹ LXX

---

14 *post* ipse *duae litterae* au *duobus punctis sub linea positis postea deletae sunt* 21 ferri *Morin:* forti *L* 26 silvestrae *L**: silvestraes corr

βότανον τοῦ ἀγροῦ. 15. ἐλεύσῃ δὲ ἐν τάφῳ ὥσπερ σῖτος ὥριμος κατὰ καιρὸν θεριζόμενος, ἢ ὥσπερ θημωνιὰ ἅλωνος καθ' ὥραν συγκομισθεῖσα. 16. *βλέπετε, ἀγαπητοί, πόσος ὑπερασπισμός ἐστιν τοῖς παιδευομένοις ὑπὸ τοῦ δεσπότου· πατὴρ γὰρ ἀγαθὸς ὢν παιδεύει εἰς τὸ ἐλεηθῆναι ἡμᾶς διὰ τῆς ὁσίας παιδείας αὐτοῦ.*

men tuum, filii vero tui erunt sicut omne genus agrestium herbarum. 15. Venies autem in sepultura sicut triticum maturum, quod suo tempore metitur, aut sicut acervus areae, qui hora sua erigitur. 16. Videte, carissimi, quanta protectio est his qui a Domino corripiuntur; pater enim bonus corripit, ut misereatur nostri per sanctam doctrinam suam.

57. *Ὑμεῖς οὖν οἱ τὴν καταβολὴν τῆς στάσεως ποιήσαντες ὑποτάγητε τοῖς πρεσβυτέροις καὶ παιδεύθητε εἰς μετάνοιαν κάμψαντες τὰ γόνατα τῆς καρδίας ὑμῶν. 2. μάθετε ὑποτάσσεσθαι ἀποθέμενοι τὴν ἀλαζόνα καὶ ὑπερήφανον τῆς γλώσσης ὑμῶν αὐθάδειαν· ἄμεινον γάρ ἐστιν ὑμῖν ἐν τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μικροὺς καὶ ἐλλογίμους εὑρεθῆναι, ἢ καθ' ὑπεροχὴν δοκοῦντας ἐκριφῆναι ἐκ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ. 3. οὕτως γὰρ λέγει ἡ πανάρετος σοφία·* Ἰδοὺ προήσομαι ὑμῖν ἐμῆς πνοῆς ῥῆσιν, διδάξω δὲ ὑμᾶς τὸν ἐμὸν λόγον. 4. ἐπειδὴ ἐκάλουν καὶ οὐχ ὑπηκούσατε, καὶ ἐξέτεινον λόγους καὶ οὐ προσείχετε, ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιεῖτε τὰς ἐμὰς βουλάς, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις ἠπειθήσατε· τοιγαροῦν κἀγὼ τῇ ὑμετέρᾳ ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσομαι,

57. Vos ergo, qui auctores seditionis fuistis, subiecti estote senioribus et erudimini ad paenitentiam curvantes genua cordis vestri. 2. Discite subiecti esse, deponite elationem et superbiam, linguae vestrae audaciam; melius est enim vos ⟨in⟩ grege Christi minimos et claros inveniri, quam excellentes vos aestimantes proiciamini † a spe † de spe eius. 3. Sic enim dicit laudabilis sapientia: *Ecce proferam vobis meae aspirationis verba, doceamque vos meum sermonem. 4. Quoniam vocabam et non obaudiebatis, et extendebam verba nec intendebatis, sed irrita faciebatis mea consilia, meis autem increpationibus non intendebatis; itaque et ego vestrae perditioni ridebo, gratu-*

---

14 s. cf. I Ptr. 5, 5   **26** Prov. 1, 23—33

---

3 om. *ἢ* C[1] | om. *θημωνιὰ* C[1]   **9** om. *ὁσίας* C[1]   **15** *πρεσβυτέροις*] + *ὑμῶν* C[1]   **18** *ἀποθέμενοι*] *deponite* LC[1] | *ἀλαζόνα* AH: *ἀλαζονείαν* LC[1]S   **19** *ὑπερήφανον* AHS(L?): *ὑπερηφανίαν* C[1](L?)   **22** *ἐλλογίμους* A] + *ὑμᾶς* H: dub. LC[1]S   **26** *ἰδοὺ*] + *γὰρ* S   **27** *διδάξαι* H   **28** *ὑπηκούσατε* AH LXX: *ὑπηκούετε* LS LXXvl: dub. C[1]   **29** *λόγους*] + *μου* C[1]   **32** *ἠπειθήσατε* AHS LXX: *οὐ προσείχετε* LC[1] LXXvl

---

6 ora   **15** erudimi   **18** deponite *Morin:* reponite *L* | superbiam *pro* superbam?   **20** *om.* in

καταχαροῦμαι δέ, ἡνίκα ἂν ἔρχηται ὑμῖν ὄλεθρος καὶ ὡς ἂν ἀφίκηται ὑμῖν ἄφνω θόρυβος, ἡ δὲ καταστροφὴ ὁμοία καταιγίδι παρῇ, ἢ ὅταν ἔρχηται ὑμῖν θλῖψις καὶ πολιορκία. 5. ἔσται γὰρ ὅταν ἐπικαλέσησθέ με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· ζητήσουσίν με κακοί, καὶ οὐχ εὑρήσουσιν. ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν, τὸν δὲ φόβον τοῦ κυρίου οὐ προείλαντο, οὐδὲ ἤθελον ἐμαῖς προσέχειν βουλαῖς, ἐμυκτήριζον δὲ ἐμοὺς ἐλέγχους. 6. τοιγαροῦν ἔδονται τῆς ἑαυτῶν ὁδοῦ τοὺς καρπούς, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσεβείας πλησθήσονται. 7. ἀνθ᾽ ὧν γὰρ ἠδίκουν νηπίους φονευθήσονται, καὶ ἐξετασμὸς ἀσεβεῖς ὀλεῖ· ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων κατασκηνώσει ἐπ᾽ ἐλπίδι πεποιθὼς καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

labor autem adversum vos, cum *************** *advenerit vobis subito tumultus, eversio autem similis procellae cum advenerit, aut cum venerit vobis tribulatio et captivitas.* 5. *Erit enim cum me invocabitis, ego autem non exaudiam vos; quaerent me mali, et non invenient. Oderunt enim sapientiam, timorem vero Domini non sunt secuti, neque voluerunt meis consiliis intendere, spreverunt autem meas increpationes.* 6. *Itaque edent viae suae fructus, et sua impietate saturabuntur.* 7. *Quoniam nocebant parvulis interficientur, et interrogatio impios perdet; qui enim me audit, habitabit in spe confidens et silebit a timore malignitatis.*

58. *Ὑπακούσωμεν οὖν τῷ παναγίῳ καὶ ἐνδόξῳ ὀνόματι αὐτοῦ φυγόντες τὰς προειρημένας διὰ τῆς σοφίας τοῖς ἀπειθοῦσιν ἀπειλάς, ἵνα κατασκηνώσωμεν πεποιθότες ἐπὶ τὸ ὁσιώτατον τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ ὄνομα.* 2. *δέξασθε τὴν συμβουλὴν ἡμῶν, καὶ ἔσται ἀμεταμέλητα ὑμῖν. ζῇ γὰρ ὁ θεὸς καὶ ζῇ ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἥ τε πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν ἐκλεκτῶν, ὅτι ὁ ποιήσας ἐν ταπεινοφροσύνῃ μετ᾽ ἐκτενοῦς*

58. Obaudiamus ergo sancto et glorioso nomini eius fugientes praedictas per sapientiam incredulis comminationes, ut habitemus confidentes supra sanctum iustitiae nomen eius. 2. Suscipite consilium nostrum, et erit vobis sine poenitentia. Vivit enim Deus et Dominus Iesus Christus et Spiritus Sanctus, fides quoque et spes electorum, quoniam qui fecerit cum humilitate et modestia, cum instantia et tranquillitate

---

1 s. om. *ἔρχηται — ἂν* LC[1] propter homoeoteleuton **4** om. *παρῇ* S **5** *θλῖψις*] + *καὶ στενοχωρία* H (cf. Rom. 2, 9; 8, 35) **9** om. *τοῦ* H LXXvl **10** *προείλοντο* H **11** om. *δὲ* C[1] **14** a voce *ΠΛΗΣΘΗΣΟΝ* . . . usque ad initium c. 64 def. A **18** *πεποιθὼς* LS ClemAl (cf. l. 25): om. H LXX: libere C[1] **21** *παναγίῳ* H: *sancto* vertunt LC[1]S **26** *ὁσιώτατον* H: *sanctum* vertunt LC[1]S **28** *ἡμῶν*] + *ἀδελφοί* S **29** *ζῇ* [2] HS: om. LC[1] Basilius M., De Spir. S. c. 29 **32** *ὁ ποιήσας*] *qui fecerit* L(C[1])

---

18 habitavit *L** **26** iusticiae = *τῆς δικαιοσύνης*

ἐπιεικείας ἀμεταμελήτως τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένα δικαιώματα καὶ προστάγματα, οὗτος ἐντεταγμένος καὶ ἐλλόγιμος ἔσται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν σωζομένων διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ ἐστιν αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

59. *Ἐὰν δέ τινες ἀπειθήσωσιν τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ δι᾽ ἡμῶν εἰρημένοις, γινωσκέτωσαν, ὅτι παραπτώσει καὶ κινδύνῳ οὐ μικρῷ ἑαυτοὺς ἐνδήσουσιν.* 2. *ἡμεῖς δὲ ἀθῷοι ἐσόμεθα ἀπὸ ταύτης τῆς ἁμαρτίας καὶ αἰτησόμεθα ἐκτενῆ τὴν δέησιν καὶ ἱκεσίαν ποιούμενοι, ὅπως τὸν ἀριθμὸν τὸν κατηριθμημένον τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διαφυλάξῃ ἄθραυστον ὁ δημιουργὸς τῶν ἁπάντων διὰ τοῦ ἠγαπημένου παιδὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι᾽ οὗ* ἐκάλεσεν ἡμᾶς ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, *ἀπὸ ἀγνωσίας εἰς ἐπίγνωσιν δόξης ὀνόματος αὐτοῦ,* 3. *ἐλπίζειν ἐπὶ τὸ ἀρχεγόνον πάσης κτίσεως ὄνομά σου, ἀνοίξας* τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ἡμῶν *εἰς τὸ γινώσκειν σε τὸν μόνον* ὕψιστον ἐν ὑψίστοις, ἅγιον ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενον· *τὸν* ταπεινοῦντα ὕβριν ὑπερηφάνων, *τὸν διαλύοντα λογισμοὺς ἐθνῶν,* τὸν ποιοῦντα ταπεινοὺς εἰς ὕψος

sine poenitentia quae per Deum datae sunt iustitiae et praecepta, hic ornatus erit et deputatus in numero salvatorum gentium per Christum, per quem est illi gloria in saecula saeculorum. Amen.

59. Si autem quidam diffident his quae ab illo per nos dicta sunt, sciant, quod delicto et periculo non modico se tradent. 2. Nos vero innocentes erimus ab hoc peccato et postulabimus instantem petitionem et obsecrationem facientes, qualiter numerum deputatum electorum in universo mundo custodiat integrum creator universorum per dilectissimum filium suum Iesum Christum Dominum nostrum, per quem *vocavit nos de tenebris ad lucem,* de ignorantia ad scientiam gloriae nominis sui, 3. sperare in principale totius creaturae nomen suum, aperiens *oculos cordis nostri,* ut cognosceremus te solum *excelsum in excelsis, sanctum in sanctis requiescentem;* qui *humilias contumelias superborum,* qui dissolvis cogitationes gentium, *qui facis humile in excelsis*

---

21 s. I Ptr. 2, 9; Act. 26, 18; Is. 42, 16 **26** Eph. 1, 18 **27** s. Is. 57, 15 **29** Is. 13, 11 **30** cf. Ps. 32, 10 **31** s. Job 5, 11; cf. Ez. 21, 31

---

2 om. *καὶ προστάγματα* S **4** *ἀριθμὸν* HS] + *τῶν ἐθνῶν* LC^1 **13 15** *αἰτησόμεθα . . . ποιούμενοι*] *ποιησόμεθα* C^1 **17** *αὐτοῦ* HS: om. LC^1 **18** *ἄθραυστον*] + *ὁ θεὸς* S **19** *ἠγαπημένου*] *ἁγίου* C^1 **20** *τοῦ κυρίου ἡμῶν* LC S: om. H **22** *φῶς*] + *καὶ* S **24** *ἀρχεγόνον* Lightfoot: *ἀρχέγονον* HC^1: dub. L **25** *σου* HC^1: *αὐτοῦ* L] + *τὸ ἅγιον* S **26** *τῆς καρδίας* HL: *τῶν καρδιῶν* C^1S **27** *σε*] *αὐτὸν* S | *μόνον*] + *θεὸν* C^1 **30** *ἐθνῶν*] *ἀνθρώπων* S **31** *ταπεινοὺς* HS: *ταπεινὸν* L: om. C^1

---

1 paenitentia *Morin:* pacientia *L* **11** tradent = *ἐνδώσουσιν* **13** postulavimus **30** dissolves

καὶ τοὺς ὑψηλοὺς ταπεινοῦντα· *τὸν πλουτίζοντα καὶ* πτωχίζοντα, *τὸν* ἀποκτείνοντα καὶ ζῆν ποιοῦντα, *μόνον εὐεργέτην* πνευμάτων καὶ θεὸν πάσης σαρκός· *τὸν* ἐπιβλέποντα ἐν ταῖς ἀβύσσοις, τὸν ἐπόπτην *ἀνθρωπίνων ἔργων, τὸν τῶν κινδυνευόντων* βοηθόν, *τὸν* τῶν ἀπηλπισμένων σωτῆρα, *τὸν παντὸς πνεύματος κτίστην καὶ ἐπίσκοπον· τὸν πληθύνοντα ἔθνη ἐπὶ γῆς καὶ ἐκ πάντων ἐκλεξάμενον τοὺς ἀγαπῶντάς σε διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἠγαπημένου παιδός σου, δι' οὗ ἡμᾶς ἐπαίδευσας, ἡγίασας, ἐτίμησας.* 4. *ἀξιοῦμέν σε, δέσποτα,* βοηθὸν *γενέσθαι* καὶ ἀντιλήπτορα *ἡμῶν· τοὺς ἐν θλίψει ἡμῶν σῶσον, τοὺς ταπεινοὺς ἐλέησον, τοὺς πεπτωκότας ἔγειρον, τοῖς δεομένοις ἐπιφάνηθι, τοὺς ἀσθενεῖς ἴασαι,* τοὺς πλανωμένους *τοῦ λαοῦ σου* ἐπίστρεψον· *χόρτασον τοὺς πεινῶντας, λύτρωσαι τοὺς δεσμίους ἡμῶν, ἐξανάστησον τοὺς ἀσθενοῦντας, παρακάλεσον τοὺς ὀλιγοψυχοῦντας·* γνώτωσάν σε πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι σὺ εἶ ὁ θεὸς μόνος *καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ παῖς σου καὶ* ἡμεῖς λαός σου καὶ πρόβατα τῆς νομῆς σου.

et humilias exaltatos; qui *divitem et pauperem facis*, qui *interficis* et salvas *et vivificas*, solus inventor *spirituum et Dominus universae carnis;* qui *aspicis in abyssis*, qui praevides humana opera, qui periclitantium *adiutor* es et *desperatorum salvator*, omnis spiritus creator et visitator; qui multiplicas gentes super terram et ex omnibus elegisti diligentes te per Iesum Christum dilectissimum filium tuum, per quem corripuisti nos, sanctificasti, honorasti. 4. Oramus te, Domine, *adiutor* esto *et protector* noster: tribulantes salva, ****** ********** lapsos erige, deprecantibus appare, infirmos sana, *errantes* a populo tuo *converte;* satura esurientes, libera vinculatos nostros, suscita infirmantes, consolare pusillanimes; ut *sciant omnes gentes, quoniam tu es Deus solus* et Iesus Christus filius tuus et *nos populus tuus et oves pascuae* ⟨*tuae*⟩.

---

2 I Regn. 2, 7 **3** Dt. 32, 39; cf. I Regn. 2, 6; IV Regn. 5, 7 **4 s.** Num. 16, 22; 27, 16; cf. Hbr. 12, 9 **5** Dan. 3, 55 **6** cf. Esther D 2 (15, 5); II Macc. 7, 35 **8 s.** Judith 9, 11 **9 s.** cf. Am. 4, 13; Is. 57, 16 **16 s.** Ps. 118, 114; cf. Judith 9, 11 **21** Ez. 34, 16 **25—27** III Regn. 8, 60; IV Regn. 19, 19; Ez. 36, 23 **28** Ps. 78, 13; cf. 99, 3; 94, 7

---

3 *ἀποκτείνοντα* HC^1] + *καὶ σώζοντα* L(S) **4** *εὐεργέτην* H: *εὑρετὴν* LS: *κτίστην* C^1 **11** *ἐκ πάντων*] *ἐξ αὐτῶν* C^1 **12** *σε*] *αὐτὸν* S **14** *σου*] *αὐτοῦ* S **14 s.** *ἐπαίδευσεν καὶ ἡγίασεν ἡμᾶς καὶ ἐτίμησεν ἡμᾶς* S **15** voci *ἀξιοῦμεν* praemittit S: *et dicemus illi cum supplicatione* | *σε* LC^{1}S: om. H **16** *δέσποτα*] *domine bone* S **17** *ἡμῶν* ^{2} HS: om. LC^1 **18** *τοὺς ταπεινοὺς ἐλέησον* H: om. LC^{1}S (propter homoeoteleuton?) **20** *ἐπιφάνηθι*] *ἐπιστράφηθι* S | *ἀσθενεῖς* LC^{1}S: *ἀσεβεῖς* H **24** *ἀσθενοῦντας*] + *ἡμῶν* C^1 **26** *σε* H: om. LC^{1}S **27** om. *Χριστὸς* C^1 **28** *σου* ^{1}] + *ὁ ἀγαπητός* S

---

6 previdis *L** **9** creator *Morin:* salvator *L* **16** adiutor *Morin:* auditor *L* **26** *om.* tuae *per haplographiam*

60. Σὺ γὰρ τὴν ἀέναον τοῦ κόσμου σύστασιν διὰ τῶν ἐνεργουμένων ἐφανεροποίησας· σύ, κύριε, τὴν οἰκουμένην ἔκτισας, ὁ πιστὸς ἐν πάσαις ταῖς γενεαῖς, δίκαιος ἐν τοῖς κρίμασιν, θαυμαστὸς ἐν ἰσχύϊ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ, ὁ σοφὸς ἐν τῷ κτίζειν καὶ συνετὸς ἐν τῷ τὰ γενόμενα ἑδράσαι, ὁ ἀγαθὸς ἐν τοῖς ὁρωμένοις καὶ χρηστὸς ἐν τοῖς πεποιθόσιν ἐπὶ σέ· ἐλεῆμον καὶ οἰκτίρμον, ἄφες ἡμῖν τὰς ἀνομίας ἡμῶν καὶ τὰς ἀδικίας καὶ τὰ παραπτώματα καὶ πλημμελείας. 2. μὴ λογίσῃ πᾶσαν ἁμαρτίαν δούλων σου καὶ παιδισκῶν, ἀλλὰ καθάρισον ἡμᾶς τὸν καθαρισμὸν τῆς σῆς ἀληθείας καὶ κατεύθυνον τὰ διαβήματα ἡμῶν ἐν ὁσιότητι καρδίας πορεύεσθαι καὶ ποιεῖν τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιόν σου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων ἡμῶν. 3. ναί, δέσποτα, ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐφ᾽ ἡμᾶς εἰς ἀγαθὰ ἐν εἰρήνῃ, εἰς τὸ σκεπασθῆναι ἡμᾶς τῇ χειρί σου τῇ κραταιᾷ καὶ ῥυσθῆναι ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ, καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν μισούντων ἡμᾶς ἀδίκως. 4. δὸς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην ἡμῖν τε

60. Tu enim perpetuam mundi stabilitionem per opera manifestasti; tu, Domine, orbem terrae creasti, fidelis in omnibus generationibus, iustus in iudiciis, mirabilis in virtute et magnificentia, sapiens in creando et prudens in eo ut quae facta sunt stabilias, bonus in his quae videntur et suavis in eos qui confidunt in te; *misericors miserator*, dimitte nobis iniquitates et iniustitias et peccata et delicta. 2. Noli imputare omne peccatum servorum tuorum et ancillarum, sed purifica nos purificatione tuae veritatis *et dirige gressus nostros in sanctitate cordis ingredi* et *facere bona et placita coram te* et coram principes nostros. 3. Ita, Domine, *illumina vultum tuum super nos in bono cum pace*, ut protegamur *manu tua forti* et eripiamur ab omni peccato *brachio tuo excelso*, et *eripe nos ab odientibus nos iniuste.* 4. Da concordiam et pacem nobis et omnibus habitantibus super terram, sicut dedisti

---

1 s. cf. Sap. 7, 17 **3** s. cf. Ps. 88, 12 s. **4** s. cf. Dt. 7, 9 **5** s. cf. Tob. 3, 2; Ps. 118, 137 **6** cf. Eccli. 43, 29 s. **7—9** cf. Ps. 103; 146, 5 **9** cf. Sap. 13, 1 **11** Joel 2, 13; II Chron. 30, 9; cf. Eccli. 2, 11 **16** s. cf. Num. 14, 18 **18** Ps. 39, 3; 118, 133 **19** III Regn. 9, 4 **20** s. Dt. 12, 25. 28; 13, 19; 21, 9 **22** s. Num. 6, 25 s.; Ps. 66, 2; 79, 4. 8. 20 **23** cf. Jer. 21, 10; 24, 6; Am. 9, 4; Dt. 30, 9 **24** s. cf. Is. 51, 16; Sap. 5, 16 **25—27** Ex. 6, 1; Dt. 4, 34; 5, 15; Jer. 39, 21; Ez. 20, 33 s. **27** s. Ps. 105, 10; 17, 18; 37, 20; cf. Lc. 1, 71

---

1 γὰρ LS: om. HC[1] | ἀέναον (cf. c. 20, 10)] ἀένναον H | κόσμου] + τούτου S **7** om. ὁ S **8** om. καὶ S **10** χρηστὸς LC[1]S: πιστὸς H **12** ἡμῶν HS: om. L: dub. C[1] **16** καθάρισον LC[1]S: καθαρεῖς H **19** ὁσιότητι] + καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἁπλότητι S (cf. Lc. 1, 75)

---

3 domine orbem *ab interprete scriptum fuisse conicit Morin:* ordinem orbis *L (cf. p. 67 l. 22)* **6** mirabilis *Morin:* miserabilis *L (cf. p. 55 l. 17)*

καὶ πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν τὴν γῆν, καθὼς ἔδωκας τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐπικαλουμένων σε αὐτῶν ὁσίως ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ, ὑπηκόους γινομένους τῷ παντοκράτορι καὶ παναρέτῳ ὀνόματί σου, τοῖς τε ἄρχουσιν καὶ ἡγουμένοις ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

61. Σύ, δέσποτα, ἔδωκας τὴν ἐξουσίαν τῆς βασιλείας αὐτοῖς διὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀνεκδιηγήτου κράτους σου, εἰς τὸ γινώσκοντας ἡμᾶς τὴν ὑπὸ σοῦ αὐτοῖς δεδομένην δόξαν καὶ τιμὴν ὑποτάσσεσθαι αὐτοῖς μηδὲν ἐναντιουμένους τῷ θελήματί σου· οἷς δός, κύριε, ὑγείαν, εἰρήνην, ὁμόνοιαν, εὐστάθειαν, εἰς τὸ διέπειν αὐτοὺς τὴν ὑπὸ σοῦ δεδομένην αὐτοῖς ἡγεμονίαν ἀπροσκόπως. 2. σὺ γάρ, δέσποτα ἐπουράνιε, βασιλεῦ τῶν αἰώνων, δίδως τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἐξουσίαν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὑπαρχόντων· σύ, κύριε, διεύθυνον τὴν βουλὴν αὐτῶν κατὰ τὸ καλὸν καὶ εὐάρεστον ἐνώπιόν σου, ὅπως διέποντες ἐν εἰρήνῃ καὶ πραΰτητι εὐσεβῶς τὴν ὑπὸ σοῦ αὐτοῖς δεδομένην ἐξουσίαν ἵλεώ σου τυγχάνωσιν. 3. ὁ μόνος δυνατὸς ποιῆσαι ταῦτα καὶ περισσότερα ἀγαθὰ μεθ' ἡμῶν, σοὶ ἐξομολογούμεθα διὰ τοῦ ἀρχιερέως

patribus nostris *invocantibus* illis *te* sancte *in fide et veritate*, oboedientes factos omniapotenti et mirifico nomini tuo, principibus etiam et ducibus qui sunt super terram.

61. Tu, Domine, dedisti potestatem regni per magnificum et inenarrabile imperium tuum, ut cognito datam nobis a te gloriam et honorem subditi sint nihil resistentes voluntati tuae; quibus da, Domine, salutem et pacem et concordiam, tranquillitatem, ut agant quod a te illis datum est regnum sine offensione. 2. Tu enim, dominator caelorum, *rex saeculorum*, das filiis hominum gloriam et honorem et potestatem eorum quae sunt super terram; tu, Domine, dirige consilium eorum iuxta † te † *bonum et placitum coram te*, ut agentes cum pace et mansuetudine pie possideant quae a te illis data est potestas propitio illis. 3. Qui solus potes facere et haec et plura bona nobiscum, tibi confitemur per pontificem et antistitem animarum nostrarum Iesum Christum, per quem est

---

3 s. Ps. 144, 18; 146, 9; I Tim. 2, 7 **8—15** cf. Rom. 13, 1—7; I Ptr. 2, 13—17 **20** Tob. 13, 7. 11; I Tim. 1, 17 **25** cf. ad p. 66 lin. 20 s. **32** s. cf. Hbr. 2, 17; 3, 1; I Ptr. 2, 25

---

3 *ὁσίως* LC^1S: om. H **5** *παναρέτῳ* H: *ἐνδόξῳ* LC^1S? **6** *τοῖς — γῆς* cum praecedentibus coniungit L, cum sequentibus HC^1 **9** *αὐτοῖς* HS: om. LC^1 **16** *ὑγείαν* (cf. c. 20, 10)] *ὑγίειαν* H **17** om. *εὐστάθειαν* C^1 **25** *αὐτῶν*] *ἡμῶν* C^1 | *καὶ εὐάρεστον*] *ἵνα εὐαρεστῶμεν* C^1 **31** om. *μεθ' ἡμῶν* C^1

---

10 ut *Morin:* et *L* **14** da domine *correxi:* das nobis *L* **21** quae^{corr}: qui *L** **22** domine *Morin:* ordine *L (cf. p. 66 l. 3)* **24** te *per dittographiam ortum videtur* **25** agentes *Morin:* et gentes *L* **29** nobis cum

καὶ προστάτου τῶν ψυχῶν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ σοι ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλωσύνη καὶ νῦν καὶ εἰς γενεὰν γενεῶν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

tibi gloria ⟨et⟩ magnificentia et nunc ************ et in saecula saeculorum. Amen.

62. *Περὶ μὲν τῶν ἀνηκόντων τῇ θρησκείᾳ ἡμῶν καὶ τῶν ὠφελιμωτάτων εἰς ἐνάρετον βίον τοῖς θέλουσιν εὐσεβῶς καὶ δικαίως διευθύνειν, ἱκανῶς ἐπεστείλαμεν ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί. 2. περὶ γὰρ πίστεως καὶ μετανοίας καὶ γνησίας ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης καὶ ὑπομονῆς πάντα τόπον ἐψηλαφήσαμεν, ὑπομιμνήσκοντες δεῖν ὑμᾶς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ καὶ μακροθυμίᾳ τῷ παντοκράτορι θεῷ ὁσίως εὐαρεστεῖν, ὁμονοοῦντας ἀμνησικάκως ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ μετὰ ἐκτενοῦς ἐπιεικείας, καθὼς καὶ οἱ προδεδηλωμένοι πατέρες ἡμῶν εὐηρέστησαν ταπεινοφρονοῦντες τὰ πρὸς τὸν πατέρα καὶ θεὸν καὶ κτίστην καὶ πάντας ἀνθρώπους. 3. καὶ ταῦτα τοσούτῳ ἥδιον ὑπεμνήσαμεν, ἐπειδὴ σαφῶς ᾔδειμεν γράφειν ἡμᾶς ἀνδράσιν πιστοῖς καὶ ἐλλογιμωτάτοις καὶ ἐγκεκυφόσιν εἰς τὰ λόγια τῆς παιδείας τοῦ θεοῦ.*

62. De his ergo quae pertinent ad religionem nostram, et quae utilia sunt his qui perpetuam vitam volunt pie et iuste incedere, sufficienter scripsimus vobis, viri fratres. 2. Nam de fide et paenitentia *********** et sobrietate et patientia omnem locum tractavimus, commemorantes debere vos cum iustitia et veritate et longanimitate omnipotenti Deo sancte placere, concordes cum dilectione et pace, cum instantia et tranquillitate, sicut et supra memorati patres nostri placuerunt humiliantes se ad patrem et creatorem Deum et omnes homines. 3. Et haec tanto libenter admonuimus, quoniam pro certo sciebamus scribere vobis viris fidelibus et probatis et oboedientibus eloquiis doctrinae Dei.

63. *Θεμιτὸν οὖν ἐστιν τοῖς τοιούτοις καὶ τοσούτοις ὑποδείγμασιν*

63. Oportet ergo talibus et tantis exemplis accedere nos et sub-

---

4 *γενεὰν* H: *γενεὰς* C¹S: om. L 6 *μὲν* HS: *οὖν* LC¹ 7 *καὶ* LC¹S: om. H 8 *εἰς ἐνάρετον βίον τοῖς θέλουσιν* HC¹: *τοῖς θέλουσιν ἐνάρετον (τέλειον* L?) *βίον* L(S?) 14 *τόπον* HL] + *τῆς γραφῆς* C¹S 18 *εὐαρεστεῖν* LC¹S: *εὐχαριστεῖν* H 23 *τὸν θεὸν τὸν πατέρα* C¹ | *θεὸν καὶ κτίστην* H: *creatorem deum* L: *universi creatorem deum* S | *καὶ*³] + *πρὸς* S(C¹) 25 *ἥδιον*] *ἧ δι᾽ ὧν* S 26 *ᾔδειμεν γράφειν*] *ἦ· δεῖ μὲν γὰρ γράφειν* S 27 *ἐλλογιμωτάτοις* H: *probatis* L: *doctis* S: dub. C¹

---

2 om. *καὶ εἰς γενεὰν γενεῶν* 12 *om. καὶ γνησίας — ἐγκρατείας propter homoeoteleuton* 31 vos

προσελθόντας ὑποθεῖναι τὸν τράχηλον καὶ τὸν τῆς ὑπακοῆς τόπον ἀναπληρῶσαι, ὅπως ἡσυχάσαντες τῆς ματαίας στάσεως ἐπὶ τὸν προκείμενον ἡμῖν ἐν ἀληθείᾳ σκοπὸν δίχα παντὸς μώμου καταντήσωμεν. 2. χαρὰν γὰρ καὶ ἀγαλλίασιν ἡμῖν παρέξετε, ἐὰν ὑπήκοοι γενόμενοι τοῖς ὑφ᾽ ἡμῶν γεγραμμένοις διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκόψητε τὴν ἀθέμιτον τοῦ ζήλους ὑμῶν ὀργὴν κατὰ τὴν ἔντευξιν, ἣν ἐποιησάμεθα περὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν τῇδε τῇ ἐπιστολῇ. 3. ἐπέμψαμεν δὲ ἄνδρας πιστοὺς καὶ σώφρονας, ἀπὸ νεότητος ἀναστραφέντας ἕως γήρους ἀμέμπτως ἐν ἡμῖν, οἵτινες καὶ μάρτυρες ἔσονται μεταξὺ ὑμῶν καὶ ἡμῶν. 4. τοῦτο δὲ ἐποιήσαμεν, ἵνα εἰδῆτε ὅτι πᾶσα ἡμῖν φροντὶς καὶ γέγονεν καὶ ἔστιν εἰς τὸ ἐν τάχει ὑμᾶς εἰρηνεῦσαι.

64. *Λοιπὸν ὁ παντεπόπτης* θεὸς *καὶ δεσπότης* τῶν πνευμάτων καὶ *κύριος πάσης* σαρκός, ὁ ἐκλεξάμενος *τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἡμᾶς δι᾽ αὐτοῦ εἰς* λαὸν περιούσιον, *δῴη πάσῃ ψυχῇ ἐπικεκλημένῃ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἅγιον ὄνομα αὐ-*

icere collum et oboedientiae locum complere, ut cessantes a vana seditione ad propositum nobis cum veritate exemplum sine aliqua macula occurramus. 2. Gaudium enim et exultationem nobis praestabitis, si oboedientes fueritis his quae a nobis scripta sunt per Spiritum Sanctum, si abscidatis inlicitae aemulationis vestrae iracundiam secundum denuntiationem, quam fecimus de pace et concordia in epistola hac. 3. Misimus autem viros fideles et sobrios, qui a iuventute usque ad senectam sine querela conversati sunt inter nos, qui etiam testes erunt inter nos. 4. Hoc autem fecimus, ut sciatis quia omnis nobis cura semper et fuit et est, ut quam celerius habeatis pacem.

64. De cetero qui omnia prospicit *Deus* et dominator *spirituum et* Dominus *universae carnis*, qui *elegit* Dominum Iesum Christum et nos per ipsum in *populum aeternalem*, det omni animae invocanti magnificum et

1 cf. Eccli. 51, 26; Rom. 16, 4 **2** cf. I Cor. 14, 16 **23—25** Num. 16, 22; 27, 16; cf. Hbr. 12, 9 **25. 27** Dt. 14, 2; cf. Dt. 7, 6; 26, 18; Ex. 19, 5; Ps. 134, 4; Tit. 2, 14; Eph. 1, 4

1 *τράχηλον* HL] + *ὑμῶν* C[1], *nostrum et subiciamus nos* S **2** *ἀναπληρῶσαι*] *implentes inclinemur illis qui sunt duces animarum nostrarum* S **3** *ἡσυχάσαντες*] *quiescentes et tranquilli* S **6** *μώμου*] + *et scandalo* S **7** *ἀγαλλίασιν*] + *magnam* S **9** *γεγραμμένοις* HL] + *ὑμῖν* C[1]S **12** *ἔντευξιν*] *supplicationem et exhortationem* S **14** *δὲ*] + *ὑμῖν* C[1], *καὶ* S **17** *καὶ* LS: om. HC[1] **23** a *[ΛΟ]ΙΠΟΝ* iterum incipit A (cf. c. 57, 6) | *λοιπὸν*] + *δὲ* S **26** *κύριον*] + *ἡμῶν* C[1] **27** *ἡμεῖς* H | *περιούσιον* AHS: *aeternalem* L: *mundum* C[1] **29** *μεγαλοπρεπὲς καὶ ἅγιον*] *sanctum et decens (in) magnitudine et gloriosum* S

10 inlicite **23** quia **24** dominatur

τοῦ πίστιν, φόβον, εἰρήνην, ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν, ἐγκράτειαν, ἁγνείαν καὶ σωφροσύνην, εἰς εὐαρέστησιν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ προστάτου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ τιμή, καὶ νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

sanctum nomen suum fidem, timorem, pacem, patientiam et longanimitatem, continentiam, castitatem, sobrietatem, ut placeat nomini eius per pontificem et antistitem nostrum Iesum Christum, per quem est ei gloria, magnificentia, imperium et honor et nunc et in saecula saeculorum. Amen.

65. *Τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους ἀφ᾽ ἡμῶν Κλαύδιον Ἔφηβον καὶ Οὐαλέριον Βίτωνα σὺν καὶ Φορτουνάτῳ ἐν εἰρήνῃ μετὰ χαρᾶς ἐν τάχει ἀναπέμψατε πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θᾶττον τὴν εὐκταίαν καὶ ἐπιποθήτην ἡμῖν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἀπαγγέλλωσιν, εἰς τὸ τάχιον καὶ ἡμᾶς χαρῆναι περὶ τῆς εὐσταθείας ὑμῶν.*

65. Quos autem misimus ex nobis, Claudium Ephebum et Valerium Bitonem una cum Fortunato cum pace et gaudio confestim remittite ad nos, ut velocius optabilem et desiderabilem nobis pacem et unitatem nuntient, ut et nos citius gaudeamus de vestra tranquillitate.

2. *Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ᾽ ὑμῶν καὶ μετὰ πάντων πανταχῇ τῶν κεκλημένων ὑπὸ τοῦ θεοῦ δι᾽ αὐτοῦ· δι᾽ οὗ αὐτῷ δόξα, τιμή, κράτος καὶ μεγαλωσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ τῶν αἰώνων εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.*

2. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum et cum omnibus ubique qui vocati sunt a Deo per ipsum; cum quo est ei gloria et honor et virtus et magnificentia, sedis aeterna, a saeculis et nunc et in saecula saeculorum. Amen.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

EPISTOLA CLEMENTIS AD CORINTHIOS EXPLICIT

---

5 cf. Hbr. 2, 17; 3, 1 **14** s. cf. I Cor. 16, 11 **21** s. cf. I Cor. 1, 2

---

1 *εἰρήνην*] *et concordiam et amorem* S **2** om. *καὶ* A **3** *καὶ* AS: om. H L C^1 **4** *τῷ ἁγίῳ ὀνόματι* S **5** *μεγάλου ἀρχιερέως* S **6** *αὐτῷ*] + *πᾶσα* S | *καὶ* A C^1: om. HLS **7** om. *μεγαλωσύνη — νῦν καὶ* S | om. *μεγαλωσύνη* C^1 | *καὶ*[1] HLC^1S: om. A **8** *πάντας* AH: om. LC^1S **13** om. *Βίτωνα* S | om. *καὶ* S **14** om. *ἐν εἰρήνῃ μετὰ χαρᾶς* C^1 propter homoeoarcton | *ἀνεπέμψατε* A **16** *ἐπιπόθητον* H **17** *ἀπαγγείλωσιν* H **22** *κεκλημένων*] *ἠλεημένων* C^1 **23** *θεοῦ* HLC^1] + *καὶ* AS **24** s. om. *τιμὴ — ἀπὸ τῶν αἰώνων* S **26** *εἰς* AC^1S: *καὶ εἰς* H(L)

Subscriptio: *ΚΛ. ΠΡ. ΚΟΡ. ΕΠ. Ā* A: nihil in H: *Ἡ ἐπιστολὴ τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Κορινθίους* C^1: *Finita est epistula prima Clementis quae fuit scripta ab eo ad Corinthios e Roma* S

---

7 ei *Morin:* et *L*

INDEX LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE

Ubi signum * prostat, aut locus S. Scripturae disertis verbis allegatur, aut locus epistulae nostrae ad locum biblicum tam prope accedit, ut mihi aeque atque ille litteris mutatis imprimendus esse visus sit. Ii loci, qui non in textu graeco nostro, sed in apparatu critico tantum occurrunt, uncis ( ) includuntur.

Gen.:
*1, 22. 28 . . . . . . 33, 6
*1, 26. 27 . . . . . . 33, 5
*2, 23 . . . . 6, 3
*4, 3—8 . . . . 4, 1—6
5, 24 . . . . 9, 3
6, 8 ss. 9, 4
7 . . . . 7, 6
*12, 1—3 . . . . 10, 3
12, 2. 3 . . . . 31, 2
*13, 14—16 . . . . . . 10, 4. 5
*15, 5. 6 . . . . 10, 6; 32, 2
15, 6. . . . . 10, 1
18, 18 . . . . 31, 2
*18, 27 . . . . 17, 2
19 . . . . 11, 1
21. 22 . . . . 10, 7
22, 7—10 . . . . . . 31, 3
*22, 17 . . . . 32, 2
*26, 4 . . . . 32, 2
27, 41—28, 5 . . . . . 4, 8
28. 29 . . . . 31, 4
37 . . . . 4, 9

Ex.:
*2, 14 . . . . 4, 10
*3, 4 . . . . 53, 2
*3, 11 . . . . 17, 5
*4, 10 . . . . 17, 5
*6, 1 . . . . 60, 3
*7, 3 . . . . 51, 5
14 . . . . 51, 5
19, 5 64
32, 7—10. . . . . 53, 2. 3
*32, 31. 32 . . . . . . 53, 4
34, 28 . . . . 53, 2

Num.:
*6, 25. 26 . . . . . . 60, 3
12 . . . . 4, 11
*12, 7 . . . . . 17, 5; 43, 1
14, 18 . . . . 60, 2
16 . . . . . . 4, 12; 51, 3
*16, 22 . . . . . 59, 3; 64
*16, 33 . . . . 51, 4
17 . . . . 43, 2—5
*18, 27 . . . . 29, 3
*27, 16 . . . . . 59, 3; 64

Dt.:
*4, 34 . . . . . 29, 3; 60, 3
5, 15 . . . . 60, 3
7, 6 64
7, 9. . . . . 60, 1
9, 9 . . . . 53, 2
*9, 12—14 . . . . . . 53, 2. 3
*12, 25. 28 . . . 60, 2; 61, 2
*13, 19 . . . . . 60, 2; 61, 2
*14, 2 . . . . . 29, 3; 64
*21, 9 . . . . . 60, 2; 61, 2
26, 18 64
30, 9 . . . . 60, 3
*32, 8. 9 . . . . 29, 2
*32, 15 . . . . 3, 1
*32, 39 . . . . 59, 3

Jos.:
2 . . . . 12, 1—7

I Regn.:
*2, 6. 7 . . . . 59, 3
*2, 10 . . . . 13, 1

I Regn.:
*13, 14 . . . . 18, 1
18—24. 29 . . . . 4, 13

III Regn.:
*8, 60 . . . . 59, 4
*9, 4 . . . . 60, 2

IV Regn.:
5, 7 . . . . 59, 3
*19, 19 . . . . 59, 4

II Chron.:
20, 7 . . . . . 10, 1; 17, 2
*30, 9 . . . . 60, 1
*31, 14 . . . . 29, 3

Tob.:
3, 2 . . . . 60, 1
*13, 7. 11 . . . . 61, 2

Judith:
8—13 . . . . 55. 4. 5
*9, 11 . . . . 59, 3. 4

Esther:
4, 16 . . . . 55, 6
7, 8 . . . . 55, 6
D 2 (15, 5) 59, 3

Job:
*1, 1 . . . . 17, 3
*4, 16—18 . . . . 39, 3. 4
*4, 19—5, 5 . . . . . 39, 5—9
*5, 11 . . . . 59, 3
*5, 17—26 . . . . 56, 6—15
*11, 2. 3 . . . . 30, 4. 5
*14, 4. 5 . . . . 17, 4
*15, 15 . . . . 39, 5
*19, 26 . . . . 26, 3
*38, 11 . . . . 20, 7

Psalm.:
*2, 7. 8 . . . . 36, 4
*3, 6 . . . . 26, 2
*7, 18 (?) 52, 2
(*9, 1 [?] 52, 2)
*11, 4—6 . . . . 15, 5
*17, 18 . . . . 60, 3
*17, 26. 27 . . . . . . 46, 3
*18, 2—4 . . . . 27, 7
*21, 7—9 . . . . 16, 15. 16

Psalm.:
*22, 4 . . . . 26, 2
*23, 1 . . . . 54, 3
*27, 4 . . . . 34, 3
*30, 19 . . . . 15, 5
*31, 1. 2 . . . . 50, 6
*31, 10 . . . . 22, 8
*32, 10 . . . . 59, 3
*33, 12—18 . . . . 22, 1—7
(*33, 20 . . . . 22, 7)
*36, 9. 38 . . . . 14, 4
*36, 35—37 . . . . 14, 5
*37, 20 . . . . 60, 3
*39, 3 . . . . 60, 2
*48, 15 . . . . 51, 4
*49, 14. 15 . . . . 52, 3
*49, 16—23 . . . . 35, 7—12
*50, 3—19 . . . . 18, 2—17
*50, 19 . . . . 52, 4
*61, 5 . . . . 15, 3
*61, 13 . . . . 34, 3
*66, 2 . . . . 60, 3
*68, 31—33 . . . . 52, 2
*77, 36. 37 . . . . 15, 4
*78, 13 . . . . 59, 4
*79, 4. 8. 20 . . . . 60, 3
88, 12. 13 . . . . 60, 1
*88, 21 . . . . 18, 1
94, 7 . . . . 59, 4
99, 3 . . . . 59, 4
103 . . . . 60, 1
*103, 4 . . . . 36, 3
*105, 10 . . . . 60, 3
*109, 1 . . . . 36, 5
*117, 18 . . . . 56, 3
*117, 19. 20 . . . . 48, 2
*118, 114 . . . . 59, 4
*118, 133 . . . . 60, 2
118, 137 . . . . 60, 1
132, 1 . . . . 7, 3
134, 4 64
*138, 7—10 . . . . 28, 3
138, 15 . . . . 38, 3
*140, 5 . . . . 56, 5
*144, 18 . . . . 60, 4
146, 5 . . . . 60, 1
*146, 9 . . . . 60, 4

Prov.:
*1, 23—33 . . . . 57, 3—7
*2, 21. 22 . . . . 14, 4
*3, 12 . . . . 56, 4

Prov.:
*3, 34 . . . . 30, 2
7, 3 . . . . 2, 8
10, 12 . . . . 49, 5
*20, 27 . . . . 21, 2
22, 20 . . . . 2, 8
*24, 12 . . . . 34, 3

Sap.:
*2, 24 . . . . 3, 4
3, 9. 7 . . . . 50, 3
5, 16 . . . . 60, 3
7, 17 . . . . 60, 1
9, 1 . . . . 27, 4
*11, 21 . . . . 27, 5
12, 10 . . . . 7, 5
*12, 12 . . . . 27, 5
13, 1 . . . . 60, 1

Eccli.:
*2, 11 . . . . 60, 1
4, 29 . . . . 34, 1
43, 29. 30 . . . . . . 60, 1
51, 26 . . . . 63, 1

Is.:
*1, 16—20 . . . . . . 8, 4
3, 5 . . . . 3, 3
*6, 3 . . . . 34, 6
*13, 11 . . . . 59, 3
*13, 22 . . . . 23, 5
*26, 20 . . . . 50, 4
*29, 13 . . . . 15, 2
*40, 10 . . . . 34, 3
41, 8 . . . . . 10, 1; 17, 2
42, 16 . . . . 59, 2
51, 16 . . . . 60, 3
*53, 1—12 . . . . . . 16, 3—14
54, 8 . . . . 18, 1
*57, 15 . . . . 59, 3
57, 16 . . . . 59, 3
59, 14 . . . . 3, 4
*60, 17 . . . . 42, 5
*62, 11 . . . . 34, 3
*64, 3 . . . . 34, 8
*65, 16 . . . . 34, 8
*66, 2 . . . . 13, 4

Jer.:
3, 16 . . . . 34, 8
*9, 22. 23 . . . . . . 13, 1
21, 10 . . . . 60, 3

Jer.:
24, 6 . . . . 60, 3
*39, 21 . . . . 60, 3

Ezech.:
*20, 33. 34 . . . . . . 60, 3
*33, 11 . . . . 8, 2
*34, 16 . . . . 59, 4
*36, 23 . . . . 59, 4
*37, 12 . . . . 50, 4
*48, 12 . . . . 29, 3

Dan.:
3, 19—21 . . . . . . 45, 7
*3, 55 . . . . 59, 3
6, 14—18 . . . . . . 45, 6
*7, 10 . . . . 34, 6

Joel:
*2, 13 . . . . 60, 1
3, 1 . . . . 2, 2

Amos:
4, 13 . . . . 59, 3
9, 4 . . . . 60, 3

Jon.:
3 7, 7

Mal.:
*3, 1 . . . . 23, 5

II Macc.:
7, 35 . . . . 59, 3

* ? 8, 3
* ? 17, 6
* ? 23, 3. 4
* ? 26, 2
* ? 46, 2
* ? 49, 4

Mt.:
*5, 7 . . . . 13, 2
*6, 14. 15 . . . . . . 13, 2
*7, 1. 2. 12 . . . . . . 13, 2
12, 41 . . . . 7, 7
13, 3 . . . . 24, 5
15, 8 . . . . 15, 2
18, 4 . . . . 48, 6
*18, 6. 7 . . . . 46, 8
*26, 24 . . . . 46, 8

Mc.:
4, 3 . . . . 24, 5
7, 6 . . . . 15, 2
*9, 42 . . . . 46, 8
(12, 26 . . . . 17, 5)
*14, 21 . . . . 46, 8
(*15, 28 . . . . 16, 13)

Lc.:
1, 71 . . . . 60, 3
1, 75 . . . . 48, 4 (60, 2)
6, 31. 37. 38 . . . . . 13, 2
8, 5 . . . . 24, 5
*17, 1. 2 . . . . 46, 8
(20, 37 . . . . 17, 5)
*22, 22 . . . . 46, 8
(*22, 37 . . . . 16, 13)

Jo.:
14, 15. 21 . . . . . . 49, 1
15, 10 . . . . 49, 1
17, 3 . . . . 43, 6

Act.:
2, 17 . . . . 2, 2
*7, 36 . . . . 51, 5
13, 22 . . . . 18, 1
14, 23 . . . . 42, 4
20, 35 . . . . 2, 1
*26, 18 . . . . 59, 2

Rom.:
1, 21 . . . . . 36, 2; 51, 5
1, 29—32 . . . . 35, 5. 6
(2, 9 . . . . 57, 4)
2, 24 . . . . 47, 7
2, 29 . . . . 30, 6
3, 8 . . . . 51, 3
3, 28 . . . . 32, 4
4, 1—3 . . . . 31, 2
4, 3 . . . . 10, 6
5, 5 . . . . 2, 2
6, 1 . . . . 33, 1
(8, 35 . . . . 57, 4)
9, 4. 5 . . . . 32, 2
11, 33 . . . . 40, 1
12, 4—8 . . . . 38, 1
12, 5 . . . . 46, 7
13, 1—7 . . . . 61, 1
16, 4 . . . . 63, 1
16, 5 . . . . 42, 4

I Cor.:
1, 2 . . . . 65, 2
1, 10. 11 . . . . 46, 5
1, 10—4, 21 . . . . . 47, 1—3
1, 31 . . . . 13, 1
*2, 9 . . . . 34, 8
2, 10 . . . . 40, 1
4, 5 . . . . 30, 6
7, 7 . . . . 38, 1
10, 24. 33 . . . . 48, 6
12, 8. 9 . . . . 48, 5
12, 12—27 . . . . 37, 5
12, 29. 30 . . . . 37, 3
13, 4—7. 1—3 . . . . 49, 5
14, 16 . . . . 63, 1
15, 20. 23. 35—38 . . . 24, 1—4
15, 23 . . . . . 37, 3; 41, 1
16, 11 . . . . 65, 1
16, 17 . . . . 38, 2

II Cor.:
3, 18 . . . . 36, 2
8, 14 . . . . 38, 2
9, 8 . . . . . 33, 1; 34, 4
9, 12 . . . . 38, 2
10, 17 . . . . 13, 1

Gal.:
3, 6—9. 14 . . . . . 31, 2

Eph.:
1, 4 64
*1, 18 . . . . 59, 3
2, 12 . . . . 7, 7
4, 2. 3 . . . . 49, 2
4, 4—6 . . . . 46, 6
4, 18 . . . . . 7, 7; 36, 2
5, 21 . . . . 38, 1

Phil.:
1, 30 . . . . 7, 1
2, 30 . . . . 38, 2
4, 15 . . . . 47, 2

Col.:
3, 14 . . . . 49, 2

I Thess.:
2, 10 . . . . 44, 4

I Tim.:
*1, 17 . . . . 61, 2
2, 3 . . . . 7, 3

I Tim.:
*2, 7 . . . . 60, 4
2, 8 . . . . 29, 1

II Tim.:
2, 21; 3, 17 . 2, 7; 33, 1; 34, 4

Tit.:
1, 5 . . . . 42, 4
2, 4. 5 . . . . 1, 3
2, 14 64
3, 1 . . 2, 7; 33, 1; 34, 4
3, 5 . . . . 32, 4
3, 5. 6 . . . . 2, 2

Hbr.:
1, 3 . . . . 27, 4
*1, 3—5. 7. 13 . . . . 36, 2—5
2, 17. 18; 3, 1 . 36, 1; 61, 3; 64
3, 2. 5 . . . . 17, 5; 43, 1
4, 12 . . . . 21, 9
4, 14. 15 . . . . . . 36, 1
6, 18 . . . . 27, 2
10, 23 . . . . 27, 1
11, 5 . . . . 9, 3
11, 7 . . . . 9, 4
11, 8 . . . . 10, 1
11, 11 . . . . 27, 1
11, 17 . . . . 10, 7
11, 31 . . . . 12, 1
11, 36. 37 . . . . . . 45, 4
11, 37 . . . . 17, 1
12, 1 . . . . 7, 1

Hbr.:
12, 1. 2 . . . . 19, 1. 2
12, 6 . . . . 56, 4
12, 9 . . . . . 59, 3; 64

Jac.:
2, 21—23 . . . . . . 31, 2
2, 23 . . . . . 10, 1; 17, 2
2, 25 . . . . 12, 1
4, 1 . . . . 46, 5
*4, 6 . . . . 30, 2
5, 20 . . . . 49, 5

I Ptr.:
1, 19 . . . . 7, 4
*2, 9 . . . . (36, 2); 59, 2
2, 12 . . . . 50, 3
2, 13—17 . . . . . . 61, 1
2, 25 . . . . 61, 3
*4, 8 . . . . 49, 5
4, 10 . . . . 38, 1
*5, 5 . . 30, 2; 38, 1; 57, 1

II Ptr.:
2, 5 . . . . 9, 4
2, 6. 7 . . . . 11, 1

I Jo.:
2, 5; 4, 18 . . . . . 49, 5
5, 1—3 . . . . 49, 1

Apc.:
22, 12 . . . . 34, 3

D-13250
5-13

Florilegium Patristicum

tam veteris quam medii aevi auctores complectens

Fasc.

XXX. S. Bonaventurae Prolegomena ad sacram Theologiam ex operibus eius collecta. Ed. Thaddaeus Soiron O.F.M. 1932. IV, 32 p. (Scholae Franciscanae t. II) Kart. RM. 1.40

XXXI. S. Ambrosii De virginibus. Rec. Otto Faller S. J. 1933. IV, 78 p. Kart. RM. 3.40

XXXII. Laborantis Cardinalis Opuscula. Edidit A. Landgraf. 1932. IV, 74 p. Kart. RM. 3.70

XXXIII. S. Augustini ad Consentium epistula. Praemissa est Consentii ad s. Augustinum epistula. (In corpore Augustiniano epistulae 120 et 119.) Rec. M. Schmaus. 1933. IV, 32 p. Kart. RM. 1.40

XXXIV. S. Caesarii Arelatensis Episcopi Regula Sanctarum Virginum aliaque opuscula ad sanctimoniales directa. Ed. Germanus Morin O.S.B. Adiectis tribus tabulis phototyp. 1933. VI, 55 p. Kart. RM. 2.80

XXXV. S. Augustini Textus eucharistici selecti. Ed. Hugo Lang O.S.B. 1933. IV, 73 p. Kart. RM. 3.—

XXXVI. S. Alberti Magni Quaestiones de bono (Summa de bono q. 1—10). Ed. H. Kühle. 1933. IX, 53 p. Kart. RM. 2.50

XXXVII. S. Thomae de Aquino Quaestiones de Trinitate divina. Summae de theologia l. I q. XXVII—XXXII recensuit notis et prolegomenis instruxit Bernh. Geyer. 1934. IV, 62 p. Kart. RM. 2.40

XXXVIII. S. Augustini Textus selecti de paenitentia. Collegit et notis illustravit B. Poschmann. 1934. IV, 92 p. Kart. RM. 3.60

XXXIX. I. Firmici Materni Consultationes Zacchaei et Apollonii ad normam codicum recognitas adiectis adnotationibus criticis et indicibus ed. Germanus Morin O.S.B. 1935. IV, 134 p. Kart. RM. 5.80

XL. S. Thomae de Aquino Quaestio de Gratia Capitis (Summae p. III q. 8). Accedunt textus inediti S. Alberti Coloniensis et Ulrici de Argentina. Ed. I. Backes. 1935. 32 p. Kart. RM. 1.20

XLI. Monumenta historiam et geographiam Terrae Sanctae illustrantia quae recensuit et notis illustravit F. Stummer. Series I. 1935. VIII, 95 p. Kart. RM. 4.—
Ss. Paulae et Eustochine ad Marcellam epistula (XLVI) / S. Hieronymi epitaphium s. Paulae (epistula CVIII) / Eiusdem ad Dardanum de terra repromissionis epistula (CXXIX) / Eiusdem commentariorum in Ezechielem prophetam caput XLVII 15—20 / Ex eiusdem ad Paulinum (LVIII) et Sabinianum (CXLVII) epistulis partes selectae.

XLII. Monumenta de viduis, diaconissis virginibusque tractantia. Collegit notis et prolegomenis instruxit Josephine Mayer. 1938. XII, 71 p. Kart. RM. 3.—

XLIII. Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis Latine et Graece. Adnotavit Corn. I. M. I. van Beek. 1938. IV, 63 p. Kart. RM. 2.40

XLIV. S. Clementis Romani Epistula ad Corinthios quae vocatur prima graece et latine. Recensuit, apparatu critico instruxit Carolus Th. Schaefer. 1941. IV, 75 p. Kart. RM. 3.—

Collectio sequentibus suppletur:

Supplementum I. Carmen ad Flavium Felicem de resurrectione mortuorum et de iudicio Domini recensuit prolegomenis commentario indicibus instruxit J. H. Waszink. 1937. VI, 184 S. Kart. RM. 7.—

Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung Bonn

Druck von H. Laupp jr, Tübingen